

23940

શ્રી
સતી ચંદ્રકળા.
(નોવેલ.)

સત્યતા ઉપર પુણ્યસેન અને ચંદ્રકળાની
વાર્તા

ભાગ ૧ લો.

રચી પ્રસીદ્ધ કરનાર.

મોતીચંદ લક્ષ્મીચંદ પટેલ.

કચ્છ-વાગડ સંઘવાળા.

કોહરા.

પદ્મન ગુનન ઓર ચાતુરી-તીને ખાતા રહેલ.

આભયડન ઇન્દ્રિય દમન-કામ જીતન મુસકેલ, ૧

વલ્લભાજી કેમ્પ "એડ્રોલ્ફ" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું.

સંવત ૧૯૧૫

સને ૧૯૦૮

વિંમત કુરુપ-વૃંધાન આના.

શ્રી અર્પણ પત્રીકા.

શ્રીમન્ વડીલ બાબુ સાહેબ
પોપટભાઈ ડાહ્યાભાઈ.

સુરંગુન બ્રહ્મદેશ

દયાળુ સાહેબ આપની દયાળુ અને પરોપ-
કાર વૃત્તિ આખા બ્રહ્મદેશને વિષે બહુ વિસ્તાર
પામેલી છે. થોડા વખતમાં પણ દુરદેશમાં આપે જે
નામના મેળવી છે તે ખરેખર આપની દયા અને
પરોપકારનેજ આભારી છે. વળી ધર્મના કાર્ય ત-
રફ આપ તન મન અને ધનથી ઘણા આશ્રય
આપોછો વળી આપણા પવિત્ર પટેલ કુળને વિષે
એક દીપક સમાન છો. વિગેરે વીંગેરે ગુણથી ભ-
રપુર જેવા માટે આપની અમુલ્ય છાંદગીને આ
“સતી ચંદ્રકળા નેવેલ” સાથે જોડી રાખી
અંચર કરવાની મારી ફરજ બળવો કૃતારથ થાજી
છું એજ વિનંતી તા. ૧-૧૧-૦૮

હીં હું આપનો કિંકર દસેના મિલાખી.

મોતીચંદ લક્ષ્મીચંદ પટેલ

કચ્છ—વાગડ સર્ક.

23940

પ્રસ્તાવના.

આ ભારત જુમીને વીસે હાલના વાંચક વર્ગને નોવેલ, નાટક, ડીમાઓ વાંચવાપર બહુ પ્રીતી રહે છે, પરંતુ જે વાંચવાથી વૃત્તી મલીન થઈ જાય તે વાંચવામાં નફાને બદલે નુનસાનજ થાય છે. પરંતુ જે વાંચવાથી ગમત સાથે જ્ઞાન તથા બોધ મલે એવાંજ પુસ્તકો વાંચવામાં ફાયદો થાય છે. આ પુસ્તકમાં તો દરેક વિષયો એવી સંખ્યાળથી ગોઠવવામાં આવ્યા છે કે તે વાંચનાર ને ઉત્તરોત્તર આનંદની લહેરીઓ છુટવાની સાથે અપુર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે. જેમજેમ તેમાં પ્રવેશ કરતો જશે તેમ તેમ તેની વૃત્તીને વધારે ને વધારે આગળ વધવાનો પ્રયાસ કરવાની ઈચ્છા પડતી જશે, વી-ગેરે આબતોથી ભરેલી રસીક નોવેલ છે જેની પ્રસંશા કરવાનું કામ હું વાંચનારનેજ શોષી આગળ વધીસ.

આ “સતી ચંદ્રકળા” નોવેલ પ્રસીધ કરવા માટે ઘણા વખ-તથી કેટલાએક મુમુક્ષુજનો તરફથી આગ્રહ થયેલો પરંતુ કેટલાક કારણો ને લઈ ને તે કામ બંધ રહેતું ગઈ સાથે તેની નકલ ત્યાર કરી ને છપાવવા વીચાર ધરાવતાં દરમ્યાંન મારા પૂજ્ય પિતૃશ્રી જેણે સર્વત્ર ૧૯૫૧ની સાલમાં તેમના લઘુ આગક અને મારા અમુખધવ સ્વીમજી ને દીક્ષા આપી ને પોતે મહારાજશ્રી ૭ મં-ગળજી સ્વામી પાસે ૧૧ પૃત્ર આવકતાં અંગીકાર કરેલાં હતાં ને ત્યાર બાદ શંકારનાં સર્વ કામ છોડી એકજ શ્રી પર્માત્માની બં-દગી તરફ લક્ષ ટકાવી રાખ્યું હતું હમેશાં દ્રવ્ય ઓછામાં ઓછા ભોગવતાં એક વખત જમતાં છપરખી અપવાસ કરતાં દીવસ અને રાત્રીનો ધણો ભાગ તે ધર્મ ધ્યાન અને સુકલધ્યાન તરફજ ગાળતા હતા નીલોત્તરી માત્ર પરીશ્રદ્ધ માત્રનો તો તેણે ત્યારથીજ ત્યાગ કીધો હતો તેઓ ગઈ સાથે આસુ વદ ર ના રોજ જે ત્રણ દીવસની બીમારીથી સ્વર્ગવાસ કર્યો તેમની મૃત્યુ ક્રિયા તથા શોકના કારણને લઈને, આ કામ મુલતવી રયું આ-લતી સાથે કાઈ કામ પ્રસંગે મારે હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા સર-

પદ્મ મુકામે જવાનું થયું. ત્યાં થોડો વખત રોકાઈ વલતી વખતે હું શ્રી વાંકાનેર મુકામે આવેલ ત્યાં મુરખ્ખી દલીયંદ પોપટભાઈના આત્માઅલથી વાંકાનેર દિતરતાં ત્યાં આત્મા અહારાજ શ્રી ૧૦૮ શ્રી દેવસંદજી સ્વામીના દર્શન થયાં, અને તે ભાઈના આત્માઅલથી જે દીવસ ત્યાં રહી ત્યાંથી રવાનાં થઈ શ્રી મોત્ખી મુકામે આવતાં ત્યાં જે દીવસ રોકાવાનું થયું, ત્યાં પુન્ય મહારાજ શ્રી ૧૦૮ શ્રી સવજી સ્વામીનાં સિધ્યાંત્રસિધ્ધ શ્રી કૃસ્તજી સ્વામીના દર્શન થયાં, અને મળકર બુક ગારી પાસે હોવાથી તેનું અવલોકન કરવા મુનાઈ ને આત્મક કરતાં તેઓ સાહેબે અવલોકન કરવાની ખુશી જણાવી જેથી સદાહુ પુસ્તક મહારાજશ્રીના ચરણમાં મુકતાં તેમણે અથઈતી વાંચી તેની શારી પ્રસંસા કરી છે હાલના જમાનાને છાજતું તેમજ સરલ અને રસીક લખાણ હોવાથી તે ચોપડી પ્રસીધ કરવાનો મારો હેતુ મહારાજશ્રીને મેં વિદિત કર્યો ત્યારે તેમાં કેટલોક સુધારો વધારો કરી આપ્યો.

એક વખત મહારાજ શ્રી ૭ કરસનજી સ્વામીનું જન્મ વૃતાંત ખહુ ગુચવાડા લયું. અને બોધ દાયક સાંભળેલુ તે આ બુકની અંદર દાખલ કરવાની મારી છજાસા મેં તે મુનીરાજને વિદિત કરી ત્યારે તે વાત તેઓ સાહેબે માન્ય રાખી ને તેનું ટુંક વૃતાંત મારી પાસે વરણવી બતાવેલ તે આ સાથે સર્વ સાહેબો વંકતાઓને નિવેદન કરું છું !

મહારાજશ્રી કરસનજી સ્વામીનું જન્મવૃતાંત.

સિધમીરી (પાલીતાણા) ની છયામાં આવેલા ગારીયાધાર નામે ગામમાં આદિત્ય બ્રાહ્મણ (અને વિશ્નવ ધર્મના સુસ્ત હીમાયતી) વિપ્ર દયારામ કરીને ત્યાં રહેતા હતા, તેમને પુન્યવાન અને સુસીક્ષીત એવાં સંતોડબાઈ કરીને પત્ની હતાં, તથા ગોવિંદરામ કરીને એક ભાઈ હતો. અને કાલીદાસ કરીને એક પુત્ર હતો. પુર્વના અસુલ કર્મના બિદ્યથી તેમને પુરતા સંયોગો મળ્યા નહી જેથી બિદર પોસણની ખામીઓ જણાવા લાગી તેથી તેઓ ત્યાંથી ઉપડી સંવત ૧૯૦૮ની સાલના એરસામાં જે બંધવ ત્યાં સંતોડબાઈ તથા કાલીદાસ એમ ચાર જણ મોલવ દેસની બિ-

કત સાથે ખબર આપી તેડારી લીધા અને ખંને બાલાઓને તેઓએ જીવનરાગને સોંપી દીધી.

જીવનરામ ખંને બાળકીઓને લઇને ઉજ્યેતમાં રયા થોડાક દિવસ રયા બાદ તેમને શ્રી અંબાજી જવાની ઇચ્છા થઇ એટલે ત્યાંથી બે બાળકીઓને સાથે લઇને અંબાજીએ દરશન કરવા માટે આવતા હતા ખરેડીની ધર્મસાલાએ આવતાં તે જીવનરામ ઉપર એકએક અકસ્માત થવાથી તેજ ધર્મસાલામાં જીવનરામે પ્રાણ મુકત થયા ત્યારે ખંને બાળાઓ નીરાધાર બની રળતી હતી.

ભવિષ્ય પ્રજ્ઞા છે અસંખ્ય માણસોથી કાંઈ થઇ શકતું નથી તે ભવિષ્ય એક ક્ષણમા કરી શકે છે એજ ધર્મસાલાની અંદર ગોપાલદાસ (ગોઢશ્રાંમણ) કરસને બાળકને સાથે લઇ મુસાફરી કરતા કરતાં ત્યાં આવ્યા અને એજ ધર્મસાલામાં ઉતર્યા હતા. કામી અને પાવતીનું રૂદન સાંભળી તથા તેનો સાદ ઓળખી તેઓને યુજવા લાગ્યા કે બાઇ તમે અંહી ક્યાંથી ત્યારે તે બાળાઓએ શર્વ વૃતાંત ગોપાલદાસ પાસે કહી બતાવ્યું. પીતલને માંજ સાફ કરવા ધણું મથન કરીશુ તો પણ શોનું થવાનું નથી. તેમજ આ ગોપાલદાસે આ બાળાઓનું આવું દયાબળક વૃતાંત સાંભળવાથી પણ દયા ન આવતા ઉઠીને ધર્મસાલાની લાલચે તેને સાથે રાખવા વીચાર કર્યો.

ખંને બાળાઓને આ ગોપાલદાસ કહેવા લાગ્યો કે આ તારો ભાઇ છે. (કરસન બાળકને બતાવીને) તેને હું મેલાડમાંથી ઓળખીને લઇ આવ્યો છું આજે તમે ત્રણે જણને ગારીયાધાર મુકી આવું એમ કહી ત્યાંથી ત્રણે જણને સાથે લઇ અંબાજી સીધપુરની યાત્રા કરી ડાકેર જીઆવ્યાં ત્યાં ખંને બાળાઓને ફોસલાતી પંઘસા વડે બિદ્યુ કરી અન્ય જામણને સુંપી દીધી કરસન બાળકને સાથે લઇ દ્વારારમાં જવા નીકળ્યો દ્વારારમાં થઇ ગીરનારની યાત્રા કરી ધોરાજી આવ્યાં આ વખત સુધી કરસન બાળકને ગોપાલદાસના અંતર બેઠની કાંઈ ખબર હતી નહીં એટલે તેને પોતાના પિત્યા તુલ્ય સમજતા હતા.

બાળક જન્મતાં બાઈની સાથે દરરોજ આપાશ્રયે જતા બાળા ન સાંભળતા એમ કરતા કરતાં મહારાજશ્રીના બોધની અસર આ બાળક ઉપર પ્રતીદીન થવા લાગી કાળાંતરે તે બાળકને આ અધીર સંસારનો ત્યાગ કરવાની નિવૃત્તિ અમીઝાણા થઈ ત્યારે તેણે પોતાની માતા ત્ સેઠાણી જન્મતા બાઈની અસા લઈને સંવત ૧૯૨૧ના દારતક વીદ ૫ ગુરવારના રોજ સતર વરસની ઉંમરે મહારાજ શ્રી ૭ મંગલજી સ્વામી પાસે દીક્ષા ધારણ કરી તેમના સિષ્ય થવા સુના વરણી કર્મનો ક્ષયોપશમ થવાથી તેઓ સાહેબે કેટલાંક સુત્રોનું સાર સુન મેળવ્યું છે તેમજ સંસકૃત વ્યાકરણ સંથી સારસ્વત વ્યાકરણ કોસ વગેરેનો અછી રીતે અભ્યાસ કર્યો છે કાવ્યાલંકારમાં પણ બહુ નિપુણ નીવડ્યા છે. કેટલાક કાવ્યો રાસો થેકડાઓ તેઓએ પોતાની સ્વમત્યાનુસાર સ્વબુધીથી લખી બહાર પાડ્યા છે તેઓ શ્રીના આ સ્તુત્ય પ્રવાસ અને મોક્ષ નગર પ્રત્યે જગ સા સદાય ચડતાં રહો એમ આ સેવક ઇછા રાખે છે તથાસ્તુ.

આ પુસ્તક સુધારવા પ્રત્યે સદરહુ મુતીરાજે જે શ્રમ લી- લીવેલો છે તેનો આ સ્થળે હું સંપૂર્ણ આભાર માનું છું અને ત- કલાદ આપવા માટે હું ક્ષમ્યા ચાહુ છું ?

વળી આ “ ચંદ્રકળા નોવેત્ર ” પ્રત્યે દીક્ષસેજી બંતાવી આગઉવાળે સાહેબોએ આશ્રય આપ્યો છે તેમનો ત્યાગિશેષે કરી મુગ્ધાણી પોપટબાઈ ડાહ્યાબાઈનો અત્યંત આભાર માનું છું!

પ્રથમ કહેલા મારા લઘુ બંધન ક્ષમજી મુની જેમણે સં- વત ૧૯૫૧ના વદસાક સુદી ૧૦ ના રોજ સોલ વરસની વયે આ અસાર સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે તે તે મુતી પણ એજ ગુરૂ મંગલજી સ્વામીના સિષ્ય થયાછે; અને મહારાજ શ્રી કુરસનજી સ્વામીના ગુરૂ બાઈ થાયછે તેઓ સાહેબ પણ શૌભ્ય પ્રકૃતીવાન ગંભીર વિદ્વાન વ્યાકરણાદી અનેક સાહ્યના પારગામી થઈ હાલે પંડીતની પંક્તિમાં જોડાયાછે આવા કુળદીપક રત્નો દરેક કુળમાં હમેશાં પેલ થાઓ એની હું ઇશ્વર પાસે પ્રાર્થના કરું છું તથાસ્તુ.

તા-૧-૧૧-૧૯૦૮

દા. સેવક.

MOTICHAND LAXMICHAND.

કચ્છ-વાગડ મંડ.

શ્રી સતી ચંદ્રકા.

દોહરા.

હંસ સુખી ખગ વાહની શ્રી સરસતી માય,
તમ પરતાપે થય આ રચવા સુજ મન ધાય ૧
પ્રથમ પદે પરમેશ્વરીને ત્રી તત્વાદીક જ્વાય,
આદ વાઘ કરી નમન હું ધરું હાથ આ કામ ૨.

રોડક છંદ.

તાહિન વાઘ ભુવંગમંદ્ર ભય પતિન જોરે ન પાવક બલે,
તાકે સમીપ રહો મુર કિનર સો મુર રીતી કરે અવ દાલે;
તાસુ વિવેક વધે ઘટ અતર સોમુર કે સીવ કે સુખ માલે,
તાહી સુ કીરતિ હુમ્મ તિહુ જગ જ્યુનર સીલ અખંડીત પાલે.

અર્થ—અખંડ સુધ સીયલ પ્રહાર્યના પાળવાવાળા પુરુષ
યા સ્ત્રીને અરણ્યને વીસે ભયંકર વાઘ વડનો પણ ભય રહેતો
નથી. અર્થાત એવા ધાતકી બને ભયંકર જાનવર પણ ગરીબ
સીયલની પેઠે દુર દુર નાસતા ફરેછે. પણ સીયલવાન પુરુષ યા
સ્ત્રીને કસો પણ પરાભવ કરી શકતા નથી. વળી અગાધ જંગ
સંમુદ્ર પણ તેમને હુમ્મવા દેતો નથી. તેમજ અગ્ની પણ સીત-
લતા પ્રગટ કરેછે. વળી દેવ દાનવ પણ સીયલવાન પાસે હાજર
થઈ અંધકાર મીટાવી દેવતાપ્રત્યના કરી શેવા ભક્તિ કરે છે.
સીયલવાનનો અંતઃકરણ સુદ નીરમળ બની જાય છે. અને પ્રાય-
આતમાનુ સાધન કરી દેવલોક કે મોક્ષના સુખ પણ તે અંગો
કાર કરે છે. તેમજ આ લોક અને પરલોકમાં યજ્ઞ કિર્તિ મેળવેછે.

ખરેખર અધીરો અને હુરખ ઘેરો બનાવી મુકે છે. ”

આમ જ્યારે ગરબરહાની સુંદરસન સેઠને ખંખર પડી ત્યારે તેના ઉછરેગનો પાર રહ્યો નહી, પરંતુ હજુ આસાના અંકુરો કામળ હોવાથી તેની પિયાર સહિત રૂપ લતાઓ વૃંધી પામતી નહોતી. પ્રદમાવતી પોતાના ગર્ભનું અછી રીતે પ્રતીપાલન કરતી હતી. તેની સાથે ધર્મવૃંધીથી દાન પુન કરી પોતાના મનને આનંદ આપતી હતી, ગર્ભરક્ષણુર્થે ખજાણા શાકર જોડીમદ. ખપાટ વડવાઈના અગ્રભાગનામ કેસરે ધી. અને દુધ. સાથે મીઠાવી પીરા લાગી, ઇલાદીક ગર્ભોત્પાદક ઓપવીઓ કરી. અનુક્રમે ગર્ભનું પ્રતી પાલન કરતાં થકાં આસાનું સદિલ્ય ધારી શકાય તેવા ચીનહો પ્રદમાવતીના શરીરમાં દેખાવા લાગ્યાં અધિક પુષ્ટ થયેલાં સ્તનપુગલો સુવર્ણના કલશ સમાન દીપવા લાગ્યા, સુખ ઉદયની વધામણી દેવાને જાણે અધીરી બનેલી હોય તેમ તેની રોમાચ ઉભી થયેલા જણાવા લાગી ગર્ભરૂપી ચંદ્રના અમૃતનું પુર શરીરની અંદર નહીં શમાવાથી બહાર ઉજાગતું હોય તેમ સુપમાંથી જલ પ્રગટ વેહવા લાગ્યો, પુત્રરૂપી રતનનું જાણે નિધ્યાન હોય તેમ પોતાનું ઉદર અંતિ ગૌરવ વાળું દરસાવા લાગ્યું. પથ્ય અહારો ખણું ગર્ભનો સ્પર્શ કરવામાં પોતેજ અચકાતા હોય તેમ પાછા વળવા લાગ્યા ગતી મંદ થવા લાગી, અને શરીરમાં ગલાની જણાવા લાગી.

એક વખત કોઈ જ્ઞાની પુરૂષ સૌરા પુરીને વિષે આવેલા ત્યારે પ્રસંગોપાત તે શેઠજીએ પોતાને ભવિષ્યમાં થનાર ગર્ભનાં લક્ષણુ તેમજ ભવિષ્ય માંથનારા સુખદુઃખનો હેવાલ જાણવા તેમની પાસે વિનંતી કરતાં, તે મહાત્માએ જણાવેલ હતું, કે શેઠજી તમારે તમારી જ્ઞી પ્રદમાવતીના સહવાસથી ત્રણ સંતાનની પ્રાપ્તિ થશે. તેમાં બે પુત્ર અને એક પુત્રી થશે. તેમાં એક પુત્ર જે હાલેજ ગર્ભમાં આવેલો છે. તેને તરુણવસ્થા પ્રાપ્ત થવા પછી, દોલત દેવીનો કોપ થશે. અને દરીદ્રતા રક્ષી જોક્ષ્ણેર તેનું આલંબન કરશે, અને જીજ્ઞે પુત્ર થશે તેનો સ્વભાવ કુદીલ અને વ્યભિચારી થશે અને તમારી પુત્રી થશે તે સુપત્ર અને સત્યની જાળવનારી અને સહ્યતાવાળી થશે અને દપતી સુખની ભોગવના વાળી થશે.

પ્રકરણ ૧ લું

દંપતી પ્રેમ.

આર્ય વિદ્યાઓની જનમ ભૂમી રૂપ ધર્મની ધામ્યો પ્ર-
કાવતી દુપીત જનોના દુઃખને હરણ કરનારી વેપારી વર્ગને મળી
મળેલું રૂપ વ્યાપારથી સુશોભીત કરી ગર્વ લોછોનો ગર્વ ઉ-
તારનારી સત્પુરુષોના નિવાસથી અક્ષય કલ્પ વૃક્ષોનો
ધારણ કરનાર, અંદ્રની સાથે સરખામણી કરનારા ઉચ્ચ ઉચ્ચ
મહેલોથી શોભનાક “શૌરપુરી” નામે એક નગરી હતી, તેની
અંદર સુર્યની ઉપમને પામેલો એવો “સુરિદત” નામે રાજા
રાજ્ય કરતો હતો. તેનો ફિરતીરૂપ સ્ત્રી જાળમાં ચોટામાં ઘેરા
ઘેર અને દેશો દેશ તથા સત્તુઓના વિલાસ ભુવનમાં પણ ગમન
કરી અખંડ દેખાવ દેતી હતી, બ્યારે તેની પરણેલ સ્ત્રીઓ;
(રાણીઓ) અખંડ સીયળવૃત્ત જાળવી પોતાની પરે હજીમાં રમ
અન્ય પુરુષને સ્વપનામાં પણ નીહાલતી નહ, હવે તેહીજ ન-
ગરમાં લક્ષ્મીપાત્ર, અને દાંત વીર એહવો “સુદરસન” નામે
શેઠ વસે છે, તેને જેવી રત્ન સમાન “પદ્માવતી” નામે સ્ત્રી છે,
જે કે સમયાંતુશાર વિધા હુતર કળાથી કસલ હોમ આછી રીતે
પોતાનું પ્રતીવૃત્ત પાલન કરતી ચકી રહે છે, “દંપતી પ્રેમ એ
એક અલૌકિક બાબત છે, શાશ્વરમાં જે સુખ દુઃખના
ગુચ વાડાભર્યા છે, તેમાંજે વિશ્રાંતિનું સ્થાન છે તો ફક્ત
ખરો દંપતી પ્રેમજ હોય છે,” એવી રીતે સુદરસન અને
પદ્માવતી જને ખરા પ્રેમ યુગલો અસ્પર્શ સંસાર સખ ભો-
ગવતાં કેટલેક દીવસે દૈવ્યોગે પદ્માવતીને ગર્ભ રચો, અને અતુકમે
જેવી પામવા લાગ્યો.

“પુત્ર સુખ કોના મનને આનંદ આપેતું નથી?
અર્થાત્ સર્વના રૂઢવત આકર્ષણ કરેછે, વિદ્વાન. ધીરવીર
કે ગમે તેવા સમગ્ર પાત્રને પણ પુત્ર સુખ અને પુત્ર વધા-

રહ્યો હતો તેથી શેઠને તેના પૌષ્ટિક કે ઇચ્છીને પદાર્થો લેવામાં
તેની અધીનતાનું સ્મરણ તો નિસારવાની તક હજી મળીજ નહતી,

“ સંસાર વ્યવહાર અધ્યાયમાં પણ ખાસ કેળવણીની
જરૂર છે. અજ કાળે હાલનાં જવાનાવા ઉઠાંછળા અને, અજ
સુખકો મૃહસંસારને એક વિષયનું પત્ર માની, બેમજેર વિષય
સેવન કરે છે. તે પાપ રોગાવિત થઈને અનેક પ્રકારની સાધી
અસાધી અને ઉપાધીમાં આવી પડે છે, દંપતી પ્રેમ જાગૃતી
શકતા નથી. અને છેવટ દુઃખી અવસ્થામાં પોતાના આત્માને
અધો ગલીએ પહોચાડે છે. ધર્મ ક્યાન કરી શકતા નથી અને
કેવળ કામનીજ લાલચથી આરત કરી ક્યાનતા, જેએ દુરગતિએ
મહેચે છે. પરંતુ જે સંસારીક તેમજ ધર્મીક કેળવણી પામેલા
હોય છે તે સમય સુચકતા વાપરી ધર્મ અર્થ કામ અને મેક્ષ
એ ૪ મુખ્યાર્થ સાધેજ સાધી શકે છે. તેમજ દંપતી પ્રેમ પણ
ખુસીયા જાળવી શકે છે.”

સુદરસન શેઠ પણ કેળવણી હોઈ તેમની સ્ત્રી પદમાવતી
સાથે દંપતી પ્રેમ અચ્છ રીતે ભોગવતા હતા તેમજ ધર્મ, અર્થ,
કામ અને મોક્ષ અચ્છ રીતે સાધી શકતા હતા. વળી તેમના
પૂર્વોક્ત પુન્યોદયથી તેની આ પદમાવતીને પુત્ર ગર્ભ રહ્યો,
અને અનુક્રમે પૂર્વોક્ત ઉપચારો સહાત સર્વા નવ માસ પ્રતી પણ
અવાધી તેણે પુત્રીનો જન્મ આપ્યો. બારદિવસે તેનું “ રતિ-
સુદરી ” એવું નામ સ્થાપન કર્યું, અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામવા
લાગી પૌષ્ટિક પદાર્થો પોષાવા લાગી.

ત્યાર બાદ મે વરસ વ્યતિત થવાથી ત્રીજે વરસે પદમાવતી
તેના પતિ સુદરસન પ્રત્યે સંસાર સુખ ભોગવતાં તેણીએ
ત્રીજી વખતે ગર્ભ ધારણ કર્યો અને ઉત્તરોત્તર પુત્ર માસ થયે
લેમણે ત્રીજા સતાન પુત્રનો જન્મ આપ્યો.

આવી રીતનું મહાત્માનું ભાવણ સાંભળી સુંદરશન શેઠ કાંઈક હરખ અને કાંઈક શોકમાં દિવસો પ્રમાર કરતા હતા. કારણકે પુત્રરૂપી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થશે પણ તેમાં એકને દરીા દતા અને ખીજને વ્યભીચારી પણ પ્રાપ્ત થવાથી પોતાનાં શુભ કૃત્ય તે દેશવટો મળે એવા કારણથી તેમને શોક થવા લાગ્યો. પણ તે ભવિષ્ય આગળ સમજો શોક વધ્યા હતા, કારણકે “પુત્રોન્મત્ત પુન્ય પાપનો ઉદય થવાથી જે સુખદુઃખ ભવિષ્યમાં આવવા ના હોય તે મમે તેવા શોક કે ચિંતા કરવાથી મીથવા મતલ નથી.”

આવી રીતે અનુક્રમે દિવસો નિર્ગમન કરતાં સવા નવ માસ પુરણ થઈ શુભ લગ્ને અને શુભ મહુર્તે પદમાવતીએ પુત્ર રૂપી રતનો જન્મ આપ્યો. પુત્રનો પ્રસવ થવાની વધામણી મળતાં તેની ખુશાલીમાં મોતે એચ્છા, મહોત્તચ્છવ દાનપુન્ય, યથાશક્તિ કરવા માંડ્યા. સાતી ભોજનાદિક ખર્ચ કરી ઘણા સ્વલ્પમિં આને નુસ્ત કર્યા. પુત્રને અચ્છી રીતે પ્રતિપાલન કરવા માટે મમયાનુસાર સગવડ કરી આપી અને અનુક્રમે બાર દિવસ વ્યવસ્થા થવાથી અસુસીનો ત્યાગ કરાચીને જોશીને બોલાવી નામ પુછાવી ત્રિધી પૂર્વક તેનું “કુચ્યદ્ર” એવું નામ આપ્યું. દીન પ્રતીદીન પુત્ર વધિ પામવા લાગ્યો. સુંદરશન શેઠને પુત્રતા સુખનું દર્શન થવું ત્યારે તે પોતાને અડોમાડ્ય માનતા હતા સૃષ્ટિના નિયમ પ્રમાણે પાંચ માસનો પુત્ર થયો ત્યાં લગી સુંદરશન શેઠ ખામ કરીને પોતાનું શીમળવૃક્ષ જાળવી જલચર્ચવૃક્ષ અગીકાર કરતા હતા. “સમજી માણસો પોતાની જાં સગર્બા થાય ત્યારે પાંચ માસ પછી અને પ્રસવ થયા પછી પાંચ માસ સુધી તેની સાથે સંસાર સુખ નહિ ભોગવતા બ્રહ્મચારીજ રહેછે” કુચ્યદ્ર અનુક્રમે વૃદ્ધ પ્રામતા થઈ જ્યારે જે વરસની વય પામ્યો ત્યારે પોતાનું શરીર ફૂટ-પુટ અને મળ્યુંત થયું હતું. તેમના પિતાશ્રીએ પોષ્ટીક પદાર્થો ખરાવવાની તો ધિક્કા દિવસથી એક વણ કરી આપી હતી હવે જ્યારે પુત્રને માટે પોષ્ટીક પદાર્થો ઘરમાં આવે ત્યારે તેની માતા પણ તેમાં ભાગ પડાવે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી તેમજ દંપતી પ્રેમનો તેનામાં સજ્જડ દામ્ય એમણી

પ્રકરણ ૨ બું

પ્રથમ સમાગમ.

“સહજ જીવહાયાંજો સુર સુર થયુ કુદરતનું વરણુન કંરવાને
આરાધત છે, તો સામાન્યની વાર્તા શી કરવી. એક જ પ્રસન્નમાં એક જ
રિતુમાં જે રમતાંજો જેવામાં આવે છે, તે જોઈને મનુષ્ય માનને
પોતાની અણપ શક્તિનો ખ્યાલ આવ્યા વગર રહેશે નહિ.
કુદરતની લીલા આગમ-મનુષ્ય એક તુરંજ માત્ર છે. “જોઈલું
જ નહિ થયું મનુષ્યએ કુદરતનો એક નમુનો છે પોતાની અણપ
જાતની શક્તિથી મંદોન્મત થયેલા મનુષ્યો કુદરતની લીલા તરફ
નજર કરી તમારો મર્વ જોઈએ કરો.” સ્વમશે વરસ સુધી
પ્રયત્ન કરવા છતાં માણસ જે પદાર્થનો એક અંસ માત્ર પણ
ખતાં શકતો નથી તેમ દેવ પદાર્થો કુદરતી જ્ઞાતાથી આજો
આમ જાતી આવે છે કેવું આશ્ચર્ય ?

“કુદરતી લીલાના રમકડાં કેપ આમનો આ જગતની વિ-
ચીત્ર રચના ઉપર ખ્યાલ કરી લે” જગતમાં એવા કયો માણસ
છે કે જેને કુદરતની લીલા ઉપર આધાર ન હોય કુદરતના કાર્ય
આગળ મનુષ્ય એક તણખવા જેવો છે. મનુષ્યને જ્યેષ્ઠતા પોતાક
જે કુદરત પુરો ન માટે તો માણસ-શું કરી શકવાનો હતો.

જગતની અનિત્યતા અને અશરણતા જાતવવાને કુદરત
કોઈ એકું શિક્ષણ આપતી નથી તેમ છતાં મનુષ્ય જાતીની
આણીને વૈરાગ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થતો નથી. એ મહુ તાણુમીમી જાત છે.

અહુ તાપા નહિ અને અતી ઠાઠ નહિ એવી સમશિતેષ્ય
વસંત રતુ આ વખતે સર્વને આનંદનું સ્થાન થઈ રહી હતી.
કુદરતનું જાણું નિવાસ સ્થાનજ હોય તેમ આ રતુ દરેક તરણ સ્ત્રી
પુરુષોનાં સ્વપ્નમાં કામ વાસના પ્રદિપ્ત કરી તેનાં સંકલ્પ ત્રિ-
કિલ્પ કરાવતામાં જ્યારે પરવડાએલી હતી ત્યારે સુરીપુર ન.

તે વ્યભિચારી થશે; અને પોતાતા કુળ તથા નામને ઘટો લગાડશે. તેવા પુત્ર કરતાં પુત્ર ન હોયતો શું ખોટું? આવો વિચાર કરવાથી શેઠજીનું મન અર્ધ દગ્ધ થવા લાગ્યું પરંતુ દૈવ હસ્તે આગળ કાંઈ જોર આણે તેમ ન હતું. વળી પૈતૃ પણુ કેળવાયેલો હોય ખોટા તર્ક વિતરકને આરત ધ્યાનને માંડી વાળીને છેવટ પરમોદનેજ સ્થાન આપ્યું અને યથારિયત જ્યેષ્ઠ કુર્યો બારમે દિવસે અસુચી ટાળી સુચીકા વસ્ત્ર ધારણુ કરી “મેઘચંદ્ર” એવું નામ આપ્યું. અને અનુક્રમે તેની માતા પદમાવતી તેનું પ્રતિપાલન કરવા લાગી.

હવે જ્યારે ગુણચંદ્ર ઉમર લાયક એટલે પંદરસોજ વર્ષનો થયો ત્યારે તેના મા બાપે ત્યાંથી ત્રણ ગાઉ ઉપર એક પુરણુ બંદ્ર એવે નામે એક ગામ હતું, ત્યાંના વ્યવહારીયા શેઠ કિપાચંદ્રની પુત્રી સુમંગળા સાથે લગ્ન કીધા, અને શુભ મહુર્ત જોવરાવી જન લઈ જવાની સામગ્રી કરી. સુંદરસન શેઠ પોતાની ઇજ્જત પ્રમાણે સારો ઠાક લઈ જતા જોડારી પુણ્યચંદ્ર આવ્યા, ત્યાં કીપાચંદ્ર શેઠે સારી ધામ ધુમથી સામઘયું કર્યું; ઉતાસ અપાવ્યાને મંગળીક ગીતોથી વરચેડો ચડાવી વર રાખતે માંડવે પધસંઘ્યા બાહજો ખોલાવો વીધિ સાથે લગ્ન કરી સુમંગળાને ગુણચંદ્રની વેરે પરણાવી દીધાં વણુકના રીવાજ પ્રમાણે પાંચ દિવસ જન રાખી સર્વે પરણાવ્યાને સારી રીતે આગતા સ્વાગતા કરી સંતોષ આપ્યો કિપાચંદ્ર શેઠે પોતાની પુત્રીને પોતાની ઇજ્જત પ્રમાણે સારી રીતે દાયજો આપી છઠે દિવસ જનને રજા આપી. અનુક્રમે ત્યાંથી રવાના થઈ સુંદરસન શેઠ જન લઈ પોતાના સુરીપુર નગરે આવ્યા, બહી ધામ ધુમની સાથે સામઘયા કરી જસડોને દાન આપી જસ જસ કારના આવજ વચ્ચે સંસ્વ સૌરીપુર નગરને વિષે દાખલ થયા.

‘હિ આવવાતું’ શું કારણ હશે; તે તેણી મમજી શકી નહિ,
ચાર કરે છે તેટલામાં તો તે પુરુષ બોલ્યો, કેમ જાતની મારા
માં હજી આવ્યા નથી છે ?

રતિ—આજે કાણ જાણે શું એ થયું છે હજી આવ્યા
થી. આવું કદી પણ બનતું નથી દસ વાગ્યા છે તુરંતજ આંહી
જાવે છે. આજે તો હજી સગણ આંહી આવ્યા નથી. તમારે
જાતો નથી ને ?

પુરુષ—મારે જાતો નથી. દરરોજનાં નિયમ પ્રમાણે દસ
વાગેજ તે ગયા છે, અમો જાતો કરતાં હતા, ત્યાં ઘેડીઆળમાં
સ વાગ્યા એટલે તંત ઉઠીને ઘેર આવ્યા પણ આંહી જોઈશું
તો હજી આવ્યા નથી.

રતિસુંદરી—આવેલા પુરુષની બોલવાની રીત. આવવાનો
હેતુ સત્યાસત્ય સંમંજવાને તે બહુ બારીકીથી જોતી હતી
તેની અંગચેષ્ટા ઉપરથી તેના મનનો હેતુ તે કળી ગઈ. ત્યારે
તેણી જોતાની ગભરામણ દુર કરી જોતાનો પ્રતાપ પ્રગટ કરીને
બોલી.

રતિસુદરી — બાબી ઉપર જવાનું તો ઘણું જ મને
માય છે, તોપણ ખોટો મેળ ચાલે છે. મનમાં તો મલગલીમાં થતું
જણાય છે. નહિ, જાણતો આંહી કોને કહેવો છે. માનસરની
ગરજ હશે તો જશો હું તો આ આલી એમ કહેને તેણી જરા
સરમીને દુર ઉભી રહી, જે જોરમાં દાદર હતો, ત્યાં તે વાતને
એ એ સુદરીઓ સાંવાળેલી જુઠાં નહોતું.

સુમંગળા — (નીચું જોઈ સ્ત્રીત હાસ્યથી બોલે.) આ
આમ હા તમારે મન કીક કડકાનો કામ આવ્યો છે, હું તો સર-
આમ સરમાઈને અંધી થઈ મલકું. અને તમને મરકરી મુકે છે,
અણ બીજું ખાંદી કોઈ આવશે, તો મું કહેશે તમારા બંને
સાથે તમે જરા આમળા આશોને.

રતિ — આંહી તે વળા કાણ આવ્યું હશે, ખીક લાગતી
હોય તો જઈ ઉંચા ચડી કદરો બંધ કરી દીધો તમારો હાથ
કાણ પકડી રાખે તેમ છે શું? અમે તમારા તોડર છીએ?
કે તમને મુકવા આવીએ.

સુમંગ — હવે કોકડી મુકી દીધેલે મને શરમ અણ આવે છે.

રતિ — આંહી સરમ કોની આવે છે? શરમ આવતી
હોય તો શા માટે અહીં આવ્યા છો? ચાલો આતો મારી પત્ને
સાથ જાઓ.

સુમંગ — આશોને હું ક્યાં ના પાડું છું, તમેને તમે કહેવો
મારી ઉપર ચડ્યો છે, તો ભાગીને જવું ક્યાં?

રતિ — એનો હું બધું જાણું છું મનમાં કોના હતા કે આ
આમળા આશોને વળા હવે શરમ આવે છે. સોનારની ગરજ થશે
તો જશો, મારે શું. હું તો મારે આ આલી હાં ન હું જો વાત
કહું તે કપ્પડ કરો તો હું ઉપર મુકવા આવું.

સુમંગ — જે કહેશે તે કપ્પડ છે. એવી શી વાત છે કહેવો?

રતિ — (હસતવદને) હાં, હાં, જાણને તો અણ આવતું
માય છે, એવી શરમ શા માટે રાખો છો, ધણધાય ચડી મવાં,
તમે પરણ્યાં તે કાંઈ નવામ કીધી છે.

આ પ્રમાણે દંપતીના વિલાસો અસંખ્ય થયા છતાં, પણ રાત્રી સમાપ્ત થતા લગી કુકડાંઓ ઉપર સ્વસ્થી પેટકાર કરવા લાગ્યાં શુદ્ધ પુત્રગતો અંદર પણ કીકા પડી જતા લાગ્યો, દરબારમાં નોંખતો મડમડવા લાગી. આકાશના તારાઓ શુભચવા લગ્યા, અને પૂર્વ દિશા અરુણના કિર્ણોથી રક્ત થવા લાગી. ત્યાગીજનો પ્રવીણપણાદી દિવાઓમાં લોન થવા લાગ્યા “ ત્યાગી વર્ષમાં સાધુ અને આવક જન આવી જાયછે માટે દેશ જતી આવકો એ સાંજ સારા જાને વખત પ્રતીકૃમણ કરી પાપ આંતોવણું આશરુ છું ”

શુભચંદ્રના આક્રમણમાંથી નીકળવું નહિ. ગમતા પશુ પ્રજાત ભગ્ય અવાઝી પદ્મગપદ્મી કિરસી અંદરના પોતાના દેશ-બાસને આંધવા લાગી, વાસે દીકાદીક કરાને પહેરવા લાગી, એટલામાં તેની સાસુ પદ્માવતીના આગ્રહથી રતિશુંદરી ત્યાં આવી. તેના આવવાનો અવજ સાંભળી સુમંગલા એકદમ શરીર સ્વસ્થ કરી મહેત્રથી હોડે કિરસી. રતિશુંદરીની સાથે જાણ પોતાની સાસુ પદ્માવતીને દરબારે પગ આંપવા લાગી, ત્યારે તેની સાસુએ ધબકી જ આશ્રીય પૂર્વક આદરસત્કાર કરી દર્મેશને માટે મુખી રહો, એ તા આશીરવચન આપ્યાં.

નંદમજેમ દિવસો વધતા ગયા તેજનેમ સુમંગલા અને શુભચંદ્રનો પ્રેમ પરસ્પર વૃદ્ધિ પામતા લગ્યો દિવસના સંસારીક કામકાજમાં વિટા થયાં છતાં રાત્રીનાં દંપતી પ્રેમમાં તેઓ મશગુલ થતા લગ્યાં અનુદ્યમે તેઓનાં સંસાર શુભ ભોગવતાં છતાં સુમંગલાને ગર્ભ રહ્યો અને પુરેપુરો સગાનવ માસે ગર્ભાવું પ્રતીપાસન કરતઃ શ્રદ્ધા રતિસમાન અને ઈંદ્રણીના ઉપ કિપર પણ શ્રદ્ધા આપનારી માદતી સ્વરૂપ અને આપણી વાર્તાની નાયક પુત્રીની જન્મ અર્પો.

પદમાવતીની મત્સ્યક્રિયા અને સુદરશન શેઠનો વેરાગ.

મનહરછંદ.

ભાવી તણા બેઠ ઉડા જણ્યા તે ન જાય કાથી,
હેતથી હસાવે આજે કાલે રાવરાવે છે.
રણમાં છતાડે આજે શત્રુને શરણ આવી,
કાલ તો બેહાલ કરી બાછતે હસાવે છે,
અભિષેક રાજ્ય તણે રામને થયાનો હતો.
રાજ્ય જોગ નષ્ટ કરી કષ્ટ દેવરાવે છે,
અવિશ્વ સયોગ પાસ જ્વેર તો ન ચાલે દોષ
કમેતા સયોગ જોગ કામ ને કરાવે છે.

“સુખ ઉપર દુઃખ, અને દુઃખ ઉપર સુખ, જોગ હમેસાં
આવ્યાંજ કરે છે. એવું સમયપત્ર આ દુનિયામાં હમેશને માટે
ચલાવવાનો સંચો કુદરતે સદા જાણને માટે ચડાવીજ રાખ્યો છે.”

સુદરશન શેઠ અને પદમાવતી શેઠાણીએ આજીવીન સુખી
જે સુખો જોગવ્યા છે; તેનો ખ્યાલ વાંચનારોએ તે સહેજ સમ-
જાઈ ગયો હશે કે ખરો દંપતી પ્રેમ જાગવનાર બેઠલુ આ સુ-
ષ્ટીમાં આ નગરીમાં અને આ શેઠના કુળમાં જો છે તો જોકજ છે
વળી તેમના પુત્રોદયથી બુખીશાળી અને સ્વરૂપસાન જે પુત્રાને
તેણે જન્મ આપ્યો છે. વળી તેમને લગ્નદી ક્રિયાઓ કરી બનતા
લાવ લગ્ન સહુને રસને ચડાવી આપ્યા છે ત્યારે પોતે પણ સુ-
રીપુરને વીસે બહુ માન પામવાથી અને ઇજ્જત આપર સારી
મેળવવાથી તે સ્વર્ગ સમાન સુખ જોગવે છે. એમ કેટલોક કાળ
પીતી જવાથી એ સુખ કુદરત દેરીએ સહન ન થવાથી સુખને
ચાકિડો વટાઈ દુઃખનો ઓઢો આવવાની છંપા બેસવા સાગી,

સેદાણી પદમાવતીને પણ એમજ જણાવું છું કે મારા જેવું
સાખી કોઈ નથી પણ દૈવ્ય તેનું સુખ જોઈ સકાય નહિ ત્યારે
એકએક સેદાણી ભંચકર મંદગીને લોપ થઈ પડ્યાં. (આ વ.
ખતે શેઠ સેદાણીની ઉંમર વરસ ૪૦ ચાલીશની હતી.) આખો
દિવસ ઉપરશ અને ચરીરમાં ઝીણો ઝીણો તાવ આવવા લાગ્યો
પછી તો તે હાડ જવર થઈ ગયો અને તેમાંથી મંદગીનું રૂપ
બદલી લેવનું રૂપ જણાવવા લાગ્યું. સુમંગલાને પોતાના પિયર
જવું હતું પણ તે વખતે તેને પીર જવું પણ બંધ રહ્યું કારણકે
તે ઘરમાં તે સિવાય બીજો કોઈ સ્ત્રી હતી નહી રતી સુઈરી પણ
સાચરે ગયેલી હતી.

પદમાવતી શેદાણીની માંદગીમાં દીન પ્રતીતિને વધારે થવા
લાગ્યો, એટલે સુધી કે પછે તેનાથી કહી જોડી પણ સંક્રાંતિ ન-
હોતું. હમેશાં ડાકતરો ઉપરાયાપરી આવવા લાગ્યાં. અને સુ-
મંગલા પણ સાનુ પી. સેવા બકિત કરવા લાગી, આખો દિવસ તે
શેદાણીના ખાટલા આંગળા જોતી રહેતી, હાથ પગ પદમાવતી,
શેદાણી એક દિવસ સુમંગલાને પાસે બોલાવી કહેવા લાગી, કે
જેઠા-વહુ તમને જોઈ મારી આંખો ઠરે છે, તમે કંયા કુળના
અને મારા ઘરનું આંગણું સેવવા તૈવાં છો. હું હતભાગેશી કે
આવું સુખ મેલી ચાલી જાઉં છું, એક તરફ વિચાર કરતાં જોઈ
મારા સરખી ભાગ્યશાળી આ વખતે કોઈ કહવાય નહિ, કારણકે
દીકરાની ખાંધે ચડી જવું આ બમાનામાં દુર્લભ છે, વળી મારે
કેમજન્મની ધુણ રહો નથી, મરીએને પ્રોપણ્યે શુભદાન
દેવામાં અને સ્વધર્મીઓ, જેન બંધુઓને મદાય કરવામાં કોઈ
જતની ખત્તી રાખી નથી. ધણીને એક બોલ પણ મેં ઉચાપ્યો
નથી, ધણીની માન ઉપર પી લાગણી જોઈ મારૂં હૃદય આ ક-
નિશ્ચિતે છોડી જતાં જાહુ અજ્ઞાય છે, (એમ કહેતાં તેણીની
આંખમાંથી પાણી નીકળવા લાગ્યાં) પાંચ વરસ એકી હેતનો
મારાં મનને કોઈ જાતની ખેંચ રહેત નહિ. પણ બલા, દૈવથી
મારું સુખ જોઈ સકાયું નહિ. કે મને અંધ વચમાંજ ઉપાડી
લીએ છે જેઠા વહુ-હું તમને શું શિખામણુ દઉં પીએર સાસ-
રાની આમર જોઈને ઘર સંભાળજે, આ ઘરનો માર તમારા

માથે છે. તમે ધરમાં મોટાં છો, માટે સંભાળીને ચાલજો, મારા ગુણુચંદ્રની ખરા જીવરથી સેવા ભક્તિ કરતાં તેને દંપતી સુખ આપવામાં તો તમે કાંઈ ભુલો તેવાં નથી, હવે હું આ મંદ-ગીમાંથી ઉઠવાની નથી.

સુમંગલા—ખામજી ? આજ તમે આસુ ખોલો છો, તમે આમ કરશો તો, મારા શું હવાલ ? એવું કાંઈ ખોલો તો તંબને સમ છે કાલ સવારે આરામ થઈ જશે, હોય, શરીર છે, તો મંદવાડ તો આવ્યા કરે. માટે એ બધું મનમાંથી કાઢી નાંખજો, તમારા સિવાય અમને કોનો આધાર છે. અમારું ઠાકણ અને આભુપણ રૂપ તમે છો.

સેઠાણી—નહિ? નહિ? વહું ખરેખર કહુ છું કે હવે મારા શરીરનો જરા પણ ભરૂંસો નથી, મારા માટે ઉપાય કરવામાં કાંઈ જાતની ખામી રહી નથી. શેઠ બિચારા દોડદોડ કરી રહ્યા છે તેમજ ગુણુચંદ્રે પણ મારી સેવા ભક્તિ અને આપઘોષ્યારો કરવામાં કાંઈ ખામી રાખી નથી ડાક્ટરની દવાથી ચાર દિવસ આરામ થઈ જાય ત્યાંતો વળી તેવું ને તેવુંજ થઈ રહે છે, ઘણા ઉપાયો કર્યા પણ કાંઈ પ્રકારે આરામ થતો નથી, (એટલામાં શેઠ ખડારથી આવ્યા, એટલે સુમંગલા ઉઠી ધરમાં ગઈ. અને શેઠ પલંગ પાસે બેઠા, અને પદમાવતીની આંખમાંથી આંસુ જોઈને. ગભરાઈને બોલ્યા.)

સુદરસન—અરે ? તું તો ગાંડી દેખાય છે જરાય હિંમત નથી એતે શું; સુ. કોઈને માંદગી નહીં આવતી હોય! શરીર છે ગોરા ડાક્ટરને બોલાવવો ગુણુચંદ્રને મોકલ્યો છે. હમણાં આવશેને આરામ થઈ જશે, આતો શુંકે મોટીમોટી માંદગી આવે છે તો પણ આરામ થઈ જાય છે, જીવંદ્રનું ધ્યાન ધરો બધું સાફ થઈ જશે.

સેઠાણી—(ગદગદીત કરે બોલી) હું તમોને શું કહું તમે હવે મારા શરીરનો ભરૂંસો રાખશો નહિ, આગલે ભવે, એ ૧ મેં શું પાપ કર્યાં હશે, કે આવી મધ્યમ અવસ્થામાં

આવું આપણું સુખ મેલીને હું ચાલી જાઉં. આ પ્રમાણે વાતો કરે છે એટલામાં ગુણચંદ્ર આવી પહોંચ્યો, શેઠે પૂછ્યું કેમ ડાકટર સાહેબ આવ્યા ?

ગુણચંદ્ર—પિતાજી ? ડાકટર સાહેબે કહ્યું છે કે હું સવારે આપીશ, અને તમે અમુક ચીજો તૈયાર રાખજો, મારે તપાસ કરવો છે. સવારે સાત વાગે ગાડી મોકલજો, ગાડી માટે પ્રેમલાને કહેતો આવ્યો છું.

સુંદરસન—ખેટા તે ડાકટર ને ખંધી હકીકત તો કહી હશે. પછી ડાકટરે શું કહ્યું ?

ગુણચંદ્ર—પિતાજી ? ડાકટર સાહેબે કહ્યું છે કે, કાંઈ ભય નેવું નથી, આરામ થઈ જશે, ને સવારે હું આપીશ એટલે ખંધી તપાસ કરી દેવા આપીશ તમે ગમરાશે નહિ,

શેઠાણી—ખેટા ગુણચંદ્ર ડાકટર સાહેબ હવે આવે કે ન આવે તમે મારી આશા રાખશો નહિ. મને કાંઈ મોતની ખીંક તથી કેમકે દિવસે મરવું તો છેજ અને આમ ધણી દીકરાની ખાંધે ચડીને જઈ તેઓ બીજું શું ? પણ આ ઘરમાં હું યોગ્ય દિવસની મેમાન છું.

ગુણચંદ્ર—માતૃશ્રી તમે આવી ગાંડી ગાંડી વાતો શું કરો છો કાલે તમને આરામ થઈ જશે, ગેરા ડાકટર આવશે એટલે તે દેવા કરશે કે આરામ, માટે ફિકર ચૂકી જીનેદ્રનું બનન કરો સૌ સાડું થઈ જશે એમ કરતાંમાં તો તરત શેઠાણીએ બે બાન થઈ પડતું મુક્યું, આંખો તરી ગઈ અને શ્વાસે શ્વાસ બે આવા લાગ્યા, શેઠજી તથા તેના બે પુત્રો તથા સુગંગળા પાસે આવીને બેઠાં અને પરભવતું ભાતું આપનારી ધર્મક્રિયા, અને આત્માને સ્થાવર રાખવા માટે એક જીનેદ્રનાં વાક્યો વારં વાર તેમના કર્ણપર ફેરવા લાગ્યા. અને પુન્યાર્થે એક હબ્બર રૂપીયા વાપરવા કહ્યું, યોગીજી વધમાં તેમનો અગર આત્મા આ દુનિયામાં બાધેલાં પોતાની કાયા રૂપી જીણેદ્રને છૂટકી પરસોટ્યાં વળી, ખીજા નૈતન (નવા) ગૃહમાં વિરાસ

કરવા કુચ કરી ગયો, શેઠ તથા તેમના પુત્રો, વહુ તથા આવેલાં સગાં સંબંધીઓ રૂઢન કરવા લાગ્યા, અને થોડી વાર પછી મૃત્યુ ક્રિયા કરી અગ્નિ સંસ્કાર કરવા માટે તેણીનું શયન શમસાન લુપ્તીપર લઈ ગયાં, અને ત્યાં બીજા આવેલા સંબંધીઓ એ કાષ્ટની ચિત્તા ખડકી અદર રાખીને ગોઠવી ઉપર કાષ્ટને લગાવી અગ્નિનો સ્પર્શ કરતાં ચિતામાંથી એકદમ લાલ રંગની જ્વાળાઓ પ્રગટ થઈ.

શેઠજીના વીસ પચીસ વરસના સહવાસ વાળી અને ખરા દંપતી-પ્રેમ દરશાવનારી પૌતાની અર્ધ મનની આ દશા જોઈ શેઠના મનને ઘણું જ માઠું લાગ્યું, પણ દૈવ કૌંસ આગળ શું ઇલાજ ! જેમ જેમ ચીતા સળગતી ગઈ તેમ તેમ શેઠના મન ઉપર દંપતીપ્રેમની અસર ઘટીને તેના સ્થાને વૈરાગ્યની આશરે બસવા લાગી, દહન ક્રિયા કરી સહુ કોઈ શેઠને ઘરે આવ્યા અને સર્વેએ સ્નાન કરી, શેઠની રજા લઈ સહુ સહુનાં ઘરે ચાલ્યા ગયા.

સુદરસન શેઠના મન ઉપર જો ખરા વૈરાગ્ય શાપ મારી તેથી તેના હૃદયમાંથી વિવિધ વાંસના તો તદ્દન દુર દુર નાસવા લાગી અને નવા નવા વૈરાગ્યના અંકુરો ઉગવા લાગ્યા.

“મનુષ્યના મનની સ્થિતિનો ખ્યાલ આવવો ઘણો કઠન છે; એકજ માણસને અમુક પદારથ પર ગાઢ પ્રેમ હોય છે તેજ વસ્તુ પર અમુક કારણો મળ્યાથી એવો તો અભાવ થાય છે કે તેને નજરે જોતાથી તેના પર તિગ્રકાર અને કંપારી છુટે છે. બાઈઓને પરસ્પર ગાઢ સંબંધ હોય તે પણ અમુક કારણોને લઈને તેઓને ભવિષ્યમાં એવો તો કસેસ અને અભાવ થાય છે કે તેનું પરિણામ વિપરીત આવે છે, તેવાજ પ્રકાર હજારો અસિદ્ધીત અને કેળવણી વિનાના પતિ અને પત્નીમાં જોવામાં આવે છે.”

શેઠજીની વિચાર દ્રષ્ટી વૈરાગ્ય પર દૈરામાંથી તત્ત્વ જ્ઞાનના પુસ્તકો તે વારંવાર વાંચવા લાગ્યા તેથી તેના મુખ મંજરમાં અંતઃકરણના અનુભવનું પ્રતીબિંબ પડવા લાગ્યું તેમનાં મનમાં સહેજ રીતે એવી અચર થઈ કે આ જોકાંઈ પ્રકાર અને

વિચીત્રતા જોવામાં આવે છે. તે બધી બાહ્ય પ્રવૃત્તી છે. અને તે બાહ્ય પ્રવૃત્તી અને બાહ્ય કારણોમાં ક્ષણિક સુખની કલ્પના કરવી તે એક ભુલ છે, શરીરાદિક જેમ મહારોગનું કારણ છે. તેમજ સ્ત્રી પુત્રાદિક પણ અનેક ચિંતાઓનાં ધર છે તેમાં આપણે જે મન કલિપ્ત ભાવના બાવીએ છીએ તે અજ્ઞાનતાનો મારગ છે આ શરીરને ચલાવનારો જગતના અનેક પદાર્થનું જ્ઞાન કરાવનારો જેની અનંતિ શક્તિ હોવા છતાં દ્રવ્ય શરીરથી દબાઈ રહેલો ને અગે અગે વ્યાપી રહેલો છે તે આત્મા કહેવાય છે. એ આત્માની જ્યાં લગી એળખાણ નથી થઈ ત્યાં લગી ઉપર કહેલા બાહ્ય સુખ સરવ નાસવત છે અને પરિણામે દુખ આપનારા છે તેમાં મનુષ્યો અકંપદ રાખે છે પણ જ્યારે બહુ વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે જે પદાર્થ પાંચ પચીસ વર્ષ આપણને સુખી કે દુખી કરી, ચાલ્યો જાય છે. તેને આપણે કે મારો કરવો એ કેવળ અજ્ઞાનતાજ છે.

આવા અનેક જાતનાં વિચારોની શ્રેણી શુદ્ધિ શુદ્ધિ મગજમાં અનુભવતી ગઈ અને અલ્પંતર અને બાહ્ય બને વર્ગના સમ્બંધમાં તેનું અંતઃકરણ કામાડોળ થવા લાગ્યું રાત્રી દિવસ અને દુકાન પર જાય તો ત્યાં પણ તેમને એજ વિચાર થવા કરતો હતો અને પુસ્તકોનું તેમણે શુદ્ધિ અવલોકન કરવાથી તેમાં શુદ્ધ રહ્યું છે. તેનું મનન કરવા લાગ્યા, ધીમે ધીમે તેને નવિન પ્રકારનો અનુભવ થવા લાગ્યો, અને એક યોગજ દિવસમાં તેમના મનની સ્થિતિમાં એટલો બધો ફેરફાર થઈ ગયો કે વૈરાગ્ય દિશાએ તેના ઉપર થયું એસે જ્ય મેળવ્યો અતઃકરણમાં વિવેક બુદ્ધિની જગતી થઈ વસ્તુનું સુખ અને તેના અવિષ્યતા પરિણામને તે સમજી શક્યા જગત મિથ્યા છે, એવો તેમને એકાએક ભાસ થયો, અને ત્યારથી તે એકાંત વાસનું જ સેવન કરવા લાગ્યા. અને તેજ તેને પ્રિય થવા લાગ્યું, ખાવાનું મળે તે ખાઈ લેવું શાદો પોશાક પહેરવો અને કોઈ મહાત્માના ખબર મળે તો ત્યાં જઈ જવું કોઈ કોઈ વખતેના કુદરતની લીલા જોવામાં તે ગરકાવ થઈ જતા અને તે ઉપરથી તેમને ઘણું એક શીખવાનું મળી આવતું.

એક દિવસ સાંજના સાડા પાંચ વાગ્યાને સુમારે, સુન્દર સંત શેઠ વાળુ કરીને; ધરેથી નીકળ્યા, તે દિવસે જે ત્રણ અઢાળ મૃત્યુ, અને એવા બીજા બનાવો જાણવાથી, તેના મગજમાં મરણ પછીનો, અવસ્તા વિષે બહુ સંકલ્પ થવા લાગ્યો, બજારમાં જે વસ્તુપર તેમની નજર પડતી તે દરેકમા તેમને પ્રતક્ષ મોતજ જણાતું હતું. કોઈ વસ્તુ એકજ રૂપે રહી શકે, તેનું તેને જણાતુંજ ન હતું. “ખરો વૈરાગ્ય જેને પ્રાપ્ત થાય છે તે સર્વ વસ્તુમાં, મોત મોત, ને મોતજ નીકાળે છે. એક પરમાત્માના નામ સિવાય કોઈ વસ્તુમાં સાર દેખતો નથી” કોઈ વસ્તુ એક રૂપ હોઈ શકે, એવું તે શેઠને કાંઈ પણ જણાતું નહોતું. દુકાનો અને પેદાઓ જોઈને ખ્યાલ થતો કે, આ અમુક વસ્તુ પહેલાં ન હતું. અને અમુક વસ્તુ - પછી રહેવાનું નથીજ, આવી રીતે “દુનિયામાં એવો કોઈ પદાર્થ છે, કે જેનો કદી પણ નાશ થતો ન હોય, સુખનાં સાધનો મનાય છે. તે તો રહેતાં નથી અને જે એકને સુખ આપે છે, તે બીજાને દુઃખ કર્તા નિવડે છે. એવા બાહ્ય પદાર્થોનાં તો સુખ આપવાની શક્તિ નથી. માણસ પોતેજ સુખ કે દુઃખ આરોપે છે.”

એવી રીતે અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ કરતાં, તથા તેનો અનુભવ લેતા, તે ગામ સૌરપુરના દરવાજા આધારતીકળ્યા, આ વખતે ત્રરખા રતુથી તગામ વનસ્પતિઓ ખીંચી નીકળી હતી. અને ગામના પાદરમાં એક નદી પાણીથી ભરપૂર વહેતી હતી, તે ઉપરે ગાણસોને જવા આવવા માટે જે પુલ બંધેલો હતો તે રસ્તેથી તે શેઠ નદી ઉતરી પેદે પાર ગયા, સંધ્યા સમય થવાથી મનુષ્ય કોઈ છુટા છતાંય નજરે પડતાં હતાં અને તે પણ પોતે પોતાના ધર તરફ જતાં હતાં ત્યારે, આ શેઠજી તો શહેરને છોડીને જંગલમાંજ કુદરતની લીલા જોતા જોતા વિચારમાંને વિચારમાં બહાર નીકળી ગયા, બહાર નદીની પેઢી મેર ખેત્રે હતાં તે વરસાદને લીધે લીલાં લીલાં દેખાતાં હતાં, ત્યારે શેઠજીને વિચાર થયો, કે જે જમીન કાંકરાને માટીથી ભરેલ હતી, તે ઉપરે વરસાદના પાણીથી આનંદીત વનસ્પતિ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ હશે. મનુષ્યના ક્ષણિક પણ શારીરીક અવન માટે આ વનસ્પતિ આધાર રૂપ છે,

ગિયારા પશુઓનું પણ એજ જીવન છે, કુદરતની સીધાનો કાંઈ ખાર છે? આંહી અનેક જાતનાં જીવ જંતુઓ ઉત્પન્ન થયેલાં હોવાય છે. તેઓ કેવા કામગ અને દુરુપગ છે; આપણી આગળના ટેરવાથી અગર પગ અડવાથી તેના સોએ વરસ પુરાં થઈ જાય આવુ છેક નિર્જાપણું એનામાં કેમ પ્રાપ્ત થયું હશે, આમણેતો સામાન્ય રીતે પચાશ પોણા સો વરસ સુધી અનેક સાધનોવાળી અને આ જંતુઓ કરતાં, હજાર દરજ્જે સુખી જીવંતી પ્રસાર કરીએ છીએ. પણ આ જીવોતો તુરંત મરી જાય છે. એ જીવ મનુષ્ય કેમ નહિ થતાં હેતુ જીવમાં ઉંચ નીચપણુ શા કારણથી આવતુ હશે: તે આરાધી સગજ સંકાતું નથી.

આ રીતે સંકા સીધમનથી, થઈવા તદવા વિચાર કરતાં તે સિધા ચાલ્યા જાય છે. ખોતે ક્યાં જાય છે, તેનું કાંઈ જ્ઞાન નથી. હૃદયમાંથી જાણે પદાર્થો ખોતે જીએ છે, તે વિષે અનેક જાતના વિચાર અને કલ્પનાઓ તે કુર્યા કરે છે, એમ અનુક્રમે, ચાલતાં ચાલતાં, એક વિશાળ જમીન આવી ત્યાં જઈને શેઠી કમા રહ્યા અને ચોતરફ નજર કરતાં, ખેત્રો આવેલ હતાં. તે પણ તત્કાળ જાતના વરસદથી, કામગ વનસ્પતિ ઉગેલી હોવાથી સુદર લીલા રંગની સાદી પહેરાવેલી સુંદરીના જેવી સોભા, તે વિશાળ જગ્યા આપતી હતી, ઉપર આકાશમાં જુદા જુદા રંગના વાદળાં દોડ ધામ કરી રહ્યાં હતાં. તે જરાવારમાં, તેજ વાદળાં ઉપર સોનેરી ખીલેટ ચડવો હોય, તેવો દેખાવ આપવા લાગ્યાં. આ પ્રકાશ ક્યાંથી અજો હશે. એ વિષે કલ્પના કરતાં એમ જણાયું કે હમણાંજ સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયો. ને તેનો પ્રકાશ આ વાદળાં ઉપર પડે છે, સૂર્ય અસ્ત થવાથી અંધાર થવાને બદલે, આ વખતે એકએક અજવાળું થઈ જવાથી વળી શેઠી આમતેમ જોવા લાગ્યા. પણ ક્યાંય સૂર્યનો શુન જન્મ આપતો દીકો નહિ, ત્યારે પશું વાળીને સનમુખ જીએ છે. તો જ્યાં ખીજાશ મારનો પ્રકાશ દેખાતો હતો, ત્યાં લક્ષ્યોગ પ્રકાશ થવા લાગ્યો, ને લક્ષ્યોગમાં તો તે પશુ બહલી જઈ. સ્થાપતા ધારણ કરવા લાગ્યો. એમ થવાનાં કારણોનો જ્યાં વિચાર

કરેછે, ત્યાંતો વાદળાં પ્રથમના જેવાં કાળાં થઇ ગયાં. આમ જ્યારે બન્યું ત્યારે થોડું ઘણું અજવાળું હતું, તે પણ ચાલ્યું ગયું. અને છેક અંધકાર થઇ ગયો, અને વાદળાંનાં છુટા છવાયાં ધૂણે નજરે પડતાં હતાં, તે પણ અંધારામાં ગુમ થઇ ગયા. “ સંધ્યા રંગ તે આનુ નામ ”

દશેક મિનીટમાં આ થયેલો કુદરતી ફેરફાર શેઠજીના મગજમાં અનેક પ્રકારની કલ્પનાઓ કરાવા લાગ્યો. “ આ સંસારમાં જેજે પદાર્થો છે તે આ સંધ્યાના રંગ જેવાં છે. થોડીક વાર રહીને તે હમેશને માટે અંધકારમાં દબાઇ જાય છે. સંધ્યાના રંગ જેવું આ જીવન પણ ક્ષણિક છે, જેમ આજરીમાંથી માણી દપડેછે તેમ દરેક ક્ષણે આયુષ્ય ઓછું થતું જાય છે. એમ વિચાર અને કલ્પના કરતે શેઠજી આગળ ચલ્યા, ત્યારે રસ્તાથી થોડે દુર એક વિસાળ વૃક્ષ દીડું, અને તે ઘાટા વૃક્ષ નિચે. એક જો માણસના ઓળા અંધારામાં દૂરથી તેને દેખવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૪ થું

મહાત્માઓનું દિગ્દર્શન.

પૃથ્વીને વિષે શું ફલિત છે અર્થાત કાંઈ તથી ઉદયગથી દરેક વસ્તુ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે, દરેક કાર્ય થઇ શકે છે. શુન્યકર આટલીને વિષે પણ દાનેશ્વરી જનને દાન દેવાનો શ્રોમ બની શકેછે, (મુનીશ્વર હુદ્દવત) વપત્તી બોકાને તપ કરવાનો સારો શ્રોમ મળી શકે છે. વિનય સહીનમન મેળાવાના આક્ર સાધનો મળી શકેછે તો વિસ્મય એ થાય છે, કે જેમ ગૃહસ્થા શ્રમમાં રહેલા લોકો કૃત્યવ્ય પરાયણ થવાથી એવી દરેક સચારી વસ્તુને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ત્યારે મુમુક્ષુજનો શુન્યકર જંગલમાં પ્રણ ખીત કૃત્યવ્યે સર્વ શુભાશુભ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. કહ્યું છે કે “ બહુરત્ના વસુધરા ”

સુંદરસન શેઠ પણુ તેથી રીતે પોતાની વિચાર શક્તિનો દરેક ચીજોપર અજમાયશ કરતાં, અને તે ઉપરથી વૈરાગ્ય દિશાને જાગૃત કરતા, જંગલને ત્રિષે ચાલ્યા જાય છે. ત્યાં નદીને પેલે પાર આવેલા ક્ષેત્રોના વચ્ચે એક વિશાળ વૃક્ષ નીચે એક બે માણુશના ઝોળા દીઠા તે ખીજુ કાંઈ નહિં પણ ત્યાં પોતાના મનને ભાવતા અને પોતાના વિચારોને મળતા, ચત્રિત્ર અને દર્શન કરવા લાયક ત્રણ સાધુજી હતા. ત્યાં આગળ જતાં એમ જણાયું કે તે સાંજના વખતે દેવસીય પ્રતીકમણુ કરતાતી સમાપ્તીમાં કાઉત્સર્ગ કરીને ધ્યાન ગૃથ બેઠા હતા, આ વખતે શેઠજીની પોતાના મનની કલ્પનાઓ દુર થઈ, પણ તે મુનીશ્રીના દર્શન કરવાથી વળી ખીજુ નવી કલ્પનાઓ તે શેઠજીના મનમાં થાપ મારવા લાગી.

સુંદર ગૌરવર્ણ શરીર અને તેજસ્વી કાન્તિ ભેદ શેઠજી મનમાં વિચાર કરવા લગ્યા, કે આ સાધુજી દેખાતા ત્રણા રિધીવાન જણાય છે. અને વળી ભૂતકાળમાં એટલે ગયે કાળે (સંશયમાં) તે ભાગ્યશાળીજ હોવા ભેદજે, તો આવે. યે મધારણ કેમ કર્યો હશે? પ્રતીકમણુનો વંખત હોવાથી તેઓ ધ્યાનમાંજ હતા, એટલે શેઠજીએ દર્શન કરી, આડેક કદમ દુર પોતે જગ્યા લઇ બેઠા. અને પુર હૃદયથી તેઓ શ્રી ૥ દર્શ કરવા લાગ્યા, વચમાં એકેલા મૂનીની મુદ્રા ઘણી ભવ્ય અને તેજસ્વી હતી. આગ અધકારમાં પણ તેમનું લક્ષ્ય ચમકતું હતું ને તેમનું શરીર પણ પંખળી અને મજબૂત હતું. આજુ ના મને મુનીઓ પણ સંઘ આદૃતીવાળા અને કાઠ મહા પુરુષ હોય એમ જણાતા હતા. દરશન કરતાં કરતાં શેઠજીના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારો ઊદ્ભવવા લાગ્યા, જ્યારે રાત્રી પડી ગઇ છે, ને હું ઘેર જઈ એવો તેના મનમાં વિચાર પંજુ આવ્યો તહિં, આ વખતે રાત્રીના આડેક વાગ્યા હતા અને કુળ પક્ષની ખીજની રાત્રી હતી, તેથી પૂર્વ દિશા તરફ કાંઈક અજગાળું થયું હોય તેવો ભાસ થયો, ત્યારે શેઠજી જુવે છે તો પૂર્વ દિશા તરફ સુંદર અને શંતગદારી મનને આનંદીત એવો ચદ્રમાં પ્રકાશ આપવા લાગ્યો, અને જેને એ મહાત્માઓના

દર્શન અંધારામાં પણ અત્યંત કરાવતા હતા, તેનું તે દર્શન જુદાજ તેજથી ઝળકી ઉઠ્યાં, અને તેમાં તેને હૃદયનો પાર રહ્યો નહિ,

ચોગીશ્વર ધ્યન મુકત થયા, ત્યારે તેમની છેક નજીક આત્રીને શેઠજી તે વૃદ્ધ મુનીના પગમાં પડ્યા અને પછી બાજુમાં બેઠેલા બંને કુમારોને નમસ્કાર કરીને વિનયથી શેઠજી તે મહાત્મા પાસે બેઠા. આ વખતે આ દુઃખગર્ભિતને આંહી આવવાનું કારણ શું હશે ? તેના મનની રિપતી કેવી છે, અને તેને અભિકાષા શી છે, તે મહાત્મા પેતેજ તુરંત કળી ગયા. અને જેમ કાંઈ પણ એકાએક નિશ્ચય થઈ ગયો હોય, એમ જણાયા. ત્યારે શેઠજી મુનીશ્રી પ્રત્યે કહેવા લાગ્યા, મહારાજ ? આપ મહાત્મા શ્રીશ્રી આ અગ્રણ્ય ભૂમી ક્યારે પવિત્ર થઈ છે ? અને કેટલોક વખત આંહી રોકાવાનું છે ? ત્યારે મુનીરાજે કહ્યું કે ભાઈ મહાકાલેજ અમારે અને આગમન થયું છે, અને ચંત્રમાસ નજીક આવવાથી અમે એકાદ દિવસ રોકાઈ પાસેના શહેરમાં ચંત્રમાસ કરવાનો અમારો વિચાર છે.

શેઠજી—આપ સાહેબનું રમરણ કરવા જેવું નામ અને આપનું ભુતકાળનું સ્થળ જાણવાની આ સેવકને આકાંક્ષા છે.

સાધુજી—દેવાણું પીયા ? મારું નામ “વિનયવેનજી” અને અમે ચેલાઓ છે, તેમાંના એકનું નામ “વિનયચંદ્રજી” અને બીજાનું નામ “કેવળચંદ્રજી” છે. અમે માધુઓને કાંઈ નિશ્ચીત સ્થળ હોય નહિ, અગ્નિપાત્ર અને ઉચ્ચ ત્રિહાર કરીએ છીએ. તમે પણ પ્રભાતીક અને શુભસિત પુરૂષ જણાવો છો; અત્ર વખતે અહીં આવવાનું તમારું કારણ શું છે. તે જણાવશો,

શેઠજી—મહારાજ ? અનંતાં શ્રવેથી બેલ, આ દુઃખમય અને ગુન્ધવડીઆ સમારમાનો એક પાંચર મનુષ્ય છું અને સમારમાં સુખ દુઃખની ભ્રાન્તી કરાવનારી જુદી જગતમાં કંટાળી એકાંત વાસ પ્રિય હોવાથી વિચાર શુન્ય દિશામાં આ

સંઘ્યા કાળેજ આપશ્રીની કિપાથી ગાંઠી આવી પહોંચ્યા છું. અને અનાયાસે આપ કંઈપણ વક્ષ, અને પત્ર સાહેબોના દર્શન થયાં.

સાધુજી—દેવાણુપીયા, તમારી શી અભીલાષા છે ? તમોને હૃદયભરેલા આગિયારો તમારી હૃદય સ્થિતીનું જ્ઞાન કરાવે છે.

રોહિ—મહારાજ સાહેબ આપ પરોપકારી છો, આપ તર્ક છો અને બાળને બિન સ્થાયે તારો છો, (એક વખત હિંદાડા મુખે બેલવાથી અસંખ્યાતા જીવ હણાય છે) એમ હા વાક્ય અને એ સિધાંતને અનુસરી સુદ્ધ મ જીવોની પણ દયાની ખાતર, આપ મુખ વસ્ત્રોકા ધારણ કર્યાં. સિવાય એક શબ્દ પણ બેલી શકના નથી, ત્યારે મારા જેવા પામર મનુષ્ય પર દયા કેમ નહિ લાવો ? મારી એજ નિનતી છે, કે આપનું તથા આપના જાને શિષ્યોનું જીવન ચરીત્ર આપના મુખાર્વિદ્યથી સાંભળું, તો મારા મનની શકાઓ સર્વ દુર થઈ. ખરા રહસ્યનું જ્ઞાન થશે એમ હું અવશ્ય માનું છું, આપની મધુર વાણીમાં એવો રહસ્ય જણાય છે કે, આજનો મારો દિવસ આપની મધુર વાણી આપના દર્શનથી હું કૃતાર્થ થએલો સમજું છું.

મુનીરાજ—હે ભવ્ય પ્રાણી ? અમારું દરેકનું જીવન ચરીત્ર કશું વિસ્તાર વાળું છે નો પણ તમારી તિલ્લ અભીલાષા હોવાથી કુદર્માં હું બલ્મ કવન તથા આ બે મુદ્દાનું જીવન ચરીત્ર કહી બતાવું છું. આ વખતે ચંદ્રમા પોતાનો પ્રકાશ મારી રહ્યો છે. તેથી અને આ કથનથી તમોને અને અમોને વૈરાગ્ય રસમાં સારો અનુભવ થશે.

રોહિજીના મનમાં હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ જેના દર્શનથી ત્રાપી થતી ન હતી તેનું જીવન જ્ઞાંત સાંભળવાની તક મળી. એથી તેના હૃદયને વિષે અહુ હર્ષ અને આનંદ થવા લાગ્યો.

પ્રકરણ પ મું

મહાત્માનો ઉપદેશ અને શુદ્ધી શેઠનો સંસાર ત્યાગ.

મહાત્મા કહેવાતા મુનીઓ અથવા યોગીઓમાં કેટલા ગુણો હોવા જોઈએ. જેનામાં ક્રોધ ન હોય, વૈરાગ્ય હોય, ઈર્દ્રાચોતું દમન કરે, ક્ષમાવાન હોય, દયાવાન હોય, સર્વ જનને પ્રિય હોય, નિર્દોષી પ્રવચનના દાતાર હોય અને શોક રહિત હોય, જ્ઞાન સહીત બોધ આપનાર એ મુજબ દક્ષ લક્ષણ જેનામાં હોય તે પુરેપુરા મહાત્મા અર્થાત ત્યાગી પુરૂષ કહેવાય છે.

આ મહાત્મા વિનયસેનજી તથા તેમના બંને શિષ્યોમાં ઉપર કહેલા સર્વ ગુણો પુરેપુરે વિસ્તાર આપવાથી તેઓ એક મોટા પંડિત અને સર્વગ્ન જણાતા હતા.

જ્યારે શેઠજીએ મહાત્માને તેમના જીવન ચરીત્ર જણવાની ઈચ્છા બતાવી ત્યારે આ જીવ ઉત્તમ સત્કાર વાળો છે. એમ કારી મુનીશ્રી પોતાનું જીવન ચરીત્ર શેઠજીને સંભળાવવાની સાથે ઉપદેશ આપવાનું શરૂ કરે છે.

રાત્રીના સાડા આઠનો સુગર અઢ મનો હતો, આકાશમાંના ચંદ્રના શીતળ કિરણોથી જંગલનો દરેક પ્રાણીઓ શાંતીનો અનુભવ કરતા હતા, આકાશમાં છુટાં છવાયાં વાદળો જણાતા હતા, અને તેમાંથી ચંદ્રના કિરણો તથા તારાઓ ડોકીઓ કરતા હોય તેમ ઘડિકામાં પ્રકાશ અને ઘડીકમાં સહેજ અંધાર જણાવા લાગ્યું અહિં મધ્યમાં એક વિશાળ વૃક્ષ અને ચારે બાજુએ વિશાળ ચોક આવી ગયેલો હતો. તેથી આ જગ્યા ઘણી રમણીક જણાતી હતી આ જગ્યાને આંહી ચારે જણ સિવાય કોઈ પણ મનુષ્યનો સંચાર નહિ હતો.

બંને શિષ્યો બંને તરફ આવીને શુકની સેવા ભક્તિ કરવા લાગ્યા, તેમજ તેઓપણ પોતાના ગુરુનું જીવનચરીત્ર જાણવા નહિ હતા, તેથી તેમને પણ સાંભળવાની ઇચ્છા હતી, માધુર્યએ પોતાની મનોહર વાણીથી આત્મકથન કરવા માંડ્યું. શેઠે તે સુતીશ્રીની સન્મુખ એ હાથને છેદે એ હાથ જોડી નમસ્કારથી બેઠા હતા અને સુતીના દરેક વચનો સાંભળવાની આતુરતા હતી.

સુતી—શેઠે ? ત્યાગી જનોને પાછાંનું ચરીત્ર, કામ ભોગ, અને સંસારના સુખદુઃખ યાદ કરવા એ યુક્ત નથી. પરંતુ કાંઈક કિપકારની અપેક્ષાથી અને તમે પણ ઉત્તમ સંસ્કારવાળા હોય તમારી ઇચ્છા વૃદ્ધ કરવાના હેતુથી દુઃકમાંજ પુર્વચરિત્ર કહી જાઉં છું. હું જે કહું છું તેમાં કાંઈ પણ અંત શયોક્તિ નથી તેમજ કવીઓની પેઠે ફેરફાર નહિ રાખતાં જેવી હકીકત બનેલી છે તેવીજ કહું છું.

મારો જન્મ રાજ્યગ્રંહી નગરીના એક સુંદર લનામાં તેજ નગરના મુખ્ય અને ધનાઢ્ય વણીકને સાં હતો, અમારા પિતાશ્રી પાસે કેટલું ધન છે તે હું પણ જાણી શકતો ન હતો. સેના રૂપાના રત્ન જડીત્ર વાસણમાં અમારું કુટુંબ ભોજન કરતું હતું, અને કુદરતી રીતે સ્વર્ગ મમાન અમારી ઇમારતો શોભતી હતી. કોઈ પ્રકારની ન્યુનતા એટલે ખામી મેં જોઈ ન હતી. બાર વર્ષનો હું થયો તો પણ દુઃખ તે શું તે સ્વપ્નામાં પણ હું જાણતો ન હતો, મોઢામાં મોઢા શ્રીમંતના ધરની પવિત્ર કન્યા મારા પિતાશ્રીએ મને પરણાવી હતી, જેવું રૂપ અને લાવણ્યતાનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે, તેની સાથે સંસાર સુખ ભોગવતાં મારી જીંદગીના દિવસો મને ક્ષણ જેવા લાગતા હતા, રૂપ રૂપના પાકને મેં મિષ્ટાન્ન હુંને સાતમે માળે બેઠા બેઠાંજ દાસ દાસીઓ મારફતે તૈયાર મળતાં હતાં, સાતમા માળથી હું બાગ્યેજ નીચો ઉતરવા પામતો હતો. સારીરીક રોગનોતો મને જરા પણ અનુભવ થયો ન હતો. મારી કાયા હમેશાં કંચન જેવીજ રહેલી હતી, મારી પરણેલી કન્યા સાથે

હું અનેક પ્રકારની ક્રિડા કરતો હતો. સંસાર સુખ સિવાય
આ જગતના કુંખી હોવોતો, ખીજો કાંઈ પણ અનુભવ થયો
નહિ હતો. મારા પીતાશ્રીને હું એકનો એક પુત્ર હોવાથી
તેઓને માનપર ઘણો પ્યાર હતો. સવળી રિક્તિનો હું એકલોજ
માલીક હતો, મને સાતમા માળથી હેડે ઉતરવાની તકપણ
મળતી નહિ મારા માત્રીત્રાને મળવાની ઇચ્છા થાય તો તેઓ
આપોઆપ સાતમે માળે આવીને મળતા, સ્વર્ગ સમાત સુખ
મેલીને નીચે ઉતરવાની મારી પણ ઇચ્છા થતી નહિ. મારી
સ્ત્રી એવી ચતુર અને ચોસક કળાની જાણ હતી, કે ચોવીસે
કલાકે મને કેવી રીતે આતંદમાં રાખવો તેની બહુ સંભાળ
રાખતી હતી. આવી રીતે મારાં જત્રીસ વરસ વીતી ગયાં, અને
હું તો એમજ માનતો હતો કે મારાં હજારો વરસ આવીને
આવી રિથતીમાં જશે.

એક વખત એમજ બન્યું કે હું મારી પવિત્ર પત્ની
સાથે સાતમા માળની અગાશીમાં રમત ક્રીડા કરતો હતો, તેવામાં
ત્યાંથી દુરના રસ્તાપર મારી નજર પડી. મારી સુંદર સ્ત્રીના
દબાણથી મારું મન પાછું જોડી લેવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો.
પણ એવામાં એકાએક કોતકે મારી નજરે પડ્યું. સેકડો માણુ
સોતું ટાણું ત્યાં આગળ રોતું રોતું જતું હતું, તેઓનું રૂદન
એવું કંઈલામય અને હૃદયસેદક હતું. કે તે સંમળતાંજ મારા
કોમળ હૃદયપર અસર થઈ, અને કંદરતી રીતે કાંઈ પણ જા
ણ્યા વગર મને રૂદન આવી ગયું. મારી સ્ત્રીએ કહ્યું કે કાંઈ
મરી ગયું હશે મરીગયું એટલેશું તેહું સપજતો નહતો, ત્યાં તેને
પુછતાં તેણે ઘણી રીતે મને સમજાવ્યો. પણ મને કાંઈ સમજ
પડી નહિ, એટલે બધા માણસો રોતારોતા ક્યાં ગયા, રોવાનું
કારણ શું હશે, એ બધું જાણવાની મને ઇચ્છા થઈ, એટલેજ
લાગલોજ કોઈને પુછ્યા વિના હું તે મહેલથી હેડે ઉતરી ગાડી
જોડાવીને જ્યાં એ રોતારોતા જતા હતા ત્યાં હું ગયો, ને
જોયું તો એક પાયા વિનાના ખાટલા જેવું કાંઈ હતું ને તેમાં
કાંઈ માણુમને સુવાડી ઉપર સુંદર વસ્ત્ર ઢોંધેલું હતું, અને મોઢું
બંધ કરી દોરાવતી બાંધેલું હતું. હું તો તે જોતાંજ બચમિત થઈ

મયો, આમ કરવાનું કારણ શું ? આ મારું કુટુંબ તેનો બાપ
 કેમ રહે છે, એ બધું પુછવાથી કાંઈક અનુભવ થયો, અને
 મરવું તે શું એ જરાતરા હું સમજ્યો. મારી જીંદગીમાં હું
 આજે બહાર નીકળ્યો હતો એટલે મારાથી ઘણા દુઃખીજનો
 મેં મારી નજરે દીઠા. મરવા પછી શરીર કેવું રહે છે, તે જોવાની
 મારી ઈચ્છા થઈ. ત્યારે પાસેના ઉભેલા એક માણસને મેં વાત
 કરી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે રાતા રાતા અમારી સાથે આવો તો
 એ સવળ જોવાશે. આમ કહેવાથી હું પણ એ વસ્ત્ર પહેરીને
 તેની સાથે રાતો રાતો સ્મશાનમાં ગયો. યુવાને મને કહ્યું કે
 તમે સમને જોઈ ડરી જશો તમારું એ કામ નથી, તો પણ
 મેં બહુ આશ્ચર્ય કર્યું, એટલે તેણે નનામી છોડી મને સમ
 બતાવ્યું, તો તેની અંદર બહુ કાંતીચાળા, બહુવાન, બંધ
 અને સુંદર પુરૂષને મેં નજરે દીઠો. શરીર કાંતીચાળું પણ
 હાથમાં મદવા વગર પડેલું હતું, આંખો મીંચાઈ ગયેલી હતી.
 પાસેના લોકો લાકડાનો ના દગલો કરી તેમાં ઉપર કહેલા નીચ
 યુવકને ગોઠવ્યો. મારાથી તે જોવાયું નહિ. પણ આ માણસને
 આમ શા માટે કરે છે, એમ વિચાર કરતો હતો ત્યાંતો તે
 બિચારા યુવક ઉપર મોટા મોટા લાકડાના કટકાઓ મૂકવા
 લાગ્યા, એટલે મેં કહ્યું, અરે આ બિચારા ઉપર આવડા મોટા
 લાકડાના કટકા મૂકાછો તે તેને દુઃખ થતું નહિ હોય ? એ
 ઉધી ગયો છે, હમણાં જાગશે, એને સુવા દ્યો, એમ કહી તેની
 પાસે હું જવા લાગ્યો બીજા પાસેના ઉભેલા માણસોએ મારો
 હાથ પકડી દુર તેડી ગયાં. અને કહ્યું કે એનો મરી ગયો છે,
 અને આપણે પણ મરી જશું. ત્યારે આપણા પણ એવા હાલ
 થશે તમે મોટા થયા તો પણ કાંઈ સમજતા નથી, આમ
 કહેતા હતા ત્યાંતો મારા પિતાજી મને જોગતા જોગતા ત્યાં
 આવ્યા, અને મને ઘેર તેડી ગયા, જતા જતા મેં જોયું તો
 તે ચિત્તાને આગ લગાડવાથી લાલ અને બચકર જવાળાઓ
 તે ચિત્તામાંથી નીકળવા લાગી “ શુ બધા મરી જતા હશે ?
 અને મારે પણ મરી જાવું પડશે ? મારી કંચન જેવી કાયા
 ઉપર એવડા મોટા મોટા લાકડાના કટકા મૂકી બાળી મુકશે ?
 આ મારી જીંદગી અને તતાંની ગળતું સુખ સર્વ આદીન

રહેશે ? ત્યારે તે આ મારું મારું કરી હું ખેડે છું તે મારું કાંઈ નથી, ? કાલેજ હું મરી જઉં તો કોને ખબર છે, મરવું ન પડે એવો રસ્તો નહિ હોય ? એવા ઘણા મુંઝવેલુના સવાલો થવા લાગ્યા, જે આવે તેને બોલાવીને એજ સવાલો હું પુછતો હતો. મારા માતા પિતાએ સમજાવવામાં ઘણી મહેનત કરી, પણ મને કાંઈ એવું પડ્યું નહિ, જ્યાં જોઉં ત્યાં મોતજ મારી નજરે પડતું હતું, અને પેલા યુવાન છોકરાનું પ્રતીર્ષા મારી નજરે આગળજ ખડું ઘઘ રહેતું હતું, ત્યાર પછીનો મને ઘણી ચિન્તા થવા લાગી, તેથી મારું શરીર નબળું પડી ગયું, મારા શરીરમાં નાના પ્રકારના રોગો થવા, દુઃખ શું તેનો મને અનુભવ થયો, અને એ ચિન્તાને લીધે નિદ્રા દેવાતો મારાથી રીસાઈ બેઠો, અને સંધારતું સુખતો જાણે ક્યાંએ જતું રહ્યું, કહ્યું છે કે

જેમ કામાતુર માણસને લોચ અને લજ્યા પાસે રહેતી નથી તેમજ અર્થાતુર માણસને મિત્ર અને બંધન પણ કોઈ લેખામાં નથી તથા કુમાતુર માણસને બળ તથા તેજ શરીરમાંથી કુચ્છ કરી જાય છે તેમજ ચિન્તાતુર માણસને સુખ તથા નિદ્રા પાસે આવતાં નથી.

એવી રીતે ચિન્તાથી મારું શરીર દિન પ્રતીદિન દુબ્ધ થવા લાગ્યું હું મુંઝાયો અને મરી ન જવાય. એવો અને દુઃખ ન થાય એવો રસ્તો ચોવિસે કલાક શોધવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, મને મારા માત્રીત્રાએ ઘણી રીતે સમજાવ્યો, પણ પેલા યુવાનના શરીરને, હું જૂઠી સકયો નહિ, જે રિદ્ધિ સીદ્ધી અને સ્ત્રીયો મને સુખ આપતા હતાં તે સર્વ દુઃખરૂપ જણાવા લાગ્યાં, કરશુકે હું એમ જાણતો કે એ સર્વ છોડીને મારે જવું પડશે.

શ્રીતાઓને યાદ હશે કે ત્રીજા પ્રકરણમાં કહે નાઈ ગયું છે, કે જે વસ્તુ સુખદાઈ હોય છે તે અમુક કારણને લઈને દુઃખદાઈ નીરડે છે. એમ આજે મારા માટે પણ થયું, મારી સ્ત્રી હપરનો પ્રેમ પણ હું છુટી ગયો એક દિવસ હું ખેડો ખેડો વિચાર કરતો હતો ત્યારે કોઈક સાધુ મિશ્ના વ્રતી કરતા કરતા મારા ઘેર આગ્યાં, તેમને મેં પુછ્યું કે મને તમે મોતથી

અત્યાપેશો? દુઃખ ન હોય એવી જગ્યા કેઈ તમારી જાણવામાં છે? તેઓએ જવાબ આપ્યો કે મારી ગુરુએ અંધુ જાણે છે મોટે તમે મારી સાથે ચાલો તો ત્યાં તેડી બેઠ તે સાંભળીને હું રાજી થયો તેમને અસ્ત પાંચા દીક શુદ્ધ આહારો વેહારીને તેઓની સાથે હું પણ એકાએક ત્યાંથી નિસર્ગી મને ચાલવાની ટેવ નહોતી પણ ઉત્સાહમાં મને રસ્તો જણાયો નહિ એ કાસ જમીન થે દીજ વારમાં સહેજમાં માપી ગયાં ગુરુ પાસે આવીને તેના ચેલાએ લાવી આપેલા આહાર મુક્યો, થોડી વારમાં તેઓ સુતી શ્રી આહાર કરી નિવૃત્ત થઈ મને સમજાવવા એકા તુરત મેં તેમનો પુર્વ વૃત્તાંત જોઈ તમે મને પુછ્યો તેમ મેં એમને પુછ્યું, મને તેમનો પુર્વ વૃત્તાંત સાંભળી આશ્ચર્ય થયું. પછી મેં પુછ્યું માહારાજ એવો કોઈ માર્ગ છે કે જેથી કોઈ જન્મ મરણ ન થાય એના ઉત્તરમાં તેણે જવાબ આપ્યો, કે એવા માર્ગને પામ્યા માટેજ એમો સંસારની મોહ જાળ અને ગુચ્છ વાંઘ ભર્યા દુઃખદ સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે. જુઓ મોહ સંસાર અસાર છે એવો કોઈ પણ પદાર્થ આ સંસારમાં નથી, કે જેને આપણો પોતાનો માંતી સફીએ, સ્ત્રી પુત્રાદીક જે આપણને અતી પ્રીય છે તેઓજ આપણને મુગા પાછલ બાળીને રાખ કરી મુકશે હજારો મનુષ્યો આ દુનિયામાં પોતાનું નામ ગંજવી અનિશ્ચીત પદાર્થ પર ભમત્વ ભાવ રાખી એકા છે, જાણે મરણ નથી, પણ તેવાઓએ આખરે હાય હાય કરી આ સંસારમાં હતાં; ન હતા થઈ ગયા છે. જેના નામના નિસાંજ પણ મળવા બહુ કઠણ છે, આપણે કર્મથી ઘેરાએલા અને કર્મને વસ થયેલા થકા વરતીએ છીએ ત્યારે જન્મ મરણ થવાનું કારણ પણ કર્મજ છે, જેઓ આત્મીક સુખ પડે કર્મથી મુક્ત થયા છે, તેઓને જન્મ મરણ થતા નથી, અને જન્મ મરણ અંધ થયા તો અવ્યા બોધ સુખ સહેજ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે, અને તે અનંતા કોઈ સુધી પણ જતું નથી.

અત્યાદી કાળથી અનેક જાતના શરીર ધારણ કરી આપણે અનંતીતાર જન્મ મરણ કર્યા છે, નારકીમાં ઉત્પન્ન થઈ આ છવે કોડો વરસ સુધી કાને સાંભળતા પણ કંપારી છુટ એવી વેદના

સહન કરી છે. તિર્યંચમાં પશુ પક્ષીઓ, જળો, પેરા, માખ મ-
ચ્છર, જીવ જંતુઓ, જિયારા નીર્બળ પ્રાણી, આપણે નજરે જો-
ઈએ છીએ, તેવા કુળમાં આપણે પણ અનંતીવાર અવતાર લઈ
હુઃખ સહન કર્યો છે. જ્યાં સુધી આપણે કર્મને ઘમ્મ પડ્યા છીએ
ત્યાં સુધી ચોરાસી વક્ષ જીવોનીમાં એવીજ રીતે જન્મ મરણ
કરી હુઃખ સહન કરવાં પડે છે, જ્યાં સુધી પોતાના આત્માનું
સુખ સ્વરૂપ જાણ્યું નથી, ત્યાં સુધી આ કર્મ જેમ નવાવે તેમ
નાના પ્રકારના રૂપ ધારણ કરી તેમાંજ જીવ રમ્યો પડ્યો રહે છે
માટે જન્મ મરણથી મુક્ત થવા માટે કર્મનો જડમુળથી ક્ષય
કરવો જોઈએ અને કર્મનો વિનાશ થવા માટે પ્રથમ પોતાનું
સ્વરૂપ જોળખવું જોઈએ જે આત્માનું અનનુભવ છે, અનનુ-
સંકિત છે, તે કેવળ કર્મ માંજ આવરણથી ઢંકાય ગયેલ છે. માટે
આત્મિક બળ વડે, કર્મને દૂર કરવાને આ જીવે દરેક ક્ષણે પ્ર-
યત્ન કરવો જોઈએ. જેન જેમ આત્મીક અનુભવ થતો જાય છે.
તેમ તેમ કર્મની વિચીત્રતાનો ખ્યાલ આવતો જાય છે. સંસારથી
વિરક્ત થવાથી કર્મ સર્વ ત્રીજરહ જાય છે, કર્મ બંધ થવાના
મુખ્ય કારણો રાગ અને દ્વેષ છે. એ રાગ અને દ્વેષ જેટલે દુ-
રંજો એટલા થાય, તેટલે દુરંજો કર્મના બંધ પણ એટલા થાય છે
ત્યારેજ આ જીવને પોતાની અનંત શક્તિ અને આત્મા સુખનું
ભાન થાય છે.

“બાહ્ય પદાર્થ પર પોતાનું મન જરા પણ ચોટતું નથી,
આ સંસારમાં અનેક પ્રકારનાં ક્ષણિક સુખો પ્રમણે હુઃખ આ-
પનારાં થાય છે. એમ તેને બાંહે છે અને પોતાની પાસેનું
આત્મિક સુખ તેને નિશ્ચીત બસે છે.”

આવાજ કારણસર હું અનેક દેશનો રાજા હોવા છતાં,
સર્વ નાસ પડત જાણાયાથી, અને મારા સહયુર મંગલાથી કર્મ
મુક્ત થવાનો માર્ગ હું શોધવા લાગ્યો, અમે સંસાર છોડી
વૈરાગ્ય સહીત દીક્ષા ધારણ કરી તે મુક્ત કર્મ મુક્ત થવા માટેજ
છે. એકાંત શેવન અને ધર્મ-ધ્યાનમાં જે અમને આનંદ મળે છે,
તેનો અશ્વ પણ સંસાર સુખમાં નથી. યોગીનાં ધરધણાં મોટાં
છે, માટે તમારા જેવા સંસારી જીવોને સજમવું થઈ શકે છે.

આમ ચોખીરાજનું બ્યાખ્યાન સાંભળી મેં કહ્યું કે માહારાજ મારે જન્મ મારંજીથી મુક્ત થવું છે, માટે મારે શું કરવું જ્યારથી શેઠના છોકરાનું શરીર મેં જોયું છે. ત્યારથી હું સર્વ સ્થળે મોત મોત ને મોતજ જોઉં છું. માટે જો મોતના પંજમાંથી છુટું જોવો મને રસ્તો બતાવો. ગુરુએ કહ્યું કે એ કારણસર તો યોગ દશાને ધારણ કરવી પડે છે તો દેવાનું પ્રીયા તમારાથી સંસારના સુખો મુકી સદાય નહિ મેં કહ્યું મને સંસારમાં કોઈ પ્રીય લાગતું નથી માટે મારે યોગ ધારણ કરવો છે માટે યોગ તે શું તે મને સમજાવો ત્યારે ગુરુએ મને કહ્યું.

ક્ષમ્યા રાખવી મૃદુતા ધારણ કરવી. પાંચ મહાવ્રત અંગીકાર કરવાને સીરપર લોચન કરવું સત્પ્રજાપા. યોગથી તપસ્યાથી કરી શરીરને કષ્ટ આપવું.

એવી રીતે યોગ માર્ગ સાધવાની ગતએ મને સમજણ આપવાથી મારી સઘળી રીધી સીધી, માત પીતા, અને અસ્તીને છોડીને મેં તે મહાત્મા પુરૂષ પાસે યોગ ધારણ કર્યો. ગુરુ મહારાજના પ્રતાપથી હું ને મારા આત્માનું જ્ઞાન થયું. હમેશાં હું ધ્યાનમાં મસજુદ રહેતો હતો અને અન્ય બાવથી ગુરુની બકિત કરતો હતો, તેઓ હમેશાં મને સ્નેહ બાવથી જ્ઞાનામૃતનું પાન કરાવતા હતા મારા ગુરુને ત્રણ કાળનું જ્ઞાન ન હતું અને તેની કૃપાથી હું પણ ભૂત અને ભવિષ્ય કાળને જાણનાં શીખ્યો છું. મારા ગુરુને નીરજાણ થવાને આજે દશ વરસ થઈ ગયાં છે, આ બંને જીવ્યેને મારો સમાગમ થયા ને આજે પાંચ વરસ થયાં છે તો પણ યોગાભ્યાસમાં તે સારો પ્રવેશ કરી સક્યા છે મેં જે વાત કરી તેમાં જરા પણ અનિ સ્પોદિત નથી કેવળ હુંકામાંજ સાર રૂપે કહ્યું છે.

શેઠજી — ગુરુ સાહેબ આપના આ કથનથી મારા અંતઃકરણની કેટલીએક શંકાઓ કેવળ નાશ પામી છે, અને અંતરંગ અને બાહ્ય પદ્ધતીમાં જે ફેરફાર છે, તે સેફેજ જાણીશ્યાઓ છે. પણ મહારાજ આપના બંને શિષ્યોને વૈરાગ્ય થવાનું કારણ સમજાવો આ શેવક આકાંક્ષા રાખે છે, તે આપ કૃપાથી વિદીત કરશો.

મુંતી—મારા ગુરૂના પરલોક મમનથી હું એકાએક પછો
 તિહાર કરતો હતો. પાંચ વરસ ઉપરે હું જ્યારે ચંદ્રાવતી નગ-
 રીએ ગયો, ત્યારે તે નમરીના એકાંત સુવનમાં મેં વાસ કર્યો.
 અને એક માસ ત્યાં રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો. જે મનુષ્યો આવતા
 તેમને હું સંસારની અસારતાનો ઉપદેશ કરતો એક દિવસ મેં
 ઉપદેશ આપ્યો કે આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી, સૌ સ્વર્થનાં
 સગાં છે. માફ માફ કરી જગત મુઝાયા કરે છે. પણ ખરું
 જોતાં કોઈ કોઈનું નથી. ક્યું છે કે માત્ર પિતાને પોતાના પુત્ર
 પ્રત્યે ધન કમાઈ આપવાનો લોભ હોય છે. પૈસો પ્રાપ્ત થાય છે
 ત્યારે મરછર હું પણ પેદા થાય છે એટલે લક્ષ્મીનું સરણું લેવા
 જતાં મરછર ભાવ આવે છે તેથી આત્મા મુવરતો નથી રાગનું
 સરણું લેવા જતાં યશકમાંઈ આપવાનો તે લોભ કરે છે ત્યારે
 દેવતાનું સરણું લેવા જતાં રૂધીરનો તે લોભ કરે છે. આમ
 જ્યારે સંસારમાં રહેલા દરેકમા મરણાગતને આશ્રય નથી ત્યારે
 પરમેશ્વરના જ્ઞાનનું સરણું લેવાથી તેને સર્વ પ્રકારે સુખ આપે છે,
 વળી કહ્યું છે કે—

દોહરો.

પુત્ર પ્રીય પૈસો રમે પ્રીય પત્નિ મુખ રૂપ.

બળદ રણી ધરડો થયો દીએ નં ધામ કે તુપ.

અર્થ—હોકરો જ્યાં મુધી કમાણી કરતો હોય, ત્યાં મુધી
 આપ ને પ્રીય લાગે છે. સ્ત્રી લશ્ચર સ્વરૂપવાન હોય ત્યાં મુધી
 તેના પર સર્વ પ્રેમ રાખે છે. બળદ આખી જીંદગી મુધી-કામ કે
 રેણું હોય તે ધરડો થાય, ત્યાં તેને ખોરાક પાણીની પણ કાંઈ
 દરબર કરતું નથી.

વળી એક મહિષીનાં સંતાનો પાડીઓ આવે છે. ત્યારે તે
 એક મહિષા મુધી તેનું દુધ તેનેજ ધવરાવે છે. અને દોતાં નથી
 અને કહે છે કે એક મહિષાની જાતી છે, અને જ્યારે તેજ
 મહિષીને પાડો જન્મે છે. તો તે બિચારાને પાંચ દશ દહાડાં તો
 કોઈક ભાગ્યશાળીનેજ દુધ મળે છે તેથી તે બિચારા રીખાઈ
 રીખાઈને જૂખને આધીન થઈ થોડાજ વખતમાં પોતાનો પ્રાણ
 ત્યાગ કરે છે કારણ કે પાડાનું નાણું ઓછું ઉપજે છે, એટલે

તેમાં સ્વાર્થ, ઓછો એ રીતે આ જગતમાં સહુ કોઈ સ્વાર્થીજ છે. મારે આ ઉપદેશ સાંભળી આજને શીખ્યોને આશ્રય લાગ્યું તેઓએ મને કહ્યું કે અમારા માતા-પિતાને અમારા પર એટલો અધોસ્નેહ છે કે અમારા માટે પ્રાણ આપવા તૈયાર થઈ જાય છે. તેઓ ઉત્સાહિય છે, એમ જાણીને મેં એમને એક યુક્તિ બતાવીને કહ્યું કે આજ તમે ધૈર્ય જાળવો તમારી સ્વમત્યાનું સાર એક કૃત્ય કરો કે તે તમારો કષ્ટ જોઈને બહુ ખેડ પામે એટલે હું તમને બતાવીશ કે કેટલો અધોસ્નેહ તમારા માતા-પિતા તમારા પર છે, મારા કહેવા ઉપરથી એમાંથી એક જણે ઉપર પ્રમાણે માતા-પિતાની પ્રીતિની પરિક્ષા લેવા માટે તે પ્રમાણે ત્યાં જઈને કર્યું. ધૈર્ય જતાં વેતજ માંદો પડી ગયો. એટલે તેના માતા-પિતાએ દોડાદોડ કરવા માંડી, ડાકટરોને બોલાવ્યા, ઘણી અરદાશ કરવા માંડી પણ કાંઈ ફેર જણાયો નહિ. આ યુવકે એવો દુઃખ કર્યો કે પોતાનો સ્વાસ પણ ખેંચી શક્યો નહોતો. મુંઝાઈ શયા એવાંમાં હું ઝોંચરી નીમતો ત્યાં ગયો. ને બેયું તો કોલાહલ ત્યાં મચી રહ્યો હતો એના માળખે મારા આગળ ઘણી વિનંતી કરી કહ્યું કે આ છોકરાને કેમે આરામ કરી આપો. આ વખતે અગાઉના સંકેત પ્રમાણે ખીજા યુવક મિત્રે આવીને એક ચીઠી આપીને તેના માથાની ને કહ્યું કે આ મંત્ર છે તે તમે આઈ જશો તો તમારા છોકરાને આરામ થઈ જશે અને તમે મરી જશો જેનો આ છોકરા પર બહુ સ્નેહ હોય તેઓને આ મંત્ર ખાઈ જવું નહિ તો એ છોકરો બચશે નહિ એમ કહી તે યુવક તથા હું બંને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા પાછળથી સમજા માંડો માંડો વિચાર કરવા લાગ્યાં મંત્ર ખાવાની ખીકથી સંગ્રા સ્નેહીઓ એક પછી એક એમ દુર ખસવા લાગ્યા માતા-પિતા માથે કોઈને મરવાની ધમ્કી થઈ નહિ એ મંત્ર તો તેઓને મુઠ્ઠાણમાં નાખ્યા.

આ બધા પ્રકાર આ શિષ્ય તુજરે જોતો હતો, તેણે તો અત્યંત અવસ્થા હોય તેવો દેખ કર્યો હતો, માતા-પિતા માથે કોઈને મરવાની ધમ્કી થઈ નહિ ત્યારે એ મંત્ર ખીજા કાઈએ ન પાવાથી હેવટ ખીજો યુવક જણે પડી ઓપેલ હતી તેજ

પોતે પી ગયો અને ધર્મજીવ જીને દ્રવ્ય એવા અવાજ વચ્ચે,
પેલો માંદો થઇ ગયેલો યુવક આગસ મરડીને ઉભો થયો, અને
જેનું ધર્મની પ્રસંસા વધારો.

આવી રીતે પોતાના માત પિતા સગા સનેહી, કામમાં
સાર દીઠો નહિ સર્વે સ્વાર્થને લઇને પ્રીતી ખતાવતા હતા,
પણ ખરી વખતે સર્વે દુરદુર નાસવા લાગ્યા. આવો છેક સ્વા-
ર્થીઓ સંસાર જાણી તે અન્ને મિત્રોએ મારી પાસે આવીતે
યોગ ધારણ કર્યો અને ક્રમે ક્રમે તેઓ આવી ઉચ દશાનો અન-
નુભવ કરતા થયા છે.

આટલું બોલી સાધુજીએ પોતાનું બોલનું બાધ કર્યું, શેઠ
જીના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ તેઓ જાણતા હતા અને જાણી-
દાખલા દલીલોથી પ્રત્યક્ષ જણાયું કે સ્ત્રી પુત્રાદીક સગા સનેહી
સર્વે સ્વાર્થના સગા છે આમ વિચાર કરતાં કરતાં તેજ વૃક્ષ-
નીચે સાધુજીના આશ્રમમાં શેઠજી નિદ્રા વસ થઇ ગયા. નિદ્રામાં
પણ તેમને સંસાર ત્યાગ કરવાનાં સ્વપનાં અવ્યાં કરતાં હતા.
પ્રભાત થયો ત્યારે શેઠજી ઉઠી પોતાનો નિય નિયમ કરી ગુ-
ફની પાસેથી સવિનય રજા માંગી પોતાના વૈગમ ભાવ તથા
ભવિષ્યનું કથન સમજાવી ધર તરફ રવાના થયા રસ્તામાં ચત્રતા
ચાલતાં શેઠજી વિચાર કરવા લાગ્યા કે જો એક જ મંડું જીવન
અનેંતી શીધી સીધીને ત્યાગ કર્યો તો હું હમેશાં મૃતક શરીરો
જોઈ છું. મારી ખરા દુખની પ્રેમજાળી તરેણુ બાર્યાને માગજ
હાથથી અગ્નિ સંસકાર કરી. જાગી ખાખ કરો. સુઠી જતાં માસ-
કોર રૂઢ્યમાં હજી કાંઈ પણ ફર લાગતો નથી, મારામાં પુનર્થ
હોવા છતાં, પણ હું મારું પોતાનું હિત સાધી સકતો નથી એક
તરફ ગુણ્યંદ્ર અને મેધ્યંદ્ર દેખી જુ કરે છે, તોપણ હવે મારે
શા માટે નિલંબ કરવો, જોઈએ ગુણ્યંદ્ર અને મેધ્યંદ્રને આજ
દોહત છે તે સરખે હિસે વહેંચી આપી સહુ સહુને રસ્તે ચડાવી,
હું યોગ ધારણ કરી મારા આત્માનું સૌથીકે કડું રાખાવો અ-
મુલ્ય મહુળા અવતાર આ મૃત્યુના અંદર ફરી મળવો મુશ્કેલ છે.
બીજા દેવતાઓના સુખદાઇ આત્મામાં પણ આ આત્માનું
બહુ થઇ સંકસે નહિ. માટે હવે પ્રમાદને છોડી તુરત યોગ મા-
રગ ધારણ કરે.

આમ વિચાર કરતાં કરતાં શેઠજી ઘેર આવ્યાં કાલ સાંજના વખતથી શેઠ ઘેર ન હતા, તેથી તે “ક્યાં ગયા હતા.” એમ શુશ્રુચંદ્ર અને મેઘચંદ્રના પુછવાથી તેના જવાબમાં શેઠજીએ જણાવ્યું, કે ખેટાઓ હું જે ચાર પહોરની મુસાફરીએ ગયો હતો, તે મુસાફરીમાં હું જે લાભ કમાયો છું, તે કોડો વરસની વહાણની મુસાફરી વાળા પણ ભાગ્યેજ કમાઈ શક્યા હશે.

દિકરાઓતો આવો જવાબ સાંભળી વિસ્મય પામ્યા અને ચકિત્ત થઈ ગયાં. વિચારમાં પડ્યા કે આવો અપુર્વ લાભ જેને પિતાજી આટલું બધું મહત્વ આપે છે, તો તેટલો લાભ શું કમાયા છે. વળી કમાવેલો લાભ પૈસા કે લક્ષ્મીનો હોય તો તે સાથે હોવો જોઈએ તો સાથે તેમની જાત સિવાય કાંઈ દી-કાંમાં આવતું નથી, ત્યારે એવા ચાર પહોરમાં શું લાભ કમાઈ આવ્યા હશે? આમ વિચારી લક્ષ્મીના લાલચુ પુત્રોએ શેઠજીને પુછ્યું કે પિતાજી આટલું બધું જેને મહત્વ આપોછો તો એવું શું કમાઈ આવ્યા જે ચાર પહોરનાં લાભમાં કરોડો વરસના વહાણની મુસાફરીનો લાભ સમાઈ ગયો. અમેતો તમારી જાત સિવાય કાંઈ પણ દેખતા નથી.

શેઠજી—ખેટાઓ, ધન, દોલત, લક્ષ્મી. સ્ત્રી, પુત્ર, દરેક પ્રકારની ચીજો જે ક્ષણિક છે તે આજે દેખાય છે તો કાલે તિબ્બ થઈ જાય છે. એત્રી વસ્તુ જે દેખીને આપણે ખુશી થઈએ છીએ એજ કેનાલાનું એજ મેળવવાનું આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ તેતો બાહ્ય પ્રવૃત્તી છે; ક્ષણિક છે નાશવંત છે, કહ્યું છે હ.

સંસારમાં ધન, દોલત, પુત્ર, પરિવાર, પશુ પક્ષી અર્થાત વસ્તુ માત્ર સરવે ચલીત છે છેવટ સર્વ સંસારના ફત-બના સાધનો ચલીત છે, દુખદાઇ છે, માત્ર એકજ ધર્મ અચળ છે અડગ છે અને સતતજ સારવતા સુખનો આપવા વાળો છે.

માટે હે વાહ હું ઉપર કહેલી, બાહ્ય પ્રવૃત્તી કમાવા ગયો ન હતો પણ એથી અતંત શુભી, સુખદાઇ, અને અચળ

અડમ રહેતા વાળી અને અત્મીક સુખ આપતરી અંતરંગ પ્રવૃત્તિને કમાવા હું ગયો હતો જેમ કોઈને પુન્યોદયથી ધાર્યા લાભ મળી આવે તેમ એક રાત્રીના ચાર પહેરમાં તેવીજ સુખદાઈ અને અંતરંગ પ્રવૃત્તિનો લાભ કમાઈ આવ્યો છું. ગુરૂ મહારાજશ્રી વિજય સેના ચાર્યના પ્રતાપથી આ હુખ મય અને શુચિતાડી બર્ષો સંસાર મને હવે ક્ષણીક બાસેછે તેથી હવે મારું મન પ્રવર્યા લેવા ઉત્સુક થયું છે. માટે હવે તમે તમારું કામ કાળ ચલાવો અને હું મારે રસ્તે પડું.

આમ કહેવાથી શુભચંદ્ર અને મેઘચંદ્ર બોલ્યા પિતાજી આપ જ્યાં સુધી અમારા પાસે મિરાજો છો ત્યાં સુધી અમારે કોઈ જાતની ચિંતા નથી. આપ અમારા માસેક છો તેમજ કુટુંબ સર્વેમાં શિરછવ છો તો તમથીજ અમારી સોખા અને યશ કિર્તી છે. માટે આપ સુખેથી ઘર બેઠા આપની યથા સક્તિ ધર્મ ક્રીયાઓ કરો અને અમારા સંસારીક દરેક કાર્યોને પણ મદદ કરતા થાઓ. અમે આપના પ્રતાપથી ધન, દોલત, કમાઈ, આ જીવ કાય ચલાવવા માટે કુશળ થયા છીએ. તો હવે તમારે તે બાબતનો બોજો ઉપાડવાનું કાંઈ કારણ રહેશે નહિ. માટે આપ ક્રિયા કરી આંહી સંસારમાં ધરમ ક્રિયા કરો અને અમેને હમેશાં દરગજનનો લાભ આપો.

આમ કહેવાથી શેઠજી કામ્ર ક્ષોભ પામ્યાં નહિ. ને તેને સર્વ સંસાર દ્વાર સરીખો લાગવા માંડ્યો તેથી પોતે તેના દીકરાઓને કહે છે બેટા મારે સંસારમાં બિલકુલ રહેવું નથી, તમે બંને બાધો સમજીએ આપણા ઘરની ધન, દોલતને લક્ષ્મી છે. તે તમેને સરખે હિસ્સે વહેંચી આપુ છું. માટે હવેથી તમારે તકરાર કરવાનો કે લડવાનો પ્રસંગ આવશે નહિ. માટે હવે સંપત્તિ રહેજો આપણા ઘરની ધન્યતા આખર પ્રમાણે પૈસાનો વ્યય કરીને નામના મેળવવી સદ્માર્ગ જોઈ પૈસા વાપરવા ધર્મ ક્રીયા કરવા પર લક્ષ રાખવું. દરેક કામકાજ વિચારીને કરવું. ગુરૂ મહારાજની યથાસક્તિ સેવા ભક્તિ કરવી આવી રીતે શેઠ સુંદર સન પોતાના અને દિકરાઓને ભક્ષામણુ આપી પોતાના દિકરાની

બહુઓ ત્યાં તેની છોકરી રતીસુદરીને પ્રાપ્ત થોલાવી પોતાના
 સર્વ ધર્માત્મક વાકેશ કરી જશ્યુ કે બેટાઓ હું સંસાર છોડી
 ચેતન માર્ગ ધારણ કરું છું માટે તમે ધર સંસાર સાચવજોને પ
 તીઓના વચન પર પ્રીતી રાખવી તેમના વચનનું ઉદ્દેશ્ય
 કરવું નહિ અન્યથા માણસનો વિશ્વાસ કરવો નહિ ધર્મ અને
 નીતિ ઉપર લક્ષ રાખવું મારી પ્રસન્ના વધારવી કામથી લડાઈ
 કે કંકાસ કરવો નહિ, આપણી ઇચ્છા અને આમર જોઈને વ
 રતવું સત્ય અને શીયળ એમે વસ્તુ જીવની પેઠે જાળવી
 રાખવી. દેહાન્ત કષ્ટ પડવાથી પણ સંયમ છોડવું નહિ અને
 ક્રિમત હારી નહિ, જાહેર હીંમત એ એક અમુલ્ય ખજાનો
 છે એ તમને સકટ સમય પ્રાપ્ત અનુચરનું કામ બાળવી આપશે.
 આવા રીતે અનેક પ્રકારની લક્ષમણ આપી શેઠજી દીક્ષા લેવાને
 તૈયાર થયા, બડી ધામધુમથી ત્રરધોડો ચડાવી ગરીબ પાયકોને
 દાનાદિકથી સંતુષ્ટ કરી સુરીપુરના મધ્યેમધ્ય ખજારે થઈને
 અનેક પ્રકારના ઓછા મહોત્સવથી ત્રણ જાતના સમુદાયની
 સાથે આલતા આલતા જ્યાં મુતી મહારાજશ્રી વિજયસેન ચાર્ય
 ગિરાજતા હતા ત્યાં આવ્યા, દુરથી મુતીશ્રીના દર્શન થતાંજ
 ધોરાપરથી હેઠા ઉતર્યા, પગે ચાલી આવી હર્ષના આવેશમાં
 સાત હાથ દુરથી ત્રણ પદ્મક્ષિણા દમ વિધી પૂર્વક વદતા નમસ્કાર
 કરી ગુર મહારાજને દિક્ષા આપવાની પોતે યાચના કરી ગુર
 મહારાજનો ત્રીકાળ દર્શી હોય શેઠજીના મનનાં ઉકંઠા ભાવ
 જાણી ત્યાં શેઠના ચિત્તની સ્થિતિ પાક જોઈને પોતે સુભક્તગનને
 સુભ ગોવંદીયું લઈને વિધી પૂર્વક શેઠજીને દિક્ષા આપવાનું
 શરૂ કર્યું. પ્રથમ સંસારી દરવેસનો તથા અલંકારનો ત્યાંજ
 કરી કેસ લેચન કરાવી સાધુને પ્રવેશવો. હાથમાં રજકરણો
 તથા ગોછા ધારણ કરી મ્હોઢે મોઢોપતી બાંધી એક હાથમાં
 પાત્રાનો ગુડો લઈને બીજો પુસ્તક ધરી સાધુ વેસમાં સુદરસન
 શેઠ ગુર સમક્ષ હાજર થયા.

દાણાપાક ત્યાં છેદ સુત્રમાં ભગવાને સાધ માર્ગ લીધા પછી
 ત્રણ પ્રકારનાં પાત્રાં સાધુને રાખવાં દયાં છે તે કાષ્ટનાં, માટીનાં અને
 તુળીનાં એ ત્રણ પ્રકારનાં પાત્રાં દયાં છે હાલે આવતા વિવિધ મા

ર્ગમાં કેટલાકો એક એને ત્રણ પાત્રાંજ રાખવાનું કહે છે ખરું વર્તન તો એજ છે કે ત્રણ જાતનાં પાત્રા કદપે સિવાય નહિ. સુંદરસન શેઠ ગુરૂ સમક્ષ બે હસ્ત બેડી ઉભા રહ્યાં. એટલે ગુરૂ મહારાજે સર્વ સંસારીક કાર્યોમાં થયેલા દોષોની આ બવણા આપી. યથા વિધી પ્રમાણે યોગ મારગ અંગીકાર કરાવ્યો.

દિક્ષા મોહોત્થવ પ્રતિ પુરણ થઇ રહેવા બાદ મોહોત્થવ પ્રસંગે આવેલા સહુ જનો પોત પોતાના સ્થાને ગયા.

પંચ મહાવૃત્તના ધારણ હાર અને છકાયના રક્ષક એવા શ્રી વિજય સેનાચાર્ય મહારાજ પાસે દિક્ષા ગ્રહણ કરી શ્રી સુંદરસન સ્વામી જે પ્રથમ એકજ પદમાવતીના પતિ થતા હતા તે મંદીને હવે જગતના સર્વ જીવોના પતિ (રક્ષક) થયાં હીત પ્રત્યે ચડતા મણામે ગુરૂ મહારાજની પાસે વિનય સહીત શુદ્ધ ભક્તિ ભાવથી જ્ઞાન સંપાદન કરે છે.

પ્રકરણ. ૬૬

રતીસુંદરીની બહાર હિંમત અને સત્ય.

સંપૂર્ણ સોળે કળાથી ખીલેલા અંદ્રમાને નિહાળી તેની પ્રભામાં આજે નિશા (રાત્રી) આનંદની લેહેરોઓમાં ગરજાય થઇ રહેલી હતી ત્યારે શિતળ અને શાંત અંદ્રમા આજે શેકડો તરણ યુગ્મોને કામ જવરથી પીડા કરતો હતો જેનો સ્વભાવજ શીતળ છે તેનાથી ખીજને પીડા થાય છે. એ પણ એક આશ્ચર્ય જણાય છે નવિત યુગ્મોના પ્રેમરશથી ભરેલાં અંતઃકરણો ઉભરાઇ જતાં હતાં ત્યારે વિયોગીના હૃદયમાં આ વખતે અશક્ય પીડા થતી હતી. અનેક પાત્રા પોતાના પ્રેમ પાત્રનું ચિત્તવન કરવામાંજ તેની દરેક ધડી બ્યતીત કરતા હતાં.

સમુદ્રના જળ કિલોલ ચંદ્રના પ્રકાસથી સમુદ્રની શોભાને વિરતાર કરી પોતાનો અરસપરસ પ્રેમ દર્શાવતા હતાં. કમળો પુર જેસથી ખીલી નીકળ્યાં હતાં અને ચોતરફ પોતાની સુગંધી પ્રસારી રહ્યાં હતાં મદોન્મત બ્રમર તો તેવાં કમળોમાં લપાઇ ને બેસી જતા હતાં. અને તેની સુગંધી લેલા થકા સંતોષ પણ પામતા ન હતાં. પણ બિચરા જાણતાં ન હતાં કે સાંજ પડશે ને કમળો ખીલી જશે તો હું કોઇ મદોન્મત હસીને ભાગ થઇ પડીશ. “છેત્રીયોના વિષયો એવા દુઃખ દાઇ જાણ્યાં પણ તેવાપર કાબુ રાખવો બહુ કઠિન છે. કોઇ વિરજાજ તેને કાબુમાં રાખી શકે છે.”

રાત્રીના દશનો અમલ થઇ ગયો હતો, ત્યારે સુરીપુર નગરમાં લોકોની આવજા ઘણે ભાગે કમી થઇ ગયેલી જણાતી હતી. ખર્ચોમાં દુકાનો પણ કોઇ લાગ્યેજી ઉઘાડી હતી. લોકો જે કાંઇ આવજા કરતાં હતાં, તે પણ ઘણે ભાગે ધર તરફ જતા હતા, માત્ર કુતરાની ઉપમાને લાયક હતા તેઓજ ખુણે ખોલ્યે સંતાઇ આમ તેમ નજર કરતા, કરતા, પારકા ઘરમાં ધુસી જતા હતા, અને પોતાની સુશીલ, પત્નીઓને રાત્રી રાખી ધરની સુખડી છોડીને પારકી એક ખાવાને ઘરોઘર ભટકતા હતા.

સુરીપુર નગરમાં જ્યારે સર્વથા શાન્તિ પ્રસરી રહેલી હતી, ત્યારે એક ધરની મેડી ઉપર કાંઇક પ્રકાશ નજરે પડતો હતો, ધર ઘણું સાફ અને સ્વચ્છ હતું, તો પણ સામાન્ય પુરુષના વિલાસને લગતાં દરેક સાહિત્યો તેમાં ગોઠવી રાખેલાં જણાતાં હતાં. સુંદર ગ્યાસના દીવાને અંજવાળે એક જળમંતા બિંછાના ઉપર એક પગ ઉંચો અને એક પગ નીચે રાખી પોતાના હાથમાં રાણેલા પુસ્તકમાં નીચી નજર કરી એક યુવતી વાંચતી હોય, એમ જણાતું હતું. પાસે બરત કામ પણ પડેલું હતું ત્યારે જ્યારે વાંચવાના કામથી થાકી જતી, તે મુકીને બરત કામ શરૂ કરતી હતી, અને બરતથી કંટાળો આવે ત્યારે ચોપડીમાંના સારા સારા વિષયો વાંચી અને પોતાના મનને આનંદ આપતી હતાં, નવથી સાડા દશ સુધી એકાંતમાં આ બે કામ સિવાય તેને કીજી કાંઇ કામ કરવાનું મન થતું નહિ.

આ યુવતીએ સુંદર અકારવાળી પીળા રંગની રેશમી સાડી
 ઓઢેલી હતી, અને લાલ રેશમી સાટીનનો ધાત્રો પહેરેલો હતો.
 તથા શરીરની સાથે સજ્જડ અને અપોચપ એવો સ્વેત રંગની
 જરીયંત અતલસનો કમળો પહેરેલો હતો. જેથી બહુ સુંદર અને
 તરણના ચિત્રનું આકર્ષણ કરનારો દેખાવ તે સ્થળે જણાતો હતો.
 આ તરણ બાળાની ઉમર આ વખતે ઓગણીસ વરસની જણાતી
 હતી, લલાટ તેજસ્વી હતું, અને મુખમંડળમાં ચોવનચ મગકો
 રહ્યું હતું. વળી આ વખતે પત્ની સમાગમનો હોવાથી તેના બન્ધ
 અહેરામાં કાંઈ જુદીજ પ્રકારનો મોઢ ઉપજ ચતો હતો, બંને
 હસ્તમાં પહેરેલી સુંદર ચુડીઓની રચના અભયબ જણાતી હતી
 ચોવના વરતા, આવી જતા હજુ તેણીએ ગર્ભ ધારણ નહિ કર-
 વાથી તેનું શરીર મન્યુત બાંધવાળું અને સ્તનયુગલ કડીન
 જણાતો હતો. ટુંકમાં સર્વાંગે તેણીએ સુંદરતા ધારણ કરેલી હતી
 આ વખતે તેના અંગોપાંગ એવી કિયાથી ગોઠવાઈ ગયેલાં હતાં
 કે ગમે તેવા યોગી અથવા ઇન્દ્રિય દમન કરનારા પુરૂષને ત્યાં
 લાવી ઉભો કર્યો હોય તો તે પોતાના મનો વિકારને રોકી શકે
 એ બહુ સુસ્કેલ હતું.

વિસામ અને બન્ધ મકાંતમાં તેણી આ વખતે એકલી
 એકલી હતી. સાંજસનો અમલ ગમ જતાં તેણીની નજર
 ધડીઆળ પર પડી, તુરતજ તેણીએ પોતાના હાથમાંનું પુસ્તક
 હેઠળ મુકી જેમની તેમ ઉઠીને એકદમ બારણા તરફ દોડી ગઈ.
 ને ત્યાં જઈ ઉભી રહેતી થકી બહુ કાંઈની રાહ જોઈ રહી
 હોય તેમ વિચાર કરતી હતી, ધડી બર અકાશ તરફ નજર
 કરતાં તેણીનું મન ગમરાવા લાગ્યું, દશ બજ્યા પછી એકલીજ
 રહેવાનો આ પહેલાજ વખત તેને મળ્યો હતો. હજુ પ્રાણનાથ
 કેમ ન આવ્યા? આતે શુ થયું હશે? કેમ થયું હશે,
 એમ તેણીનું મન મુંઝાવા લાગ્યું. કલાકાર ત્યાંની ત્યાં રાહ
 જોઈ ઉભી રહી, સાંજ અગ્યારનો સુમાર થયા આવ્યો તો પણ
 તેના સ્વામીનાથ આવ્યા નહિ, ત્યારે ઊંચટ કટાંગી બારણું
 બંધ કરી બિહાવેલા પલંગપર પડી, અને ક્યાં હશે? એ વિષે
 અનેક કલ્પનાઓ કરવા લાગી.

આ નવચૌવના સ્ત્રી કોણ હશે, એમ વાંચનારાઓને કહ્યું ના થઈ રહી હશે, માટે તેમને આ યુવતીની ઓળખાણ આપી આગળ વધી નવા નવા કૌતક જોઈશું. એ મહીલાનું નામ “રતિસુંદરી” હતું. અને તે આપણા સુંદરશન સ્વામીની પુત્રી અને સુરીપુરના લામચંદ શેઠના પુત્ર સોમચંદ્રની પત્ની હતી. દંપતી વિદ્યા કળામાં બહુ હુશિયાર અને કેળવાયેલા હતાં, અને મનુષ્ય જાતમાં સંસાર સુખ જેટલે અંશે ભોગવવાનું તેટલે અસે ગૃહ સંસારના સહુથી સુખી પાત્રો હતાં, હાલના જમાનામાં આવા પ્રેમી યુગ્મો ભાગ્યેજ જોવામાં આવે છે, એમના વિશેષ ગુણોથી વાંચકજન આગળ જતાં સારી રીતે જાણી શકશે કે તેઓનો ઉચ્ચ સ્વભાવ એક નમુના રૂપ હતો.

“અતિ સ્વરૂપવાન સ્ત્રી ઉપર અદ્રશ્ય વૈર જાગે છે” એવીજ રીતે આ યુવતીને માટે પણ બન્યું છે, હવે અગીઆર વાગવાને અમલ થતાં સુધી પણ પોતાનો પતી ઘેર ન આવવાથી નિરાસ નાંખતી અને જાલરાતી રતિસુંદરી બારણું બંધ કરી પથારીમાં પડી, પરંતુ નિદ્રા દેવી આ વખતે દુર દુર શરવા લાગી કારણકે તેણીના વિચારો તેના સ્વામીના વિષે અનેક પ્રકારે ઘોળાયા કરતા હતા. સ્વામી દશથી કદી મોડા આવેજ નહિ ને આજે સાડા અગીઆર થવા આંચા છે, માટે નંકી આજે કાંઈ અનર્થ થયો છે; આમ વિચાર કરે છે ત્યાં તો બારણાની સાંકળ ઢોકળી તેજ વખતે તેણી ઉડીને બારણા તરફ દોડી ગઈ, અધીરી થઈ બારણું ઉઘાડ્યું ને પધારે સ્વામીનાથા એમ તેણીના નિયમ પ્રમાણે હમેશની રીત મુજબ બોલી જવાયું આ બંધતો અધીરી થઈ ગઈ પણ વાંચનારાઓ તમે અધીરા થશો નહિ, કારણ કે ત્યાં આવનાર પુરૂષ તેનો સ્વામી નહિ હતા, પણ અન્ય પુરૂષ ત્યાં દાખલ થયો હતો, આગળ બોલવા જતાં પહેલાં તો તે દાખલ થનાર પુરૂષને જોઈને તે જાલરી બની ગઈ, પોતાના વસ્ત્ર સરખાં કરી એક બાજુ ઉભી રહી, ને તે પુરૂષને તેણે ઓળખી લીધો તે તેનો નજીકનો પાડોશી અને તેના પતિનો ભાઈ બંધ હતો.

“ધિકાર એવા ભાઈ બંધને” પણ આ વખતે તેને

આંહિ આવવાનું શું કારણ હશે; તે તેણી સમજી શકી નહિ, વિચાર કરે છે તેટલામાં તો તે પુરૂષ બોલ્યો, કેમ ભાભી મારા ભાઈ હજી આવ્યા નથી કે ?

રતિ—આજે કાણ જાણે શું એ થયું કે હજી આવ્યા નથી. આવું કદી પણ બનતું નથી દસ વાગ્યા કે તુરંતજ આંહી આવે છે. આજે તો હજી લગણ આંહી આવ્યા નથી. તમારે સાંતો નથી ને ?

પુરૂષ—મારે સાંતો નથી. દરરોજના નિયમ પ્રમાણે દસ વાગેજ તે ગયા છે, અમો સાંતો કરતા હતા, ત્યાં ઘડીઆળમાં દસ વાગ્યા એટલે ત ત હહીને ઘેર આવ્યા પણ આહી જોડેહું તો હજી આવ્યા નથી.

રતિસુંદરી—આવેલા પુરૂષની બોલવાની રીત. આવવાનો હેતુ સત્યોત્તર્ય સમજવાને તે બહુ ખારીકીથી જોતી હતી તેની અંગચેષ્ટા ઉપરથી તેનાં મનનો હેતુ તે કળી ગંધ; ત્યારે તેણી બોતાની ગભરામણ દુર કરી બોતાનો અતાપ પ્રગટ કરીને બોલી.

રતિ—પણ શુભાષ્મભાઈ (આવનાર-પુરૂષનું નામ શુભા-અર્થદ હતું) અત્યારે ખાર વાગ્યે તમારે આંહી આવવાનું શું કામ પડ્યું.

શુભાષ્મ—મારે શોગચદનું અને તમારું બનેતું કામ હતું પણ તેતો આવ્યા નથી, હવે તમારી સાથે કાંઈ કામ છે.

રતિ—રાતના ખાર વાગે એવું શું કામ છે ? રાતનું કાંઈ કામ થતું હશે ? જાઓ કામ હોય તો સવારે આવજો.

શુભાષ્મ—નહિ ભાભી; રાત્રીનું એ કામ કરવાનું છે. એટલે દિવસનું એ કામ શી રીતે કરી શકાય ?

રતિ—હું તમારા કહેવાનો અર્થ કાંઈ સમજી શકતી નથી.

શુભાષ્મ—તમારા જેવાં ચતુર તે વળી ન સમજી શકે એ વાત હોય ? તમો મારા બોલેથી કહેવાવવા માગો છો તે હું કહી શકતો નથી, પણ મારા મનની વાત તમો સમજ્યા વિના રહોજ નહિ !

રતિ—તમારા મનની વાત મારાથી શી રીતે સમજાય ? માટે તમારે જે રહેવું હોય તે સવારે રહેજો, નીચે કોઈ માણસ સાંભળશે તો આપણુ ખતે ઉપર ખોટા અપવાદ મુકશે માટે આ વખતે તમારે આંહી રહેવું ઉત્તીત નથી.

શુભામ—ભાભી, મારે પણ વધારે વખત આંહી કામ નથી, પણ આજે આ શીતળ ચદ્રમાંના પ્રકાશથી આ ગુલામી પ્રેમો કેવાં આંધી રહ્યાં છે તે અંદરને ભેટવાને કટલાં અધીરાં થાય છે તેમજ આ ગુલામને અપને મગવાની જે લાલચ છે તે તૂટે દરે.

“રતિસુંદરી આ શબ્દો સાંભળતાં જ તેના અગિયારમી જવાબાઓ પ્રગટી, અને થરથર ધ્રુજવા લાગી, પણ મહેનત લઈને આ કુદરતી ચેષ્ટાને રોકી શરીર સ્વચ્છ રાખીને બોલી.

રતિ—ગુલામ ભાઈ ચિત્ત ઠેકાણે છે ? શું કહો છો ? તમે કોણ હું કોણ ચિત્ત ઠેકાણે લાવેને જેમ આંખો છો તેમ બે હયા વગર આહવા જાઓ.

શુભામ—ભાભી વખત કાંઈ ફરી ફરીને મળે છે, મારી જીંદગીમાં આવે વખત આજેજ મળ્યો છે. તે છોડીને મારાથી જવું કેમ ? આજ તો મને સોમચંદ આરોપી મારો આદર કરો. અને સોમચંદથી અપને જે આનંદ મળે છે તેથી પણ વિશેષ આનંદ મારી સાથે જોગવો.

શુભામચંદની કુટીલ નજર આજ ધણી વખત થયાં રતિ સુંદરીપર પડી હતી, તે અહોરાત્રી તેના દુષ્ટ પ્રયત્નને અજમાવ્યા કરતો હતો. પણ સોમચંદને ફસાવ્યા વિના તેની મનોકામના સિદ્ધ થશે નહિ, એમ તે જાણતો હતો. આ વખતે સોમચંદ રહેજ તેને ઘેર ગયો હતો, અને વાતચિત્ત કરતા હતા, અને ચોપડીઓ વાંચતા હતા, આ વખતે એકાદ ચોપડી હાથમાં લઈ ખુશ્ખીમાં પડીને સોમચંદ ચોપડી વાંચવામાં લલચ્યો, તે ગુલામના ઘરમાં એક તેની મા હતી, તે પણ બહાર ગામ ગએલી હતી એટલે લાગે જોઈને દિશાએ જવાનું બહાનું કાઢી, ડેલી બંધ કરાને બહાર નીકળી આવ્યો અને સોમચંદના ઘરની

પજાડે સંતાઈને ઉભો; સેમયદંબાર વાગ્યા સુધી ઘરે આગ્યા
તરી, તેથી રતિસુંદરી અગાશીમાં ખમર કાઢી પાછી ગઈ.
આ તમાસો ગુલામે ધણી વાર નેના પછી જીને અગાશીમાં
ગયો અને અરણ્ય ઠોક્યું. રતિસુંદરીએ તેનો પતિ જાણી આર-
ણ્ય ઉઘાડ્યું, અને ત્યારમદ્દ અને જણાવ્યું જે વાંતચિત
થઈ તે આપણે આગળ જણાવી ગયા છીએ, ગુલામચંદના
છેદના શબ્દો સાંભળી રતિસુંદરીના શીયંગનું તેજ ઉઠી ગયા.
જ્યું. ને તેના આખા શરીરમાં પ્રગટી તીક્રયું, તેથીએ તરતજ
જાણી લીધું કે મારા શામીને રોકી રાખનાર એ પાપી પોતેજ
છે, હવે લેણીના કચેવલી સીન. રડી નહિ, જેના ઉપર મારો
સ્વામી પુણે વિશ્વાસ રાખતા હતા, અને જેને હું પણ મારા
જાઈ ગણી લેતા પર સેજ રાખતો હતો, તે આ વખતે મારો
મજતપર હાથ નાંખતા તૈયાર થાય છે. પણ હવે ખતાવી
આપીશ કે સ્ત્રી જાતી વિષે જે પુરુષ હક્ક વિચારો રાખે છે,
તેઓ ખરેખર સ્ત્રીઓનું, શરૂ નોંધ શકે. હવે લેણી બધી કર
એક આળુ શામી, સાવધ થઈ ધીમેથી બોલી.

રતિ—ગુલામભાઈ! તમને દીવર ગણું કે માઈ ગણું તે
એકજ છે, તમે અને બોમ્બી કહી બોલાવેછો તે બાબી અને મા
માં શું તફાવત માતા ઉપર તમે બોલી નજરથી જુઓ છો?
જરા વિચારો શાંત થઈને મુઠે મોઢે આપ્યા જાઓ, હું તમેને
માઈ કરું છું.

ગુલામ—બાબી તમે જો મારા બામી હોતાં આજે મને
મારા બાંધને ઠોકણે ગણે, અને તેની જગ્યાએ મને રાખો અને
તેમ નહિ કરો તો બામી કહેવાના કાંઈ કરવાના નહિ તો? વ-
ખત જાય છે ને રસ દોળાઈ જાય છે. સેમયદ તો વૈતાનો છે.
મારા જેવો ફાંકડો નહિ મળે. હવે જલ્દી કરો, અને મારી વધુ
વખતની મનોકામના પુરત કરો.

રતિસુંદરીએ આ શબ્દો સાંભળત જ તેના અંગે અંગે
માંથી અગ્નિ ઉઠ્યો, તેની હોઠ ફડફડતાં લાગ્યા, દાંત પીણાવા
લાગ્યા, અને કપોળ પ્રદેશ એકદમ સંકોચાવા લાગ્યું તેથી.

શરીરનું લોહી એકદમ ઉછળી આવ્યું. અને સ્વામીની નિંદ્રા અને મસ્કરી સાંભળી, તેને આખા શરીરમાંથી કંપારો છુટવાની સાથે તેના રોમાંચ ખડા થઇ ગયાં. હવે તેણીએ જાણ્યું કે આ હતરો આ વખત કામાંધ થઇ ગયો છે, એટલે તેને સમજાવી આપવી નકામી છે. વળી તે યુવાન અને શરીરનો મજબુત છે. એટલે હઠાવ્ય મારા પર બળાતકાર કરે તેથી તેણીએ પોતાનો કોપ કબજે કરી યુક્તિ કરવા માંડી.

રતિ—ગુલામ ભાઈ? ખરેખર જોયો તમારો માગપર પ્રેમ છે, તેવોજ મારે પણ તમારા પર પ્રેમ છે, મેં તમોને તમારા ભાઈની સાથે જોયા ત્યારથીજ મારી તમારા ઉપર મીઠી તંજર થઇ છે પણ મારામાં તમારા મરહતા જેવી હિમત ક્યાંથી હોય પણ આખરે તમો મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા આવો આજ આલીને આવ્યા છો તો હવે હું તમારી ઇચ્છા પુરણ કરીશ.

આ છેલ્લા રતિસુંદરીના શબ્દો જોકે ઘાતકી ગણાય, તો પણ કામાંધ ગુલામને તેની ઉસડી અસર થઇ. "કામલ્પ પુરુષ દરેક વાક્યો પોતાના હુકમવમા જે જોયી લીએ છે." તેના મોં પર રહેલ નહિ. અને તેણે મનમાં સંતોષ મેલી ગળ ચલાવ્યું.

ગુલામ—તમોને મારા ઉપર આટલો પ્રેમ હશે એમ અને મ્યાંસ પણ ન હતો બન્ની અહીં લામ બહુ થાય છે, માલો આપણે અગાશીનાં જઈએ.

રતિ—હા, હા, હીક છે તમો ત્યાં જઈ, આ પુરુષી પર જોસો, અને હું આપના મારે આ પેટીમાંથી સુગંધી અંચા લાવું છું.

હૈયા ધુટ ગુલામચંદ હરખ નો, પુજાનો, અને નાચનો કે દતો અગાશીમાં જઈ પુરુષી પર જોડો, અને રતિસુંદરીને પણ એજ જોઇતું હતું, પોતે અંદર જઈ ખુલામાં છરો પડેલો હતો તે લઇ સોડમાં સંતાડ્યો પછી મ્યાંસ લેટના તેલની એક શીશી ભરી અને વિકાળ રૂપ કરી તેણી બહાર આવી. ગુલામ ભાઈ આ વખતે સર્ગના સુખની લહેર લેતાંની રુક જોઈનેજ જોડો

હતો, પણ પાછળ શું થાય છે, તેનું કાંઈ પણ ખત તેને હતું નહિ, રતિસુંદરી એકદમ બેચેન આવી હિંમત પકડી એકલાથમાં છરો લઈ બીજા હાથ વતી ગુલાબ બાઈની ડોક પકડી પુર જોસમાં તેને તરતજ જમીન ઉપર પછાડ્યો, અને તેની છત પર ચડી બેઠી. અને રાક્ષસીની માફક આંખો, કાઠી, ગુલાબ બાઈ તે પ્રથમના જ ખ્યાલમાં હતો. અને આ એકાએક એવીની અનાવ જોઈ, ગામરો બની ગયો છાતીપર રતિસુંદરી બેઠી છે. ને જોરથી ગળું દબાવી પ્રણ લેવા તૈયાર થઈ છે, એવું તો તેને કેટલેક વખતે લાગ્યું. રતિ સુંદરીની ઝેરીને ધક ધકતી નજરથી તે બગવા લાગ્યો, અને તેણીના સામું જોવાના પક્ષે તેની હિંમત ચાલી નહિ, અને બકરી જેવો તે થઈ ગયો. ગુલાબચંદની સુન્યા વસ્ત્રોમાંજ તેણીની પાસે દોડતું હતું. તે કાઠીને તેણેથી પુર જોસથી તેને બાંધી લીધો. પછી તેના પડખામાં પુર જોસથી બે ચાર પાંદુઓનો પ્રહાર કર્યો ને કેંધ ચડાવીને તેણીએ મ્હુરે નીચ “સતી સ્ત્રીની છેડ કરી કયો નર ફાવી ગયો છે.” છતી આંખે આંધળોને છતે કાને બેરે થાય છે તો તારે તારા એ કૃત્યનું ફળ ભોગવવુંજ જોઈએ, હવે કુન બેસ તારો ભઈ ક્યાં છે.

“ગુલાબ બાઈના તે રામ રંગી ગયા જેવું હતું, બોલવાની તાકાત તો હોયજ ક્યંથી આ દાણે આ હેતોલ થયાછે તો સવારે શું એ થશે, એમ તે મુઝાવા લાગ્યો. માંડ માંડ મહેનત કરી બોલ્યો, કે મારાં ભાઈને મેં મારાં ઘરમાં પુષોછે અને તેની કુંચી મારા ખીસામાં છે, હવે તું મોરી મા છે અને હું તારો બાળક છું. કેમે મારી એમ હાંકશે તો હું તારા હાંડતાં લગી ઉપકાર નહિ ભુલું ને તારો હમેશનો ગુલાબ થઈને રહેશ મારાથી ન કરવાનું કાર્ય કરાયું છે. આટલું બોલતાં તેની આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ ચાલી,

રેલી છે—હજારો મુરાં પુરુષોને લોચ આટતા કર્યા છે. પરંતુ તેમાં એજ રહસ્ય છે કે અમુક સંયોગ મળ્યા પછી માણસ જાતમાં જે અમુક શક્તિઓ રહેલી છે, તે બિદ્યા વગર રહેતી નથી. જાહેર હિંમતવાળા શા, શા, કામો નથી થઈ સંક્રાંતિ આકાશની સાથે વાંત કરનારા મોઢા મોઢા દેવોનાં અને મકાનોની ટોચ પર આપણે સોનેરી ગીચેટવાળા ઇંડાઓ જોઈએ છીએ, પણ તેના મુકનાર માણસો કેવા હું શેષાર અને બહાદુર હોવા જોઈએ? એ જોમ સારીરીક કેળવણીનું ફલ છે, તેમ ખરે વર્ણતે માનસીક કેળવણીપણુ આપોઆપ ખીંચી નીકળે છે, મારે માથે આ પ્રસંગ પડ્યો ત્યારે મને એ ખ્યાલ પણ નહિ હતો, કે મારાથી એ પ્રક્રમ થશે પણ મને કુદરતે સહાય કરી. એટલે હું શ્વેતકમંદ નીવડી, એ ઉપરે શોખવાનું કેટલું મળે છે કે

સત્યને આડા આવનારાઓ આપોઆપ પાપમાલ થઈ જાય છે. સત્ય અલોકીક બળ આપે છે બળ અને બુદ્ધિ સિવાય સત્યજ તેને સર્વ જોગવાઈ કરી આપે છે કહ્યું છે કે.

મનહર છંદ

“ પાવક તે જલ હોઈ જલધી તે ચલ હોઈ,
સસ્ત્ર તે કમળહોઈ ગ્રામ હોઈ વનતે
કાતાર નગર હોઈ પર્વત તે ધર હોઈ
વાસવતેદાસ હોઈ હેતુ દુરજનતે
સીંહ તે કુરંગ હોઈ વ્યાલપ્રાણ અંગ હોઈ
વિપ તે પ્રિયુષ હોઈ માલા અલિક ન તે
વિપમ તે શમ હોઈ સંકટ ન વ્યાપે કોઈ
એ તે ગુન હોઈ સત્યવાદી દરશન તે ”

ત્રી રીતે સત્યવાન પુરુષને કાંઈ પણ અસાધ્ય નથી.

સોમચંદ—પ્રીયા તારું કહેવું ખરાખર છે. સત્ય સાચવનારો માણસ દેખાવમાં મડદાળ હોય પણ જો તે છાતીનું જોશયર એટલે જાહેર હિંમતવાળો હોય તો તેનાથી જે પ્રાક્રમ થશે તેવા ખીંચથી નહિ થાય માણસ નાનો સરખો હોય છે.

તો પણ સિંહ અને હાથી જેવા જાનવરને પણ વસ કરી શકે છે. સરકસમાં ઊકરાઓ ખેલ કરે છે. તે જોતાં તો દૈવ શક્તિ જણાય છે. પરંતુ મુખ્ય કારણ કેળવણી અને જાહેર હિંમતજ હોય છે.

રતિ—વાર આલો હવે મોડી રાત થઈ છે. માટે તમોને નિંદ્રા આવતી હશે.

સોમ—મને તો નિંદ્રા આવવાનું એવું કાંઈ કારણ જન્યું નથી. બાકી તમોને પરિશ્રમ પડ્યો હશે, તેથી નિંદ્રા આવતી હશે આલો ઉઠો. એમ કહી જને દંપતી ચંપન ગૃહમાં જઈ સુઈ રહ્યાં.

પ્રકરણ ૭ મું

કર્મની વિચિત્રતા અને ગુણચંદ્રનું પરદેશ ગમન.

કર્મની ગતીનો પાર પામવો. એ મનુષ્ય જાત્યની શક્તિ વિરૂધ્ધ છે, કર્મ આગળ માણસ જાત એક રમકડા રૂપ છે. આ દુનિયામાં શ્રીમંત. ગરીબ, મૂર્ખ અને વિદ્વાન, રોગી શોગી યોગી અને ભોગી, એ બધા પાત્રો પોતપોતાના માની લીધેલા શશાર રૂપી ધ્રુવજમાં જેમ કર્મ ન્યાયે તેમ નાંચી રહ્યા છે. જે ઉપર કર્મ દેવની ચહેરાની ચાય છે. તે મુરખ કે મુઠ્ઠા હોય ને પણ વિદ્વાનની પાંકિતમાં જોડાય છે, અને ગમે તેવા શમ્ભૂધીવાન પુરૂષ હોય ને તેના ઉપર કર્મદેવનો એકાએક કાપ ચાય તો તેની દુર દશા એક ક્ષણવારમાં થઈ જાય છે, કર્મની એવી વિચિત્ર ગતી છે કે કયે વખતે? શું થશે? એ કહેવું ઘણું મઠિન છે. માણસની જીદગી એક સરખી રહી નથી ને રહેવાની પણ નથી, શ્રીમંત હોય તે ગર્વ કરે અથવા ગરીબ હોય તે શોક કરે એ બધું મિથ્યા છે, ઘણા ભોક્ષા કર્મને

માનતા નથી. પણ એમતો કહે છે કે “વાવશે તેવું લક્ષ્ય”
 માણસો દુખથી દુર રહેવાને હજારો પ્રયત્ન કરે છે પણ ભાવિ
 ખેતવા યોગ કોઈથી મિથ્યા થતું નથી. દુખતો માણસ તેજા
 ખલાથી પણ ખચવાની આશા રાખે છે ને કાટેલા કપડાને થીંગડું
 આપીને ચલાવે છે પણ આકાશ શટે ત્યારે તેનો ઉપયોગ માણસના
 હાથમાં નથી.

આપણી વાર્તાની નાયક સતી ચંદ્રકલાનો જન્મ આપનાર
 ગુણચંદ્ર તથા તેનો બાઈ મેઘચંદ્ર બંને બાઈ પોતાના પિતા-
 શ્રીએ. બહેની આપેલી દોલતમાંથી સારી રીતે શાહુકારી ભોગ-
 વતા હતા. તેમના પિતાશ્રી આ અસાર શશારનો ત્યાગ કરી
 આત્માનું શાધન કરવા માટે જંગલમાં વસતા હતા પરંતુ
 તેમનાં ત્રણ શત્રુઓ પૈકી બેન રતિસુંદરીનું શક્ષેપ ચરિત્ર આ-
 ગળ છઠ્ઠા પ્રકરણમાં કહેવાઈ ગયું છે. ત્યારે બીજું મેઘચંદ્રનું
 ખ્યાનતો આગળ શ્રીતાને ચક્રિત કરી આપનાર થશે. હોલનો
 આપણે ગુણચંદ્રની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરીએ વખતનો નિભા-
 વ કરી લેવો એ દરેક માણસનું ફરજ છે. ગુણચંદ્રની પ્રખ્યા-
 તી જ્યારે શુરીપુરને પિંચે થયા લાગી ત્યારે કુદરતથી તે જોઈ
 શકાયું નહીં ત્યારે તેના પુર્વના કઠિન કર્મ હંમલો કર્યો કહ્યું
 છે કે “પુર્વે જે પ્રમાણે મુન્ય કરેલું હોય તે પ્રમાણેજ તેનું
 ફલ મળે છે. શુભ રસ્તે વાપરેલી લક્ષ્મી શુભ આપશે પણ
 અશુભ રસ્તે વાપરેલી લક્ષ્મી શુભ આપતી નથી પણ દુઃખ
 આપે છે વળી મુન્યાઈ વાપરેલો પૈસો અશ્વ તો ખાતે વાપર-
 વાની કાંઈ રકમ આપણા પાસે રહી ગયેલી તે કાંઈ જાણી
 જોઈ અશ્વ ભૂલથી પોતાના ઉપયોગમાં લેશે તો તે લાભ આ-
 પવાને બદલે ઉલટી પોતાની પાશની બીજી દોલતનું પણ શત્યા-
 નાશ વાળી ચાલી જશે, માટે કાંઈએ કદી પણ ધર્માદાનો એક
 પૈસો પણ ઉપયોગમાં લેવો નહીં ?

અહીં ગુણચંદ્રની બાબતમાં પણ એમજ મનેલું છે, જ્યારે
 તેની માતૃશ્રી પ્રદમાવતીની અત્યાવસ્થા હતી ત્યારે તેની પાછળ
 ધર્માદા ખાતે વાપરવા માટે એક હજાર રૂપિયા કહાડવા કહેલ

પરંતુ તે રૂપીઆ એક હજાર વાપરવા માટે જરા ઢીલ થતાં તેનાં અશુભ ફલ તેજ વખતે ઉદય આવવાથી તેની શી દયા થઈ તે જાતાઓ આગલ જુઓ ?

ગુણ્યંદ્રના યુવોક્ત અશુભ કર્મના ઉદયથી તેને અશાત ઉપર આકૃત આવવા લાગી. દિવસો તુટ્યા બે ત્રણ આડતીયા હતા તેઓની પહેડીઓ ભાગી તેમાં તેને કેટલુંક નુકશાન વેડવું પડ્યું વળી દુકાળ ઉપર દુકાળ પડવાથી પોતાની પહેડીના તમામગ્રા દાકો નિષ્ઠ થઈ ગયાં અને ધીર ધાર એકદમ બંધ થઈ અને શેકતા બધા પૈસા હમેશની પથારીએ પડ્યા અને એકાએક તેને ધકકો લાગ્યો. થાપણ વાળા અને લેણદારો એકદમ ચડી આવ્યા ગુણ્યંદ્રે આ વખતે ઘણી યુક્તિ અને બહાદુરી કરી વખત વરતી લીધી અને થાપણવાળા લેણદારોને વ્યાજ શુદ્ધ રૂપિયા ચુકાવી આપ્યા ફક્ત રનેહી અને સળધીઓ હતા તેનાંજ આકી રાખ્યા આ પ્રમાણે કરવાથી તેની આબરૂને ધકકો લાગ્યો નહીં પણ દશ હજારનું દેવું તે ચુકાવી શક્યા નહિં પણ બે તે કેકાણે બીજો કોઈ હોત તો અવસ્ય દેવાળું કાઢવું પડત. પણ ગુણ્યંદ્ર શેઠ જિષે લેકાને એટલી બધી ખાતરી હતી કે તેના પર કોઈ પણ જાતની કોઈએ પણ ફર્યાદ કીધી નહીં, આમ છતાં પણ તેને પોતાનેજ વેપાર શકાથી લેવો પડ્યો ઘરમાં એક રતી બાર તેણે દાખીનો રાખ્યો નહીં જ્યાં શુધી બન્યું ત્યાં શુધી તેણે લેણદારોને પતાવી આપ્યું છતાં બે ત્રણ જલુને તે પહોચી શક્યા નહીં વીસ પચીસ હજારની ઉંચરાણી થાપે પડી ને જે એક વખત સહેરમાં મોટા શ્રીમંત અને પચમાં પુછાય તેવા ગણાતા હતા જેના આશ્રય તળે હજારો માણસો વસતતા હતા તેને પોતાનેજ આ વખત અંત મળવાના ઝાંઝા થઈ પડ્યા “ભાવિ કોઈથી મિથ્યાયજ્ઞ નથી” વળી કહ્યું છે કે.

મનહર છંદ

વાર વાર વિચારતા જેના જેના શંકાર
યોગ તેવો આરી મજે પરિણમ પામવા
ચિત્ત ચતુરાઈ તેની તત્ત્વભાર ચાલે નહિ
માઝ મોંઘો નાવ માહિં ધરછે કાણુ વામવ

શુભે શો શુકન સારાં કામના નીશિદ્ધિ કાજ
 સજે છે ઉપાય શર્વ દુઃખ મુળ કામવા
 આપણો વિચાર એક વિધિનો વિચાર અન્ય
 મેલી ને લખેલ લેખ તેજ ખરે પામવાં

આવી રીતે માણસો ઘણા ઉપાયો કરે છે પણ જીવી રીતે
 કિસ્મતમાં હોય તેવી રીતે શુખ દુઃખ મળવાજ કરે છે ?

આવી રીતે ગુણચંદ્રની આખરને પણ ઓચિંતો ધક્કો
 લાગવાથી તેને ઘણું માડું લાગ્યું અને આ વખતે તેના મન
 મેધચંદ્ર પાસે ધસી દોલત હતી પણ તેમાંનો કાંઈ ભાગ તેને
 ઉપયોગમાં આવ્યો નહિ “હાય દુઃખિયા શંકાર તારી હયાતી-
 માં એક જનેતાથી જન્મ પામેલો જન્મ વર્ષ પણ સ્વાર્થને
 લઈને દુર દુર નાશે છે” ત્યાર પછી ગુણચંદ્ર શેઠને શંકટ
 અને દુખના દિવસો એવા તો પશાર કરવા પડ્યા કે તેનું
 જ્યાન શાળભતા કમકમી છુટે છે. દુધ શાકરના જમવાવાળા
 ને શાક કરવા માટે ધી. તેલ. મળવું પણ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું
 આ વખતે ગુણચંદ્રને જ્યાલ થયો કે આમ થવાનું કારણ
 બીજું કાંઈ નહિ પણ પેલી પુન્યાથે વાપરવા કહાડેલી એક હજાર
 નીરકમ મારા ઉપયોગમાં લેવાઈ ગઈ તેનુંજ આ પરિણામ છે
 પરંતુ આ વખતે તેને એક હજાર તો શું પણ એક રૂપીએ
 પણ વાપરવાની શિજત રહી નહીં ? “આવી રીતે જ્યારે કર્મ
 ઉદય આવે છે ત્યારે પોતાથી થયેલા દુઃકૃત્યને માટે ધણો ખેદ
 થાય છે પણ તેમાંનું કંઈ કામ આવતું નથી.”

ગુણચંદ્રના ધરમાં બે માણસો પોતે તથા એક તેની પુત્રી.
 ચંદ્રકલા (આ વાર્તાની નાયક) એ ત્રણ જણ હતા.

ચંદ્રકલાની આજે બાર તેર વર્ષની ઉંમર થયેલી હતી પણ
 હજુ તેણીના લક્ષ થયા નહતાં. પરંતુ શશર કળવણીને
 અભ્યાસ તેણે તેણીની માત સુમંગલા પાસે શારી રીતે કરેલો
 હતો, સુમંગલા બહુ વિચારસીલ અને કળવાયેલી હતા, “દુઃ-
 ખના વખતે પતીને સહાયતા આપવી એ દરેક સુસિદ્ધ સંતુ

કેવળ છે.” એમ તેઓ શારી પેઠે સમજતી હતી. તેણીએ આ વખતે બહુ યુક્તિથી ઘર સંસાર ચલાવ્યો. જ્યારે કાંઈ ન હોય ત્યારે પોતા પર પડતી આશતને તે રાંધ દેતી પણ ઝહેર રીતે યોગ પૈસામાં પણ પતીને કાંઈ એકાં લાગનાં દેતી નહિ. પોતે અને તેની પુત્રી ચંદ્રકળા કાંઈ કાંઈ વખતે જાસ રાંધ્યો એકજ વખત ખાઈને પણ ચલાવી દેતી પરંતુ બીજાને એકાં લાગે નહિ તે માટે જાખ પાંદડાનો ઠાઠ અગાઉના જેવોજ રાખેલો હતો, મેમાંન આવે ત્યારે કાંઈ ઓછાસ આવવા દેતી નહિ, સંત્રીના વખતે કાંઈ ન જાણે તેમ વહેલી ઉઠી દગાણું દળવા લાગી જતી. પોતાની હયાતીમાં આજ લગણું નેણું ધટી પણ નેંધ ન હતી તેમજ પાણી પણ બધું ન હતું તે વખત આવ્યે જરાપણુ આંચકો ખાંધો વિના ધરતું કામ કાજ કરવા લાગી જતી વખતે વખત ગુણુચંદ્રને પણ બસામણું કરી સાંત કરતી અને તેની સેવા ભક્તિ કરવામાં સુમંગળા કાંઈ ન્યુનતા રાખતી નહિ. આવા દુઃખના સમયમાં તેણીની પુરે પુરે કશોટી થઈ શકી હતી. “આવા સારા સંસ્કારવાળી અને બિંદુમય યુવતીથી સતી ચંદ્રકળા જેવાં રત્ન પાકે એમાં શું આશ્ચર્ય,” “સ્ત્રી જાતને કેળવણી અપાયલી હોય તે ખરે વખતે ધણી ઉપયોગી થઈ પડે છે,” જેવી અને જેવે વખતે પોતાની સ્થિતિ હોય તે વખતે પોતાથી અને તેટલું બીજાનું ભલું કરવામાં તે યુક્તિ નહીં; વળી પોતાની એકની એક પુત્રીને તેણીએ એવી શારી રીતે કેળવી હતી કે તેનો ગૃહ સંસાર તે શરણતાપી ચલાવી શકે, “અજના વખતમાં સ્ત્રીઓ સહેજ વાતમાં કહાંચે અને કંકાસ વખતે મુકે છે” તેવાવી ચારતું બીજ પણ તેઓમાં ન હતું; “માતાઓ શારી હોય તો તેનાં ખાગકો ગુણી થયા વગર રહેજ નહિ” માટે માતા થતાર સ્ત્રિ વર્ગને પ્રાથમિક કેળવણી અવસ્ય આપી નેંધજે.”

હવે ગુણુચંદ્રની દુર્દશા આવી ત્યારે પોતાનાં કંડુ બનું ગુજરાન કેવી રીતે ચલાવવું તેનો પણ તેને વિચાર થવા લાગ્યો. પુરવે તેની ઇજ્જત અને આખર મોટી હતી. એટલે હાલુ કામ કરવાથી હાંશી થશે અને પીતશ્રીના નામને હાલુ

લાગશે ત્યારે દુકાન માંડી વ્યાપાર કરવા જોઈલી તેના પાસે મુડી ન હતી મેઘચંદ્રની સહાયતા આગળથીજ નકામી થઈ હતી તે પણ ન ચાલતે વળી તેનોજ આશ્રય લેનાનો વખત નજીક આવ્યો ગુણચંદ્રે વિચાર કર્યો આંહી મારાથી છુટ ધણો અગર દલકી નોકરી થઈ શકશે નહીં માટે “દેશ મુડી પરદેશ ભિક્ષ્યા” એ કહેવતને અનુસરી ને પરદેશ જવું એજ ઉત્તમ છે પરંતુ પાછળ આ સ્ત્રી તથા આજ્ઞાના ખોરાકની કાંઈ સગવડ કરવી પડે ત્યારે એ ચાર માસ ચલે તેટલું અનાજ તો ઘરે રાખી જવું.

આમ વિચાર કરી પોતાને ઘેર કાંઈ દાગીનો યા કિંમતી વસ્ત્રાદિક હશે તે બહેની ચાર પાંચ મણ અનાજ લાવી ઘરે મુક્યું. વહી વિચાર થયો કે વખત છે પરદેશનું કામ છે. વળી આપણાં કિસ્મત હાથે અવગાં છે એટલે જતાં પહેલાં નોકરી મને કે ન મને અને આંહી તો વખત વખતનું કામ કર્યે જાય છે એટલે જોત જોતામાં એ ચાર મહીના વ્યતિત થઈ જાય અને પાંચ મણ અનાજ વપરાઈ જાય ને મારા તરફથી જોઈતી સગવડ ન મળે તો આ અમળાઓના શા હવાલ ? આમ વિચાર કરી ન ચાલતે વળી તેના માઈ મેઘચંદ્ર પાસે ગયો અને કહ્યું.

માઈ મેઘચંદ્ર ? મારે ઉંદર ખેપણ્યે પરદેશ જવું છે. મારી હાલત હાથે નબળી છે. તે તમે જાણો છો એ ત્રણ મહિનાનું અનાજ તો ઘરે રાખી જઈશું. પરંતુ ત્યાં લગી મારા તરફથી તેઓને ગુજરાન માટે પૈસા મોકલવાની સગવડ ન હોય તો તમે તેઓને થોડું ધણું અનાજ મારા ખાતે માંડીને આપજો હું જ્યારે ઘરે આવીશ ત્યારે તમેને મજરે વજતી આપીશ “સદગુણી માણસ પોતાના સદગુણથી આકર્ષાઈ પોતાથી નાના મનુષ્યને પણ અહુ માનથી ખોલાવે છે” મેઘચંદ્ર પહેલાં તો સ્વાર્થ પર દોરણ જવા લાગ્યો પરંતુ પોતાના વડીલ બંધુ વળી તેની આ વખતની દુર દશા તેમજ પોતે જાતથી આવા અગૃહ કરે છે ત્યારે મારે તેનું વચન માન્ય રાખવું જોઈએ. એમ તેનો વિચાર થયો ત્યારે તેણે ગુણચંદ્રને કહ્યું કે મોટા

બાંધ તમારી આજ્ઞા શીર ચડાવું છે એ મણુ અનાજ ખપશે તો હું ક્યાં દુર છું. બહે મારી બાબી આવીને લઈ જાય માટે તમે તે અખત નિશ્ચિત રહો ?

આંખ શંતોષ કારક જવાબ મળવાથી ગુણચંદ્રના મનને આનંદ થયો પોતાને ઘેર આવીને શુભંગળા પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો.

ગુણચંદ્ર—પ્રાણ પ્રિયા ? “ આ દુનિયામાં વસના તમામ મનુષ્યો કર્મની વિચીત્રતાને આધિન છે દરેકને કર્મચક્રનું અવલંબન લાગેલું જ છે લાખો કોડોના માલેક પણ દુઃખના દિવસો પશાર કરે છે સુખને અતે દુઃખ અને દુઃખને અતે સુખ એમ સંદાકાળ ચાલ્યાજ કરે છે ” માટે આપણે હવે દુઃખના દિવસો પશાર કરવાછે તો તેવા “ કઠણુ શમયમાં ધીરજ રાખવી હિમત હારી જવાથી શકટનો બોને આપણા કપર વધારે બાર મુકેછે પરંતુ હિમત રાખવાથી પોતાપર પડતો અશ્રદ્ધા દુઃખનો બોને પણ કિંચિત માત્ર જણાય છે માટે સત્યતાનું પાલન કરવું અને દુઃખનો પરાજય કરવો એજ શ્રેયસ્કર છે ” માટે મારે હવે પરદેશ કમાવા જવું છે આ શહેરમાં રહી ગુજરાન ચલાવવું અને હલકુ કામ કરી પિત્રાના નામને કલંક લગાડવું એ બ્યાજખી લાગતું નથી, તમારે માટે એ ત્રણ મહીના ચાલે એટલું અનાજ ઘેર રાખી જઈશું અને ત્યાં લગી મારા તરફથી તમેને સહાયતા ન મળે તો મારા લઘુ બંધુ મેધચંદ્રને હું બલામણુ કરી જાડશું.

તે તમેને અનાજ આપશે માટે તમે નિશ્ચિતપણે ધર શી માગીને રહેશો પુત્રીને પાંસે બોલાવીને સર્વ હકીકત કહીને દિવાસો આપવા લાગ્યો ત્યારે ચંદ્રકલા કાચી કમરની હોવાથી અને કુમારીકા એટલે એને રૂદન આવવા લાગ્યું છાતી ભરાઈ ગઈ, પ્રેમના ભંડાર અને સુખનાં સમુદ્રરૂપ પોતાનાં પિત્રા આજે કષ્ટના પંજમાં સપડાઈ દુઃખ દરીયામાં કુખી જવાનો પ્રયાશ કરે છે એથી તેને ઘણુંજ માહું લાગ્યું પણ નાંછવ જ ? ઘેર રહેવાથી પોતાનાં કુટુંબનું ગુજરાન ન થતા પાપમાત્રી હતી એટલે ગુણચંદ્રને તેની અસી અને પુત્રીએ ન ચાલતે પરદેશ જવાની રજા આપી.

જ્યાં લગી શ્રામીનાથ ક્રમાધ પાછા ધરે આવે ત્યાં લગી સુખ મળાએ સત્ય વૃત્ત અંગીકાર કર્યું સ્વાદિષ્ટ અને પોષીક ખોરાકનો ત્યાગ કર્યો ભોંય સુધી રહેવું આખમોના કાજળ વિગેરે અલંકારો તજી દીધા.

ગુણચંદ્ર પરદેશ જતી વખતે થોડો થોડો શરશમાંન લઈ સાથે મહુરત જોવાની. પરદેશ જવાને પ્રયાણ કરી ગયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

“ ગુણચંદ્રની મુસાફરી. ”

“ જે માણસને દુઃખનો અનુભવ થયો નથી તે કદાપી સુખની કીમત કરી શકતો નથી ” “ શ્રીમંતના છાકરાઓ સુખી છે તેને કોઈ જાનની ચિંત્યા નથી મારે તેના જેવા સુખી કોઈ નથી ” એમ જે કોઈ માનતું હોય તો તે તદ્દન ભૂત છે ખાવાનું અને પહેરવા ઓઢવાનું મનગમતું મળે એટલે સુખી જણાય છે પરંતુ ખરું સુખ ક્યામાં છે તેની તેઓને ખબર હોતી નથી. દુઃખ ભોગવવાથી મનપર જે અપ્રસાદ થાય છે તે તેણે અતી બધા (પીડા) ભોગવવી પડે છે તેના કરતાં શારીરિક (મડમુ પડી) પીડા વધુ એટલું દુઃખ આપે છે. આપણને યાદ કે તાપ લાગે તે આપણથી સહન થઈ શકશે પણ ફેટલાંક ધર શંશરના સાધનો નહીં મળવાથી તેને અંતરમાં જે બળતરા થાય છે તેનું દુઃખ ભોગવવું વધુ કઠીન છે. એવા કંઈક સમયમાંજ શાંતિનો વખત મળી આવે ત્યારે તેને ખરા સુખનો અનુભવ થાય છે જે સદાકાળ શાંતિ હોય છે તેને શાંતિના ખરા સુખનું કશું માત હોતું નથી તેમજ જે માણસપર દુઃખનું વાદળ આવેલ નથી તે માણસ કદી કશું સુખવાળો હોઈ શકશે નહીં,

ગુણચંદ્ર થોડા દીવશ પછી તેજ શહેરની અંદર એક શેકના ઘેર પેટની ખોરાકી માટે ફક્ત વાશણ માંજવા રહ્યો, " નોકરી કરવાના અભિલાષી પુરુષો ઓળખાણ વિન્યા કે શેક ધાર્યા વગર શાહસ કરી દેશાવર જાય છે તો પોતે ગમે તેવા કુદરતવાળો હોય તો પણ પ્રથમ તેના આવાજ હવાલ થાય છે માટે શાહસ કરી આશ્રય મેળવવા શિવાય દેશાટન કરવું નહિ ?" ગુણચંદ્રને ત્યાં નોકરી કરવાને બે ત્રણ માસ થયા ત્યારે તેણે શેકને આજીજી કરી વિનંતી કરી કે શેકજી ? હું મારા ઘેર એક મારી સ્ત્રી અને એક મારી કુમારિકા પુત્રીને આવીજ રિયાત માં મૂકી કમાઈ આવવાની લાલચ અપો હું આહાં આગ્યો છું, હું ને આપના તરફથી ખાધા ખોરાક શિવાય કંઈપણ મળતું નથી. મારા ઉપર આથી કંઈ વધારે કામનો ખોજ નાંખસોતો હું ઉપાડવાને તૈયાર છું પરંતુ આપના તરફથી હું ને કંઈ માસિક પગાર કરી આપો એવી મારી વિનંતી છે, શેકજી પણ શાણા અને દયાળુ હતા એટલે ગુણચંદ્રને રહેજ સાજ કામનો વધારો જતાવી બે રૂપિયાનો માસિક પગાર કરી આપ્યો.

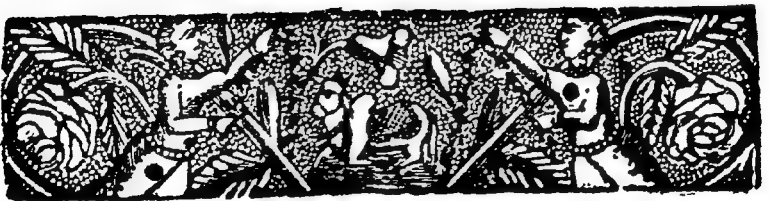

પ્રથમ ભાગ સંપૂર્ણ.

શુભચંદ્ર બિચારો પરદેશી વળી આવો બચકર બનાવ
 થયેલા જોયા તેને કાંઈ શુભ શાન રહી નહીં તેથી એકદમ
 રડવા લાગ્યો અને પોતાપર પડતા દુઃખનો ચિતાર બતાવી પો-
 તાની પત્ની અને પુત્રોને યાદ કરવા લાગ્યો, વળી કહેવા લાગ્યો
 કે આવા બચકર વખતમાં પરદેશને વિષે મારી શારવાર કોણ
 કરશે મારો થોડો ધણો પણ જરૂરીનો સામાન દુષ્ટ અનુચરો લઈ
 ગયા તે હવે હું પાછો શી રીતે મેળવી શકીશ મારી પાસે કા
 દેલાં લુગડાંજ રક્ત રહ્યા છે, તો આવો છેક ચિંથરે હાલ હું
 શહેરમાં જમને મડો શું બતાવીશ આવી નિરબળ સ્થિતીવાળો
 હુંને જોઈને કાંઈ શારી નોકરી પણ આપશે નહીં કહ્યું છેકે
 “ એક તુર આદમી હામર તુર કપડા ” માટે કપડાં
 કાંઈ સારા પહેરવાનાં હોયતો દેખાવ ઉપરથી પણ કાંઈ શારી
 નોકરી મળી શકે, આમ અનેક પ્રકારના વિચારો કરતા હતા
 પણ આ વિલંબા વિલુવાનું બધું મિથ્યા હતું આ વખત તેને
 સ્વાય કરનાર કોઈની માણસ ન હતું જો છેતો ફક્ત નવકાર
 મંત્રજ સ્વાય કરતાં છે ? આમ તેનું મન જરા નવકાર મંત્ર
 તરફ દોરાયું ત્યારે સર્વ બળાપો ત્યાગ કરી એકજ નવકારનું
 સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

રાત્રી પણ વ્યતિત થવા આતી છે. શુર્ય દેવે આર્ય ભૂ
 મિપર પ્રગટ થવા માટે વધામણી દેવાને કુકડાંઓને બલાંમણ
 દેતાથી તેઓ મધુર સ્વરે બોલી વધામણી દેવા લાગ્યા પક્ષીઓ
 પોતાના બચાનું પોષણ કરી દીવસે ચારો કરવા જવા માટે શોર
 બકાર કરવા લાગ્યા. શુર્યદેવના પ્રતાપી કિરણોનો પુર્વ દિશા તરફ
 પ્રકાશ થવા લાગ્યો. ત્યાગીજનો નિંદ્રાદિ પ્રમાદને વિષે થયેલા
 પાપનું નિરવાણ કરવા માટે પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓ કરવા લાગ્યા
 ત્યારે શુભચંદ્ર પણ તેની દુઃખમય રાત્રીનો નિકાલ થવાથી શુભ
 રૂપી શુર્ય-ઉગવાની રાહ જોઈ રહ્યો હતો, શુર્યોદય થયો ત્યારે
 શુભચંદ્ર પોતા પાશેનાં જે કાંઈ કાંલા તુટેલા વસ્ત્રો હતા તે
 પહેરીને શહેર તરફ રવાના થયો અને ગામની અંદર કોઈ સાર
 સ્થાન પૂછીને ત્યાં ગયો.

ગુણચંદ્ર થોડા દીવસ પછી તેજ શેઠેરની અંદર એક શેઠના ઘેર પેટની ખોરાકી માટે ફક્ત વાશણ માંજ્યા રહ્યો, “નોકરી કરવાના અભિલાષી પુરુષો ઓળખાણ વિન્યા કે શેઠ ધાર્યા વગર શાહસ કરી દેશાવર જાય છે તો પોતે ગમે તેવા કુદરતવાળો હોય તો પણ પ્રથમ તેના આવાજ હવાલ થાય છે માટે શાહસ કરી આશ્રય મેળવવા શિવાય દેશાટન કરવું નહિ?” ગુણચંદ્રને ત્યાં નોકરી કરવાને બે ત્રણ માસ થયા ત્યારે તેણે શેઠને આજીજી કરી વિનંતી કરી કે શેઠજી ? હું મારા ઘેર એક મારી સ્ત્રી અને એક મારી કુમારિકા પુત્રીને આવીજ રિયાત માં મૂકી કમાઈ આવવાની લાલચ આપો હું આહીં આવ્યો છું, હું ને આપના તરફથી ખાધા ખોરાક શિવાય કંઈખી મળતું નથી. મારા ઉપર આથી કંઈ વધારે કામનો ખોજો નાંખશે તો હું ઉપાડવાને તૈયાર છું પરંતું આપના તરફથી હુંને કંઈ માસિક પગાર કરી આપો એવી મારી વિનંતી છે, શેઠજી પણ શાણા અને દયાળુ હતા એટલે ગુણચંદ્રને સહેજ સાજ કામનો વધારો જતાવી બે રૂપિયાનો માસિક પગાર કરી આપ્યો.

સતી ચંદ્રકળા.

ભાગ ૨ જો.

પ્રકરણ. ૯ મું

ચંદ્રકળાનું સત્ય.

હવે આપણે શુભચંદ્રના ધર તરફ નજર કરીશું ? શુભ-ચંદ્રના ધરમાં તેની સ્ત્રી અને પુત્રી એ બંને જણ હતાં પરંતુ તે શારી કુળવણી પામેલાં હતાં એટલે આ દુઃખના બોજને તે કર્મનો વાંક કહાડી ભારરૂપે જાણતા નહીં, પોતા પાસેનું અનાજ જેમ વધારે વખત ચાલે તેમ ખાસ કાળજી રાખતાં હતાં તો પણ એ જણને પાંચ મણુ અનાજ કેટલો વખત ચાલે, શંકાસ્ત્રીને વાપરતાં પણ તે અનાજ ત્રણ મહીનામાં થઇ રહ્યું ત્યારે શુભંગળા વિચાર કરવા લાગી. “આ શરીરને કુદરતી બાહુ આપવા શિવાય છુટકો નથી એવો કુદરતનો ખાસ નિયમ છે ” માટે આપણે હવે અનાજ માટે શું કરવું (ચંદ્રકળાને કહે છે)

શુભંગળા—બેટા ચંદ્રકળા ? તારા પિત્તાજીને આજે ત્રણ માથ યજ્ઞ આવ્યા તો પણ હજી તેમના તરફથી કાગળ કે કાંઈ પૈસાની મદદ મળી નહિ. ઘેર અનાજનો છેક થઇ રહ્યું છે,

ચંદ્રકળા—માતૃશ્રી ? હું પણ જાણુ છું કે ખીજા શર્વ વિન્યા ચાલે પરંતુ અનાજ વિન્યા શી રીતે ચાલે ? મારા

અને ગંભીર મુદ્રા ઉપરથી તેના સત્યના ખરા પણાનું ભાન થતું હતું. બહાર-હરવા ફરવાનું તો તેણીને આગલથીજ વલણ ન હતું. એટલે તેણીને તેના કાકા પણ થોડા પિછાનતા હતા.

ચંદ્રકળા પોતાની માતૃશ્રીના અત્યાગૃહથી કુમારીકાના વેશ-મા મેઘચંદ્રની દુકાને અનાજ લેવા ગઈ, તેના પિતાશ્રીના કહેવા પ્રમાણે વાતચિત કરી પોતાની સ્થિતીનું ભાન આપી તે પાસે અનાજ લેવાની માગણી કરી.

મેઘચંદ્ર પહેલાંતો પોતાના સ્વભાવ ઉપર દોરાઈ નહિ આવેલી બાળાને ના કહેવા વિચાર કરતો હતો. તેનામાં તો કુદરતે તેને અવળે રસ્તે દોરી દાણાંની હા કહેવાની ફરજ પાડી,

મેઘચંદ્ર પણ ગુણુચંદ્રનો શગો ભાઈ થાય છે પરંતુ ગુણુચંદ્રના જેવા ગુણ તેનામાં નથી. કહ્યું છે કે “હીરા મોતીની ખાણો કાંઈ ઠેકાણે ઠેકાણે હોતી નથી તેમજ સર્વ છીપોમાં મોતી પણ હોતા નથી ત્યારે સર્વ વનને વિષે ચંદ્રન પણ હોતું નથી. એ ચીજોનો કવચિતજ મળે છે તેમ શદ્ગુણી પુરુષ પણ કવચિતજ મળે છે. કાંઈ બધા શદ્ગુણી થતા નથી.

એ પ્રમાણે મેઘચંદ્રની વૃત્તિ આ નવયોવના કુમારીકા ઉપર મલિન થવા લાગી વિચાર કર્યો કે અહા ? આવી દૈવ સ્વરૂપ અપસરા સથે નૈયાં શુધી શમાગમ નથી થયો ત્યાં સુધી આ અવતાર પણ નકામો ગયો છે, આ વખતે તેને અનાજ લેવાની મરજ છે એટલે માગ કહેવા પ્રમાણે તે ચરતશે અને મારી મુગદ પાર પડશે માટે મેડી ઉપર તેડી જઈ આવો વિચાર કરી ચંદ્રકળાને કહેવા લાગ્યો. કે દાણાંતો મેડી ઉપર છે માટે ત્યાં ચાલોતો ભરી આપું.

પહેલાંતો ચંદ્રકળા પણ તેના વિચાર ઉપરથી શંકા પામી ગઈ. મેડી ઉપર દાણા ક્યાંથી હોય ? આમ વિચારવા લાગી. પણ “જેના અમેષાંગમાં શિયલ રમી રહેલું હોય છે તેનાથી વિષય વાશના પણ દૂર દૂર નાશે છે.” વળી તેણીએ વિચા

કર્ચો. કે મારા કાકાતે મારા પિતાશ્રમાન ને હું તેની બગીચા તે
 બિકરી શમાન મારા માટે તેમના હૃદયમાં કુવિચાર હોય તે
 વ્યાજખી નથી માટે ચાલ જોઉં ? મેડી ઉપર અનાજ હશે
 તો ત્યાંથી પણ લેવું પડશે. કહ્યું છે કે "ગરજીતે અકકલ ન
 હોય." આમ વિચાર કરી મેઘચંદ્રની પછવાડે તેણી ચાલી
 મધ ને છેવટ મેડી ઉપર બંને જણા દાખલ થયા.

દુકાનમાં માણસોને આ મેઘચંદ્રના દુઃખ વિચારોનું કંઈ
 ખાતર હતું નહીં તેથી તેઓ સહુ પોત પોતાના કામે લાગી
 ગયા હતા. મેઘચંદ્ર આવેલી બાબતને ક્યાં તેડી ગયો તેની તે-
 ઓને કંઈ ખબર ન હતી.

મેડી ઉપર અનાજનો ઢગલો હોવો જોઈએ તેને બદલે
 શયન કરવાની સામગ્રી તેણે ગોઠવી રાખેલી છે હિડાળા ખાટ
 લટકી રહ્યા છે. પલંગ સુંદર બિછાનો બિછાવી તૈયાર કરી
 રાખેલો છે. અને સુંદર અને બપકાદાર મંછર દાંનીઓ ઝાલર
 બંધ હુકી રહેલી છે. રેશમી ગાલ મથુરીઆં ગોઠવી રાખેલાં
 છે. અંતરની શુભધી પ્રસરી રહેલી છે, આવો એકાએક ફેરફાર
 જોઈ ચંદ્રકળા વિસ્મિત થવા લાગી. મેડીની સુંદર રચના તેને
 બાળી ભરમ કરવા લાગી. અંતરની ખુશખો તેને વિષ્ટાંતી
 દુષ્ટ વાચનાનો આવ ભજવવા લાગી. "હું ક્યાં આવી છું.
 આ દુષ્ટ મને ક્યાં તેડી જાય છે" આમ વિચાર કરે છે એ-
 ટલામાં મેઘચંદ્ર ચંદ્રકળાનો હાથ પકડી પલંગ પાસે ધસડી લઈ
 ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે બે ઘડી આ પલંગ પર આરામ
 લઈએ પછી તને ધાન બરી આપું તે લઈને તું ચાલી જાશે.

ભાગી, વળી એવો વિચારકયેકિ હું આ પાણીના દુષ્ટ પંખમાં
સપગાઈ મઘ પરંતુ હવે મારે કાંઈક ઉપાય કરવા વિનંતી છુટકો
નથી. આ વખતે હું તેની સાથે તકરાર કરીશ તો તે પાણી
મને હોડશે નહીં ? કહ્યું છે કે “ કામી અધો કાંઈ ન દેખે
આર યોગનમાં ઉઘડ પેખે ” માટે કાંઈક ઉપાય કરું આ વખતે
આંહી મારી રહાય કરનાર કાંઈ નથી. આમ વિચારી મુકિત
કરી મેધચંદ્રને તે કહેવા લાગી.

અંદકળા—મેધચંદ્ર કામ ? તમેને હું કાંઈ કહું કે આપ
તે એકજ અને હું તમારી બનીજ તે દીકરી કહેવાઈ પોતાની
દીકરી અને ભાઈની દીકરીમાં શું ફેર હશે ? માટે દીકરી ઉપર
તમે ખરાબ નજર કરો છો ? જરા વિચાર કરો. આમ કામ-
નધ થઈ જવાથી શું સાડે ફળ મેળવશો. તમારે ઘેર પાંચ
પૈશાની જોગવાઈ એટલે અમારે ગરીબને તમારું શસ્ત્ર લેવું
પડયું તો આ વખતે માટે ? તમારે પણ લાગ આવ્યો છે.
પણ ધરમાને ધરમાં દુષ્ટ વિચાર ચિતવવાથી શું તમારી રૂતો
શશે, દુર્ભાગ્યે જ્યારે અમેને નબળાઈ આવી. ત્યારે તમારે
અરદાશ આશવાનો કીક લાગ આવ્યો છે. પણ તમે જે ઇચ્છા
આવેછો તે પાર પડવાને હજી વખત છે. કાશ્યપે હું હજી
આજ કુંવારી છું, મારે ઉપર કેસીયી પતીની માળ લાગેલી નથી
“ સ્ત્રી જાતે એક અવતારમાં એકજ પતી તે વળી પિતાજીએ
શીપેલોજ સ્વિકારવાની કરજ છે ” મરી યોગ ઉમર ચલા
છતાં મારા પિતાશ્રીએ મારા તરફનો કંઈ વિચાર કર્યો નથી
છતાં તેનના શગા આમ તમે જે મારા તરફનો વિચાર ધરાવો
છો તે અર લકવવા માટે તમે શહેરમાંથી એક શરો પ્રમાણીક
આજીવ્ય બોલાવો અને તેના હાથથી તમે મંત્રવ લસ કરો
એટલે બસ છે. કાશ્યપે મારા પિતાજી તો પરદેશ છે માટે
તેની વતીથી વૃષ પ્રાંતિયુજ પાણી ગ્રહણ કરાવે એટલે તમારી
કમ્મલ ખરે પડશે.

આ વિચારો એકે અંદકળાનેતો શત્રુને ૨૩૧ આપનારા
હતા પણ મેધચંદ્રની આજ્ઞાને પાણી પાતાર થયા “ હવે મારી

સચ્ચા પુરી થશે ” એમ વિચાર કરી મેઘચંદ્ર પોતાના સ્નેહિ
આલિણુને તેડવા માટે ત્યાર થયો. વહી વીચાર થયો કે “ સ્ત્રી
ન્યત કંપટી કહેવાય છે ” રજેને મને બહાર મુકી તે નાશી
બધ માટે પહેલાતો તેનોજ બહેબસ્ત રહે. આમ બોલી ઝડપ
ઝડપ મેડીના તમામ ખારણાં બંધ કર્યાં છેવટ ઉતરવાનો દાદરો
પણ બંધ કર્યો અને મનમાં આનંદ થતો મેઘચંદ્ર આલિણુને
બોલાવવા ગયો.

“ સત્યનો બેલી મુશ્વર ” એ જીનુંતી કહેવત આજે આ
કુમારીકાને અક્ષરશઃ ખરી પડે છે મેડીના તમામ ખારણાં બંધ
થયેલાં એટલે ચંદ્રકળા પોતાપર થવાના અવટીત બનાવને ન-
જીકમાં આપતો બાહ્યો આપઘાત કરવાને ત્યાર થઈ અને એ
હાથ રાઢવાનો ટુકડો શોધવા લાગી. આમ તેમ ફરતાં એક
ખારી તરફ તેણીની નજર ગઈ. એ ખારીનું કમાડ વાશેલું હતું
પણ શાંકળ દેવી ભૂલી ગયેલ એટલે લાગલુંજ તે ખારણું તે-
ણીએ ખુલ્લું કર્યું.

ખારણું ખુલ્લું થવાની સાથેજ તેને જીવિત આપનારો
પવન તે ખાળાની ગંદ ક્ષેત્રને ઉમેલો એટલે તરત તેણીને
પોતાનાજ ઘરના ચોકમાં ફેંકી દીધાં (મેઘચંદ્રની મેડીની પછી-
તની ખારી ગુણચંદ્રના આંગણમાં પડતી હતી એટલે તરત તે-
ણીએ ખારણાંમાંથી નિકળી આંગણના ચોકમાં પડતું મુક્યું)

સુમંગળા પોતાના ઘરમાં કાંઈ કામ કાજ માટે રોકાયેલી
હતી ત્યાં ઓચિંતો ચોકની અંદર ખંડુકના ફડાકાની મિશાલે
ધમાકો થયો.

ઓચિંતો પોતાના ઘરમાં અવાજ થયો શાલેળી સુમંગળા
ના તો હાંબએ ગગડી ગયા કદી નહિ ને આજે આશો ગળખ ?
આમ વિચારી તરત બહાર આવી આંગણું તરફ નજર કરી
જીએ છે તો ખીચું કાઢ દોડું નહિ પરંતુ પોતાની પુત્રી ચંદ્ર-
કળાને જેમાન હાલતમાં પડેલી દીઠી, આવો અણધાર્યો બનાવ
જોઈ ને સુમંગળાને વધારે ગભરામણુ આવવા લાગી. ઘરમાં

કોઇ બીજુ માણુશ નહી એટલે જિન ગભરાય એ કહેજાએ
શુભંગળા તેની પુત્રી પાસે આવી જુએ છે તો તે બેભાન અ-
વસ્થામાં પડેલી છે. ત્યાંથી તેને ઉચકી ધરમાં લઈ ગઇ દબ-
દબ કરી પવન ઢોળી આસ્વાસન કરવાથી કાંઈક શાન્તિ વળી
થેડી વારે જીવધામ આવવાની તે બાબતુ પુતળું કંઈક શી-
વન થયું. ત્યારે શુભંગળાને પણ કંઈક આનંદ થયો.

એ કલાક પછી તે બાબાએ પીવા શાક પાણી માણુ તેની
માતાએ પાણી આપ્યું તે તેણીએ પીવાથી કાંઈક બોલવાની
શક્તિ આવી.

ચંદ્રકળાને બેભન થઇ જવાના બે કારણો હતાં એક તે
મેડી ઉઘી હતીતે ત્યાંથી નાચે પડવાથી ધન થએલી અને
બીજુ દુષ્ટતા પંજમાં સપડાએલી તે અત્યુના મુખમાંથી બહાર
આવવાથી દહેશત લાગી “ સત્ય જાળવવા માટે સતી સ્ત્રીઓ
મોત કબુલ કરે છે પણ પોતાનું સત્ય છોડતી નથી ”

વાંચનારાઓ આવો ભયંકર બતાવ આજે શુની ચંદ્રકળા
પર થયેલા ભ્રમ હતુ ગભરાયા જેવું નથી “ સતીને જ કદ
પડે છે ” અને આ તો તેના પર પડતા કદમાનું એક વાનકો
રૂપ પહેલું પગથાઉ છે.

શુભંગળા—માહારી બહાલી પુત્રી ? આ જોયિતું તને શુ
થયું આંહી તને કોણે નાંખી, તારા કાકા ક્યાં ગયા, અનાજનુ
શુ થયું ?

ચંદ્રકળા—બહેનું તારું ધાન અને મુઆ મારા કાકા આવા
ક્યા ભવનાં કર્મ આવ્યાં કે હું તમારે પાંને પડી ને મારે
દુઃખના દિવસો આવ્યા, (આમ બોલી તે સુપ થઇ ગઇ અને
દયામણું મુખ કરીને બેઠી)

ચંદ્રકળા ગંભીર વિચાર લાગી અને કેળવાયેલી હતી. આ
સંસારના સુખ દુઃખનું ચક્ર અને તેનાં કારણોને તે સંપૂર્ણ
પિછાનતી હતી “ કારણ વિન્યા કાર્ય થવું નથી અને વખત વિ

ન્યા વાત થતી નથી " એમ વિચારી પોતા પર ચચેલા બનાવની વાત શુભંગલા પાસે કહેવામાં કાંઈ દાંરામ નથી પરંતુ કહેતી થાય અને કુખના દિવસો જોવાનો વખત આવે કારણકે મેઘચંદ્ર ને તો તે સર્વાંશે ઓળખી સુધી હતી તેથી આ વાત પોતાની માતૃશ્રીને પણ કહેવાનું મુલતવી રાખ્યું.

" હાલની સ્ત્રીઓ ઉછાંછળી થઈ પોતાની શુદ્ધવાત તરતજી જાને કહી દીએ છે ને તેથી પ્રાપ્ત કુજેત મળે છે " માટે " આ વસ્થક શુભમાં પોતાની મર્મની વાત પરપાસે કહેવાની મનાઈ કરેલી છે "

શુભંગલાએ વિચાર્યું કે મેઘચંદ્ર સ્વાર્થિઓછે એટલે ચંદ્ર કળાને અનાજ આપવાને આનાકાની કરી હશે તેથી તેને માફ લાગ્યું છે જેથી એ આમ જોલે છે હશે, હું પોતે લઈ આવીશ. આમ વિચારી ચંદ્રકળા ગાયે વધારે વાતચિત તેણીએ પણ કરી નહીં ?

પ્રકરણ ૧૦ મું

આશ્યામાં નિરાયા અને મેઘચંદ્રનું કપટ.

મનહર છંદ

રામ અભીજામ લાખ, કાણુ તેમાં વારે તને.
પાર પડવાનું હોય, તેજ પાર પડે છે.
તાર ધાર્યું થતું હોય, અધર પરાથી ચાલ.
વિવિધ વીઘન તને, ક્યાંથી આવી નડે છે.
આશ્યામાં અધીરો થઈ, હામનાને કર મંડી.
નિશ્ચયે તે જોવાર થઈ પાશમાંજ પડે છે.
મેલી એવા જનને વિચારવાની રીત મળે
નહી શુખ ભોગવે ધારેલ કાંમ કરે છે

“પરંતુ ભવિષ્ય બળવાન છે. કામનું ધાર્યું કામ થતું નથી એટલુંજ નહિ. પણ હાથમાં લીધેલું કામ પણ છૂટકી ભાય છે.” મેઘચંદ્ર યુવાનીના પુરમાં છલકાતો પુરેપુરો ફાકડો અને છાકડો બનેલો હતો. બત્રીસે લક્ષણ તેનામાં બરાબર હતા. આવજતે ચંદ્રકાનાવાક્યોથી સર્ગ શુંબની હહેરીઓ ભોગવવાની આસ્યાએ તે પોતાને અહો ભાગ્ય માનવા લાગ્યા.

આનંદથી ઉભરાતો મેઘચંદ્ર મેડી પરથી હેઠો ઉતરી પરબારો પોતાના બણીતા અને હિતેચ્છુ એવા આહાણુને ઘેર ગયો. આહાણુનું ઘર ઘણું દુર હતું એટલે જતાં જતાં અર્ધી કલાક વીતી ગયો. ગોવીંદરામ (એ આહાણુનું નામ હતું) ને ઘેર જઈ જુએછે તો તે ગામ બહાર નદીએ નહાવા ગયેલા હતા તે વહી અરધા કલાકે ઘેર આનંદ ઘેર આવતાં પહેલાં ગોવીંદરામ મેઘચંદ્ર શેઠને પોતાના ઘેર આવેલા બણી બહુ હરખીત થતાં લાગ્યાં ને કહેવાં લાગ્યાં.

ગોવીંદરામ—શેઠજી ? નોકર ચાકર શિયાય આપેજ આંહી એકલા પધાર્યા ?

મેઘચંદ્ર—માહારાજ મારે આજે આપનું જરૂરનું કામ પડ્યું છે તે પુરણ યુવાની આસાએ આજે આપને જોલાવવા આવવું પડ્યું છે.

ગોવીંદરામ—શેઠજી એવું તે શું કામ પડ્યું કે આપેજ આંહી પધારવાની તસ્તી લીધી. નોકરોતો બહુ હતા ?

મેઘચંદ્ર—માહારાજ આપ મારા સ્નેહી બંજ કે મારા અંમ મિત્ર છે. વળી મિત્રની હિત માટે આપ વંખતો વખત મેહેનત ભણ જોતો. ભોગ આપો છો એવા આપ મારા હિતેચ્છુ છો મારે આજે એક કન્યા સાથે ગંધર્વ લગ્ન કરવાનાં છે. માટેજ આવા મોંઘસીક પ્રસંગે આપને જોલાવવા આવ્યો છું.

માહારાજતો ભયની વાત સાંભળી બહુ રાજ થમા કરણ કે એક મિત્રના ભય અને વળી શેઠની દક્ષિણા એટલે જ આગી રહે.

એવા હેતુથી ગોવિંદરામ માહારાજના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ, પરંતુ વળી વિચાર થયો કે આ ઓચિત્ત ગાંધર્વ લગ્ન કરવાની વાત શેઠ કહે છે. તો તેમાં કાંઈક ઉડો ભેદ હોવો જોઈએ એમ વિચારી વળી તે બોલ્યા.

ગોવિંદરામ—શેઠજી ? એવું ઓચિત્ત કુણું ધરાક મળી ગયું કે તુરંતજ ગાંધર્વ લગ્ન કરવા પડે છે.

ગુણચંદ્ર—માહારાજ તમે મારા અતંકરણના મિત્ર છો વળી તમાગથી મારે છાંતી વાત રાખવી નથી કદાપી હાલે છાતી રાખી તો રહે પરંતુ મારે તમારો પુરતો ભરેશો છે એટલે (હ જવે) ગુણચંદ્રની ચંદ્રકળા (ઉતાવળે) સમજ્યા આ વાત બીજી કાંઈ જાણે નહીં, નહિ છાં તમારીને મારી જ નેની રજેતી,

ગોવિંદરામ—વાહ શેઠજી ? કામ તો સાફ છે, મારે ને તમારે ધણા વખતની દેરતી એટલે આવા નજવા કારણસર તુટતી નથી નહકાં બીજી કાંઈ પાંચશો રૂપિયાનો ઢગલો કરે તોપણ જવાનો નહિ, તમને પણ મારો સ્વારથ દુર મુકી કહું છું કે આ કામ તમે મુકી દીધો.

મેઘચંદ્ર—નહિં નહિં ? ગોર તમે મારાં ખાનગી મિત્ર હોવાથી તમારી પાસે મેં મારા અતંકરણની વાત કહી ત્યારે તમે ઉગ્રવી દેતા ધારો છો એમ તો નહિં બને (માહારાજ દીલના ભેળા હતા એટલે ખેંચ નહીં લેતાં તરત શેઠને તાબે થઈ બોલ્યા.)

ગોવિંદરામ—શેઠજી ? તમારો આટલો બધો આગ્રહ છે તો આલવાની મારી ના નથી પણ ગુણચંદ્ર ને મેઘચંદ્રમાં શું ફરક એક આપના સ્ત્રીકના થઈ તેનાં સંતાન પર કુદ્રષ્ટિ કરતાથી ગોત્ર હતાતું પાપ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, માટેજ તમને મના કરવી પડે છે. (રૂપિયાં શેઠ એમ ક્યાંમાંને તેમ હતા).

મેઘચંદ્ર—તહિં નહિં ગોર ? જો તમારી ઇચ્છા ન હોય તો હું બીજા કાંઈ આલણુને બોલાવું.

ગોવીંદરામ—તમારો આટલો બધો આગ્રહ છે તો મારે મિત્રની ફરજ બજાવવી પડશે (વાહ મિત્ર !).

શેઠનો અને ગોરનો પા કલાકનો સંવાદ પુરો થયો પછી ગોરને લઈ શેઠજી ઘર તરફ રવાના થયા. બજારમાં આવી ગોરને પોતાની મેડીનાં ઓટલાપર બેસાડી તરત જો મેડીના બાંનણાં ઉઘાડવા મંડી ગયા, આ વખતે શેઠજીના આનંદની પાર હતો નહિ.

હર્ષ ભેર દાદરો ખુલી મેધચંદ્ર મેડીની અંદર દોખાડે ઘેરો પયો. આમ તેમ જુએ છે પણ ચંદ્રકળા તો ક્યાંય ઊઠી નહિ ત્યારે તે એકદમ અજવાણો પડી ગયો, હવે શું કરવું? ક્યાં ગઈ હશે? મેડી તો બધ કરી ગયો હતો? હવે મારી જોતી થશે? આમ મુંઝવણના સ્વયો તેને થવા લાગ્યા અને ખરબી કલાક તો ત્યાંજ સતમથ થઈ ઉભો રહ્યો, ક્યાં જવું? તે પણ તેને સુનયું નહિ? ગોવિંદરામ બિચારો આશામા ને આશામાં ત્યાંજ શુકાઈ ગયો.

અચ્ચાર બહુ ગયા ત્યારે શેઠજીની નજર ઘડીયાળ પર જતાં વિચાર થયો કે બિચારો બ્રહ્મણ તો ત્યાંજ મુંઝયો કે રતો હશે. ચાલ તેને રજા દઈ દઉં આમ વિચાર કરી ત્યાંથી ઉતરી મેધચંદ્ર પેલા ગોર પાશે આવી સર્વ હકીકતથી વાકેફ કરી રહેવા લાગ્યો.

બિચારી માણસના અંતઃરણમાં શુભ વિચારો ઘણી વખત રહી શકતા નથી ” શિકર નહિ. હાલે તેને દાણા લેવાની ગરબ છે. એટલે મારા ઉપર તે કંઈ બી કરી શકશે નહીં અને મારા ચિન્તાય બીજી કાંઈ દાણા આપશે નહીં આમ કહેવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે “સિંદરી બળે પણ વળ ન મુકે” એવી રીતે આ મેઘચંદ્ર પણ અહીં કારના આવેશમાં લુપ્ત થઈ પ્રપચ ઉઠાવવા લાગ્યો. રાંડ મને છેતરી ગઈ પણ હું તેને શબ્દ કરાવું ત્યારેજ તેનો બદલો વળે આમ વિચારી પોતાના બાંધ ગુણ ચંદ્ર ઉપર એક કાગળ લખ્યો.

વડીલ બાંધશ્રી ગુણચંદ્ર સુદરશન.

યોગ શ્રી શુરીપુરથી લી. લઘુ બાંધુ મેઘચંદ્રના પાંચલાન ગણ સ્વીકારશે—માદ આપતો પત્ર નથી તે લખ્યો તમે ભંડવા પણ ગણ્યા નહીં ફક્ત નોકરી કરતાં આવડ્યું એટલે બધી ખટપટ સુત્રી જવાય છે, બીજી કંઈ બી તમને ખબર નથી દેશ મુકી પરદેશ બિખ્યા એ રૂપિયાની નોકરી મળી એટલે ઘરની ચાંભાલની શી જરૂર ઘરમાં કેમ ચાલે છે શું કાંઈ થાય છે તેની કાંઈ ખબર છે અનાજ ખાવા ન હોય તો મેઘચંદ્ર આપશે એટલું જ શમળે છે પણ હું તો હવે આ ગામમાં રહી શકતો નથી લોકો કાપવાદ મારાથી શહન થઈ શકતો નથી. તમારી ચંદ્રકલા યોગ વન વય ચવાથી કુચ્છે ચાલવા શીખી છે ને કુળને બટો લગાડવાનું કયું છે જેથી લોકો હાથ હાથ કરે છે તે મારાથી જોવાતું નથી માટે તેનો બંદોબસ્ત કરવા અપીન પાણી આહી આહી પીજો.

તા. સદર દી. મેઘચંદ્ર સુદરશન

આવો કાગળ લખી ગુણચંદ્રને મોકલી આપ્યો થોડાંજ રોજમાં કાશદની મારેત તે કાગળ ગુણચંદ્ર પાશે ગયો ગુણચંદ્ર પણ ઘરનો કાશદ જોઈ હર્ષિત થવા લાગ્યા પરંતુ જ્યારે તેણે

પત્રનું અવલોકન કર્યું ત્યારે તે તેનો આનંદ (જેમ ધણી જન-
ગણથી ચોર નાશી જાય તેમ નાશી ગયે તેને તેને કંઈ જાણે ત્યાં દેવી જન-
રાવાલાગી અરે? મેં કેવું ભુલું કામ કર્યું છે, યુક્તાનંદ છોકરીને ઘરે
સુકીને હું જમતો રૂઝું માટે મને પણ ધિક્કાર છે. વળી મેં ધન્ય-
દ્રના લખવા પ્રમાણે બન્યું હોય તો કુટિલ પુત્રીને પણ લાખ
ધિક્કાર છે. માટે જાઉં ઘેર અને તે કુલટા છોકરીને મારા ધરથી
જાણ કરી વનમાં સુકી આવું પછે દેખવું એ નહિ અને
દાઝવું એ નહિ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

અંદકળાને તેના પિતાએ આપેલો વનવાસ.

શુભચંદ્રે તેના માઈ મેંધવદ્રના કાગળ ઉપરથી અંદકળાને
વનમાં સુકી આવવાનો નિશ્ચય કરી તેજ વખતે તેના શેઠ પાસે
રજા માગી દયાળુ શેઠે મંદર દિવસની રજા ચડતે પગારે આપી
“માણસના શુભચંદ્ર પરીક્ષા ખરે વખતે જણાય છે” રજા મળ-
વાથી શુભચંદ્ર તરત ઘર તરફ રવાના થયો. પગાર પેટ રૂપીઆ
ત્રણ આર લઈ તેનો કાંઈ ભાતા સાથે ખોરાકી સામાન લીધો.
ખીજા પહેરવાનાં લુગડાં લીધાં ને તરત ઘર તરફ જવા નિકળ્યો.
ત્રણ દીવસમાં તો તે પોતાના શાશરાને ગામ આવી પુગ્યો. શૌ-
રીપુર ત્યાંથી ફક્ત ત્રણ ગાઉ ઉપર હતું. એટલે તેણે સમય
શુભકતા વાપરી તે ગામમાંથી એક ગાડી બાડે લીધી. ને તે
જોડાવીને એકદમ તેને ઘરે આવ્યો.

સાંજના સાત વાગ્યાનો અમલ થયો છે, સુર્યસ્ત થવાને
ક્યારનો શિયાળી ગયો છે. સુખપર ક્યાંમ છાયા પડે છે. ને
દિશાઓ પણ ક્યાંમતા પકડવાથી ઝાંખી પડી ગયેલી છે. વખત
થઈ જવાથી શુરીપુરના લોકો પણ સહુ સહુનું કામ કાજ છોડી
દુકાનો બંધ કરી પોત પોતાને ઘેર જાય છે તેવા સમયમાં શુ-
ભચંદ્ર પણ ગાડી ચડિત પોતાને ઘેર આવી ઉભો રહ્યો.

બિચારી માણસના અતકરણમાં શુભ વિચારો ધણી વખત દર્શાવતા નથી ” શિકર નહિ હાલે તેને દાણા લેવાની ગરજ છે. એટલે મારા ઉપર તે કંઈ બી કરી શકશે નહીં અને મારા શિવાય બીજા કોઈ દાણા આપશે નહીં આમ કહેવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે “ સિંદરી બળે પણ વળ ન મુકે ” એવી રીતે આ મેઘચંદ્ર પણ અહીં કારના આવેશમાં લુપ્ત થઈ પ્રપચ ઉઠાવવા લાગ્યો. રાંડ મને છેતરી ગઈ પણ હું તેને સજા કરાવું ત્યારેજ તેનો ખદસો વળે આમ વિચારી પોતાના બાઈ ગુણચંદ્ર ઉપર એક કાગળ લખ્યો.

વડીલ બાઈશ્રી ગુણચંદ્ર સુદરશન.

યોગ શ્રી શુરીપુરથી લી. લખુ ખાંધુ મેઘચંદ્રના પાયલાન ગણુ સ્વીકારશે—માદ આપનો પત્ર નથી તે લખસો તમે ભેટવા પણ ગણ્યા નહીં ફક્ત નોકરી કરતાં આવડ્યું. એટલે બધી ખટપટ તુલી જવાય છે, બીજી કંઈ બી તમને ખબર નથી દેશ મુકી પરદેશ બિખયા એ રૂપિયાની નોકરી મળી એટલે ઘરની સંભાલની થી જરૂર ઘરમાં કમ આવે છે શુ કામાં થાય છે તેની કંઈ ખબર છે અનાજ ખાવા ન હોયે તો મેઘચંદ્ર આપશે એટલુંજ શમજે છે પણ હું તો હવે આ ગામમાં રહી શકતો નથી લોકો કોપવાદ મારાથી શહન થઈ શકતો નથી. તમારી ચંદ્રકલા પોવન વય સવાથી કુચ્છે ચાલવા શીખી છે ને કુળને બટો લગાડવાનું ક્યું છે જેથી લોકો હાથ હાથ કરે છે તે મારાથી જોવાતું નથી માટે તેનો અદોઅસ્ત કરવા અપીન પાણી આહી આંરી પીજો.

તા. સંદર દી. મેઘચંદ્ર સુદરશન

આવે કાગળ લખી ગુણચંદ્રને મોકલી આપ્યો થોડાંજ રોજમાં કાશદની મારેત તે કાગળ ગુણચંદ્ર પાશે ગયો ગુણચંદ્ર પણ ઘરનો કાશદ જોઈ હર્ષિત થવા લાગ્યા પરંતુ જ્યારે તેણે

પત્રનું અવલોકન કર્યું ત્યારે તો તેનો આનંદ (જેમ ધણી જન-
ગતથી ચેર નાશી જાય તેમનાશી ગયેને તેને ઠેકાણે ચિંતા દેરી બ-
રાવાલાગી અરે? મેં કેવું લુહું કામ કર્યું છે, યુવાન છોકરીને ઘરે
સુકીને હું બમતો ૨૩ હું માટે મને પણ ધિક્કાર છે. વળી મેં ધન્ય-
દ્રના લખવા પ્રમાણે બન્યું હોય તો કુટિલ પુત્રીને પણ લાખ
ધિક્કાર છે. માટે જાઉં ઘેર અને તે કલટા છોકરીને મારા ધરથી
જાગ કરી વનમાં સુકી આવું પછે દેખવું એ નહિ. અને
દાઝવું એ નહિ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

અંદકળાને તેના પિતાએ આપેલો વનવાસ.

ગુણચંદ્રે તેના ભાઈ મેંધનદ્રના કાગળ ઉપરથી અંદકળાને
વનમાં સુકી આવવાનો નિશ્ચય કરી તેજ વખતે તેના શેઠ પાસે
રજા માગી દયાળુ શેઠે પંદર દિવસની રજા ચડતે પગાર આપી
“માણસના ગુણની પરિક્ષા ખરે વખતે જણાય છે” રજા મળ-
વાથી ગુણચંદ્ર તરત ઘર તરફ રવાના થયો. પગાર પેટ રૂપીઆ
ત્રણ ચાર લઈ તેનો કાંઈ ભાતા સાર જોરાકી સામાન લીધો.
ખીજા પહેરવાનાં લુગડાં લીધાં ને તરત ઘર તરફ જતા નિકળ્યો.
ત્રણ દીવસમાં તોતે પોતાના સાસરાને ગામ આવી પુગ્યો. શા-
રીપુર ત્યાંથી ફક્ત ત્રણ ગાઉ ઉપર હતું. એટલે તેણે સમય
શુચકતા વાપરી તે ગામમાંથી એક ગાડી ભાડે લીધી. ને તે
જોડાવીને એકદમ તેને ઘરે આવ્યો.

સાંજના સાત વાગ્યાનો અમલ થયો છે, સુર્યસ્ત થવાને
કમારનો શિઘાવી ગયો છે. સુખપર સ્વામ છાયા પડે છે. ને
દિશાઓ પણ સ્વામતા પકડવાથી ઝાંખી પડી ગયેલી છે. વખત
થઈ જવાથી શુરીપુરના લોકો પણ સહુ સહુનું કામ કાજ છોડી
દુકાનો બંધ કરી પોત પોતાને ઘેર જાય છે તેવા સમયમાં ગુ-
ણચંદ્ર પણ ગાડી શકિત પોતાને ઘેર આવી ઉભો રહ્યો.

કાંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વિન્યા તરત એમ બધર
આપ્યા કે ચંદ્રકાની નાનીબાને મંદરાડ છે તેથી તેણે અખત
લીધી છે કે “મારી ભાણીને આંહી બોલાવો” હું ત્યાં ગયો
કે તરત તેમણે ચંદ્રકાને તેડવા મને મોકલ્યો તે તેના ઘરક
ની ગાડી બેઠાવી આપી છે માટે તે ગાડી શયે હું અને ચંદ્ર-
કાના બને જઈએ છીએ. (શુભંગજાતે) હું ઘરની શલાખ
નાંબને એમ કહી તરત ગાડી બેઠાવી આવતા થાય છે.

રાતના સાડા બારનો શુભાર થયો તે વખતે શુરીપુરમાં
શર્વ સ્થળે શાન્તિ પ્રશરી રહેલી હતી. અત્યુચરના આનંદનું
સ્થાન થઈ પડેલી તિમીરનાગ્રુચાળી અગાવાસ્વાની રાત્રીએ
બયંકર રાક્ષસીનું રૂપ પકડેલું હતું. આકાસના તારાઓ લટકા
રહેલાં સ્થાનિક મણીની શોભા આપતાં હતા. રસ્તાઓ માણસ
વિન્યાના સિવા નહતા દોરે જેવા જણાતા હતા હુકમો બધ
થઈ જવાથી સુન્યકાર જણાતું હતું ત્યારે ગુણુચંદ્ર પેતાની
પુત્રી ચંદ્રકાને ગાડીમાં બેસાડી પકારી કહ્યા.

“મારી બા તેના દીકરીને પડતી મુકીને મને બોલાવે છે
માટે આમાં કાંઈક ઉડો બેઠે હોયો બેઠાએ. હું આમાં ચંદ્રકા
વિચરવા લાગી હું પ્રપચી મેચયંદ્રનાં પ્રપચને તો તે બાણી
હતી એટલે વિચાર દષ્ટાએ વધારે મુકાણામાં નહિ નાંખના
તરત કહી આપ્યું કે આ શર્વ કપડી મેચયંદ્રનું જ કામ છે.
જેર ? જ બને તે ખરું કહ્યું છે કે “દીકરીને આવ. દોરે
ત્યાં જાય” માટે મારા પિતાજી જ્યાં મને લઈ જવા ધરતા
હશે ત્યાં જવું પડેશે.

અમ વિચારી તથા તાકાર મનનું સ્મરણ કરી ગાડીપર
ચડી બેડી તે ગુણુચંદ્ર પણ તેની સત્યજ ચડી બેડો તે સુન્યકાર
રાત્રીમાં રસ્તો કાપવા લાગ્યા.

મોસાળ નચક હોવાથી તે ગામનો રસ્તો તે પુરેપુરો
ખિછાંતતી હતી, જ્યારે જંગલનો રસ્તો ગાડીપાને લીધો ત્યારે
તેણીએ ગુણુચંદ્રને કહ્યું પિતાજી આ રસ્તો મારા મોસાળો નથી
ત્યારે ગુણુચંદ્ર કે વાતેશ્વરી બેઠા તરે એડી ટાપડીયકું શુ

કામે છે તું તારે બેઠી આંખ કોંધીત થએલા પિતાનું વાક્ય
શાંભળી મિચારી બાળાં થર થર કંપવા લાંગી પણ નિરપાય
આંહી તેનું કાંઈ જોર આલે તેમ ન હતું.

બહુ જોર વાળા અને કિમતી ઘોડાઓ જોરેલી ગાડી
પવન વેગે શકત પણ કલાકમાં દશ ગાર ગાકે દુર એક ભય
કર જંગલમાં નીકળી ગઇ. જ્યાં ચો તરફ ઘાટી અને ભયંકર
ઝાડી રહી ગયેલી છે ઘાતકી જનરો ભયંકર નાદ કરી રહ્યા
છે રસ્તાનો પતો પણ લાગતો નથી. કંટકવૃક્ષો સ્પર્શ થવાથી
ગાડીનો અવાજ કચ્કાટ સખ્દ કરી રહ્યો છે ઘોડાઓ કાંટાથી
વિધાઈ જવા લાગ્યા. ઘાટા જંગલમાં ગાડીને જવાનો રસ્તો હો
નહી. એવું ભયંકર વન આવ્યું ત્યારે એક અમૃ વૃક્ષ નીચે
શારો પડ જોઈ ગાડી ઉભી રાખવા ગાડીવાનને કહ્યું ત્યારે ગા-
ડીવાને ગાડી કબ્લી રાખી અને ઘોડાઓને છોડી નાંખ્યાં તે તે
હિજ વૃક્ષ નીચે ઉતારો કર્યો.

આ વખતે ચંદ્રકાનો ઉદારી અને શોક અવસ્થા એરો
તેના શયપણાની ખત્રી કરી આપતો હતો ત્યારે આવા બી રીક
શયમાં નિર્વના અને શયતા તેણીને સ્ત્રી કંગાણીને લાંબીજ
હાજર થયાં હતાં, જોણે મેઘચંદ્રના એકજ પત્રથી પેતાની
મુશીલ પુત્રીને તપાસ કર્યા સિવાય દેશવટો આપ્યો તે તેણીના
આ વખતના કાલાવાલાથી શન્ત થાય એ માણી વસોળ્યા બ-
રાખર હતું વળી તેણીના આ વખતના અત્યાગ્રહથી ગુણ્યંદ્રને
ઉઘટી અગર થાય તો તેના મુખથી પોતાને અપ સખ્દો સા-
ભળવા પડે એ પણ નિશ્ચય હતું જ્યાં ચંદ્રકા કંઈ પણ
પ્રત્યુત્તર કર્યા સિવાય મુગે મહોડે પડી રહી.

ગુણ્યંદ્ર ઉતારો કર્યા પછી જરા વાર રહી તેણીને કહેવા
લાગ્યો કે આ ભયંકર વનને વિષે વાંધ વરેનો ભય લાગે છે
અને આપણે દીવસ ઉગવા મુખી આંહી રહેવાનું થશે માટે તું
શુઝ જ તારાથી ઉજગરો થશે નહીં હું અને ગાડીવાનો
બંને જણા બેઠા છીએ.

“આ વન તો પોતાને માટેજ ચરમચલુ છે! એમ તે જાણતીજ હતી તો પણ ખિતાજીનો અનાદર થવાથી તેણી મુ-
શ્યમદત્તી કલા પ્રમાણે પથારી કરી શુદ્ધ ગરુ સિત્તમાં ચિત્તમાં
રૂપી અગ્ની સંગમ્યા કરતો હતો તેથી તેનું હૃદય થડક થડક
થવા કરતું હતું નિદ્રાતો હોયજ સીતી પરંતુ “ચિત્તમાં એ
માણસને ગડદાક જેવો કરી મુકે છે” કહ્યું છે કે(સવૈયો)

ચિત્તમાં જાળ શરીર વન દવ લાગ્યો નળુઆક
પ્રગટ ધુવાનનીસરે અંતરમાં ધુધવાય.
અંતરમાં ધુધવાય, બળે જય કાચકી ભટ્ટી
જલે લોહી ઓર માંસ, રહેગી હાડકી લટ્ટી
કહે દિન દરવેસ, સુત હો મેરે મિત્તા
ધુનર ફેસે જીએ, જીસ ઘટ બ્યાપી ચિત્તમાં.

પેતાશ્રીના અત્યા ગ્રહથી તેણીને શુદ્ધ રહેવાની ફરજ પડી
ત્યારે કયું છે કે “શુગીએ ચડનાર માણસને પ્રભુ નિદ્રા
આવે છે” તે મુજબ ચંદ્રકળાને પણ કલાક વાર પછી જરા
તરા નિદ્રા આવી ગઈ.

ચંદ્રકળા ને ઉદ્ધેત્રી જોઈને મુશ્યમદ્દ એકદમ ઉઠ્યો ને ગાડી
વાનને કહેવા લાગ્યો, અરે રામલા? ઉઠ શાવધયા, જોડ ગાડી
આ કુટિલ ચંદ્રકળાને આપણે અહિં મુકી જવું છે આ વર્ષતે
તેને નિદ્રા આવી ગયેલી છે જોઈએ આપણે નિર્વિધન પણ જતા
રહીએ. જો જાગી જશે તો આપણને તેને મુકી જતાં મહેનત
પડશે માટે સત્વરથી અને જોડ ગાડી.

રામલો—અરે શેઠજી? ખિચારી અનાથ બાળાને આ
અધાર રણ ભૂમિને ત્રિષે નિરાધાર મુકીને ચાલ્યા જાયો છો
કાંઈ દયા નથી આવતી તમારે કાળજી ફાટી કેમ નથી પડતું;
અરે શેઠજી વિચાર કરો ગરીબ બાળાપર દયા લાવો આખિચારી
કોમળ બાળાએ શુ એવું અશ્રીત કાર્ય કરેલું છે અથવા શું
તમારો બગાડ કર્યોછે કે તમો અહિં અધાર વનમાં મુકી જાઓ
છો, ધિક્કાર છે તમારા જેવા કઠોર રહ્યતા કર્મ દિલુને અરેરે
રાંકને ઘેર રતન ક્યાંથી રહે?

અંદરનાની આલપ નિંદ્રા આજમાધનથી હડી મધ્ય એ-
ટલે સઘળી વાત ચિત કપટ નિંદ્રામાં તે સાંભળતી હતી અ-
કાશ ફાટે ત્યારે થીસડું દેવું મુસ્કેલ હોય છે જ્યારે ખુદ
પિતાજીનો મારાપર કોપ થયો ત્યારે હજી રૂદન કરવું કે કાલા
વાલા કરવા એમાં કાંઈ વળવાનું નથી એમ તે બાળા જા-
ણતી હતી ?

પોતાના પિતા પ્રત્યે ગાડીવાને જોવાક્યો કહ્યાં તે સાં-
ભળીને તેને કાંઈ દયા ન હોય તો તેથી વધારે હું વિલખાં
કરું તેમાં શું ફાયદો ? આમ વિચાર કરી તેણી એક પજુ શબ્દ
બોલી નહીં ને કપટ નિંદ્રામાં જતેની ધામાધમ સાંભળતી હતી.

ગુણચંદ્રે ગાડીવાનને કહ્યું કે, આલપા રામના જોડ ગાડી
તું નાવક મારાથી શા માટે કડાકડ કરે છે (કોપિત થઈ)
બસ મારે જો કરવાનું છે તેમાં અડો આવતાર છું કોણ આજ
જોડ ગાડી ચકડ રસ્તો ?

આમ સમકોના અવાજ સાંભળી બિચારે ગાડીવાને ગાડી
જોડી, ગુણચંદ્ર અંદરનાને સુતી સુકી ગાડીમાં બેસી ઘર તરફ
રવાના થયા તે એમ જાણતા હતા કે અંદરના ઉથેલી છે પણ
તે બિચારી પોતાના કર્મ ઉપર હાથ સુકી જાની માંની પ-
હેલી હતી.

ગુણચંદ્ર તેણીને અધીર વનમાં સુકી ઘેર આવ્યો અને ગાડીવાના
ને ગાડી બાડના પૈસા આપી જરત રવાના કર્યો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

અહશંશાર અને સ્ત્રિ કેળવણી.

ગુણચંદ્ર તેની પુત્રીને વનમાં સુકી ઘેર આવતાં તેની સ્ત્રિ
સાંભળી એ શારી રીતે આદર સત્કાર કર્યો અને પોતાના પિ-
યર સ્ત્રીના માતૃશ્રીના કુશલ સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે તેનો યોગ સ-
જોમાં તેણીને ગુણચંદ્રે ઉતર આપી અને સોંપત કરી.

પૂર્વ તરફના કેટલાક પ્રદેશમાં હાથે પશુ એવો રીવાજ
ચાલે છે કે સુખી અને શ્રીમત્ હુકુમોમાં રાત્રીનાં વખતે શ-
ગીત ગીતો ગવાતાં ઘણી વખત સંભળાય છે.

શંગિત શિવાય બીજા બુધિ બળતા ખેત્રોમાં પણ
સ્ત્રીએ પ્રવિણ થવું જોઈએ નેથી સ્ત્રી પુરૂષને અસ્પર્શ આ-
નંદનું કારણ થઈ પડે છે,

સહેજ બાળકમાં આજ કાલની ઉછરતી યુવતીઓ એવા
તો વાક્ય બાંધુ છોડે છે કે શામાના હૃદયને છિન્ન મિત્ર અ-
વસ્થામાં મુકી દીધે છે અને તેનું પરીણામ કાંતરી આવે છે.

માણસની રીતે ખોલના શીખવું એ દરેક માણસને ફરુ
પ્રીય કર થઈ પડે છે.

આ સુમંગળા પણ સારી રીતે કેળવાયેલી અને સત્યતા
વાળી હોવાથી તેનામાં પત્ની બહિતનું આચ્છાદન પુરે પુરે હતું
પત્નીનો પ્રેમ બચત કરવાની ફરજ બળવામાં ત્યારે એવી
શુભગણાએ શુશ્રૂષાપદે દાનતા મહિયા ત્યારે શુશ્રૂષા દેવે કહ્યું
કે હે સ્ત્રી? તમે દિગ્ધે ધર તરફનો દંડ પાર બોલે વેડે છો,
વળી હાથે તો તમારે માથે ઘરનું તમામ કાર્ય હોવાથી
મધો કારમાર તમારે હાથેજ ચક્રાવરો પડે છે નેથી તમારે
અહુ પરીશ્રમ વેઠવો પડે છે ત્યારે અને શાન્તિનાં વખ-
તમાં તમે આજે વેડે કરો છો તે કોક નહીં?

સુમંગળા—પ્રાણાથ! એ શું બોલ્યા “સ્ત્રીને પત્ની
બહિત કરવી એવો તેની ખાસ ફરજ છે? તો હું મારી પો-
તાની ફરજ બજાવું છું તેમાં વેડે ક્યાની.

અત્રી રીતે અસ્પર્શ હાસ્ય વિનોદની વાતો કરતા નિદ્રા-
દેવીને આશ્વિન થઈ બને દંપતી નિદ્રાવસ્થ થઈ ગયા,

સ્વારતા પાંચ વાગ્યાનો વખત થયો ત્યારે રજાની સાથે
બોમ વિલાસમાં મગન રહેલો સચ્ચીરાજ ઠાંક પડેલો એવી રીતે
ફતો તેવામાં શુર્ય દેવતા સીતલર અરુણ દેવે એકાએક થાપો
માર્યો ત્યારે રજાની રૂઝ સ્ત્રીનાં કંથમાંથી છૂટે થઈ ચક્રાવર

ઓત (ગુપ્ત) થઈ ગયો ને તેના લાળો સૈનીકા (તારાઓ) સંજુ પંચાયન કરી ગયાં. રાત્રી નો બજે ક્યાંઈ અચારી ગુરુમાં શંભાઈ ગઈ તે કાંઈ સમજાણું નહીં.

મળમકુ થવાથી પાશેની ચીજો દેખાવા લાગી. પક્ષિઓનો કિલ્લોય થવા લાગ્યો ત્યારે ગુણુચંદ્ર શૈવામાંથી ઉઠી સ્નાત્ત મંજન કરી વસ્ત્રા લંકાર પહેરી નોકરી પર જવાને તક્યાર થયા બજે ગામનીજ નોકરી હોયની ? “નીમક હવાય નોકરના સ્વર્ગમાં આજય રહેતીજ નથી”

ત્યારે ગુણુચંદ્ર નોકરી પર જવા માટે તૈયાર થયા ત્યારે તેની સ્ત્રી સુમંગલા બોલી.

સુમંગલા—સ્વામીનાથ આપના ધરતી સિયતી આપ જાણી. પાંચ મણુ અનાજ આપ મુકી ગયા હતા તે ત્રણ મહોના ચાલ્યુ પછી તમારા બાઈ મેઘચંદ્ર પાસે આપણી ચંદ્રકાના ને મોકલી હતી તો તેને તેણે અનાજ આપ્યું નહિ એટલે તે ખાછી આવી કાપાયમાંન થવા લાગી ત્યારે મેં તેને શાન્ત કરીને ખાજીયથી હું દાણા લેવા મઠ ત્યારે આપ્યા.

ગુણુચંદ્ર—પ્રિયા ? મુજે મેઘચંદ્ર ચંદ્રકાની ખીજ કાંઈ વાત કરી.

સુમંગલા—નહી પ્રાણુનાથ ? ખીજ તો તેણે કાંઈ વાત કરેલી નથી.

ગુણુચંદ્ર—ચંદ્રકા તો આપણા ધરમાં કુલ્યે નિવડી છે અને કુચ્છદે ચાલવા શીખી છે ?

સુમંગલા—હે ? હે ? અરરર. સ્વામીનાથ એ શું બોલે છે. મારા ધારણમાં દાપને પણ આવેલ નથી.

ગુણુચંદ્ર—તમે સ્ત્રી જાત બોળી કહેવાઓ મેઘચંદ્ર એ અધુ જાણે છે. એમ કહી મેઘચંદ્રના કામળ વીગેરેની સંધાની ચાલ કહી અને ત્યાર બાદ ચંદ્રકાને વનમાં મુકી આવ્યા એ બધું કહી દીધું.

સુમંગળા આવું સુમંગલ અને પ્રભતા શમયમાં વણી પેતાના પતીના મુખથી સાંભળી તે શોકાતુર થવા લાગી અને વિચારના વમલમાં ગુંથાવા લાગી જ્યારે ગુણચંદ્ર બહાર જવા નીકળ્યા ત્યારે વળી તે બેસી.

સુમંગળા—પ્રિય પતી! ચંદ્રકાને તો તમે રત્નમાં મુદ્રી આવ્યા પણ હું હવે આ ઘરમાં એકલી છું તો તમે મને મથે લઈ જાઓ તો શરૂ નહીં કરી મારા માટે દાણા વિગેરેનો યોગ બંદોબસ્ત કરી જાઓ.

ગુણચંદ્ર—હે સ્ત્રી! મારે તારી ધણી ચિંતા છે. હું મલા મુશીબતે બે રૂપિયાની નોકરી કરું છું તે તારે માટેજ હું નોકરી પર જઈ શકું તે કહી મારા આર મજૂનો પગાર આગળથી લઈ આઠ રૂપિયા તમેને મોકલી આપીશ તેનું અનાજ-વિગેરે લઈ ગુજરાત ચલાવજો. હાલ હું જાઉં છું શેઠજીએ ફક્ત પંદર રોજની રજા ચડતાં પગારે આપી છે માટે તે પહેલાં મારે ત્યાં પહોંચી જવું જોઈએ, ઘરની સંભાળ રાખજો અને વખત મળ્યે ડાગળ પત્ર લખી મોકલજો એમ કહી ગુણચંદ્ર પેતાની નોકરી પર જવા માટે પ્રવૃત્ત થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૧૩ મું

ચંદ્રકાને પુરુષસેનનો મેળાપ.

અધિકારમય અને સ્વામિ રંગ ધારણ કરેલી શક્તિથી રૂપ રાત્રીએ વિકાળ રૂપ પકડેલું હતું શિ હ ચિત્રા. શાવજ. હુંડહુંડ શબ્દ કરી રહ્યા હતા. માંશાહારી જાનનારા ભક્ષ બોળતા મટે રાત્રીને વિષે ફરતા હતા તે સતીની તજ્જીક આવીને તેના શ-ત્યના પ્રતાપથી જેમ અજાણ્યો મરગ્યો (હિરણ્મીક) દુર દુર નાસે તેમ તેઓ પણ સતીથી દુર દુર નાસવા લાગ્યા, પરંતુ

અપાઘાથી ઘાટી અડીમાં પાંદડા કાઢી શાયે અથડાઈ શાવજનું
રૂપ પકડી ગજારવ કરી રહ્યાં હતા ત્યારે સતી ચંદ્રકાન્તા બચ-
કરે વખનમાં પણ વિચિત્રા ગ્રહણ કરી એક પંથ પરમેષ્ઠીનું
શમરણ કરી બેસી હતી “ અરે સ્વારથીઆ શંશાર જ્યારે
સ્વારથ પુગે ત્યારે તું જંગલમાં મેંગળ કરી મુકે છે ને સ્વારથ
ન પુગે ત્યારે પોતાને જન્મ આપનારે પણ શતરતાનો ભાવ ભે-
જની આપે છે ”

ચંદ્રકાન્તાને પિનાતો તેની શદ્દગુણી પુત્રીને વંનમાં મુકી
આહવા ગયા પણ આપણે હવે તે શતીની સ્કાયતાનો દેરવા
વાળો શોધવો પડશે “ શત્યનાં પનાપિ કિરણોનો વેગ શુર્ય ચંદ્રના
વેગથી પેણુ વધારે હોય છે કેમકે શુર્ય ચંદ્ર પેતાનું તેજ પોતા-
ની આશાશ નવશે યોજન લગી આપી શકે છે ને તે પછીનો
અધકારજ રહે છે ત્યારે શત્યના કિરણો પૃથ્વીથી અશખ્યાતા
યોજનપર દેવલોકના દેવતાઓ ઉપર પડી તેને શાંધ કરે છે ”

આ જંગલની પાશે એ ત્રણ કોશ ઉપરે એક ધરમપુર
કરીને તગર હતું ત્યાં ધર્મિષ્ઠ અને નિતીતાન એવા પુરુષો ન
તમે રાજ્ય રાજ્ય કરતા હતા. રાજાસક્ષી અને રાજ્ય વૈભવ
મેગયામાં તે કુશળ હતા તેમજ રાજનો કારમાર અસાવવા
મારે તેનો પ્રધાન કુશળ આ હુશીયાર હતો નિતીથી રાજ્ય
ચલતું હતું તેથી રૂપેન સર્વ ખુશી રહેતી હતા અને રાજ્ય પણ
તે પુત્ર તત્ત નખતા હતા કાર્યસાધકો (અમલદારો) ને શ
કંનમાં રાખી કેળવણી ની પ્રજાને તે પુરેપુરો સંતોષ અપાતા
હતા. પુરુષો ન રાજ્ય છરણીઓ પરણા હતા પરંતુ પુત્ર પ્રતી
હતુ થએલી ન હતી જેથી રાજ્યમાં શરૂકા કિસમ ચક્રે રરતું
હતું નખતું મન પણ કહેવતા ધારણ કરી રહ્યું હતું જે ને
મન શશાર શુ મમાં વણે બગે ખામી જણાતી હતી રાજ્યા-
શન પર જ્ય તો ત્યાં પંચ એજ વિત્યા તેમને ન્યાયતા કામ
કાજમાં ખંચક પાડતી હતી. મોજ શોખ અને કિઝતી વખે
પણ પુત્રી પીઝ શુખને યુગની દુખો બેઠે નોખતી હતી.

એકદા રાત્રીને વિષે અર્ધ નિદ્રાન્ત શુન્યડવસ્તામાં રાત્રી પુરપશે ન પોતાના રાજ મહેલમાં સુતા હતા ત્યારે તેને એકાએક ઓચિંતો એવો ભાસ થયો કે હું બગીચાની અંદર હવા ખાવા ના મહેલની અગાશીમાં થુતો છું અને ઉપરથી એકાએક સુદર વિમાન નિચે ઉતરી આવ્યું છે ને તેમાં અનેક પ્રકારના ગાળાં વાળાં નાચ થઈ રહ્યા છે નગારાંની નોબનો વાજી રહી છે શુદર વસ્ત્રાલુપણ શરીરપર ધારણ કરી અપ્શનઓ નાચ કરે છે એવું તે વિમાન આકાશમાંથી ઉતરી એજ અગાશીના કડોડા પાશે ઉભું રહ્યું જેમાંનાં વાજીત્રોનો અવાજ આજનાં હારમોનિ-મમ ત્યાં ફોનોગ્રાફને પણ લજવી મુકે તેવો હતો, નાટકના પાત્રો હાલની મુઝમની પારશી નારકશાળાના પત્રોથી પણ અધિક શોભા આપતો હતા, ગાયનો હાલમાં શુદર અને રશિ-ક ગાયનોને પણ લજવી મુકે તેવો હતો. રોશની તો આપણી વિજળીક રોશનીથી પણ અધિક તેજ આપતી હતી, આવી નાટકનો ઇન્ટેન્સ ત્યાં આગલ ખડો થયો.

જેલ કરવાનું શરૂ થતાં જ મને પ્રેક્ષક રીતે ગણી ખુરશી આદીક આપી સારૂ માન આપ્યું, જેલ ભંજવવાના વખત શિવાય પણ તેઓનું મોહક શરીર બહુ આનંદ આપતું હતું ખેત્ર પણ કદી ન જોયેલ તેવો અન્યયની અને વિચીત્ર પ્રકારનો હતો પ્રેક્ષ પુરો થવા આવ્યો ત્યારે તેમાંનો એક જણ બહુ ભપકાદાર અને શુદર રાજ્ય પોશાક પહેરી હાથમાં નગન શમ-શેર ધારણ કરી બીજા હાથમાં રેશમી રૂમાલ લઈ પડદામાંથી બહાર આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો, (પ્રેક્ષકમાં હું અને બીજા પાંચ દશ અજણ્યા માણુશો બેઠેલા હતા).

“ભાઈઓ આ દુનિયામાં પુત્ર જેવું બીજું કોઈ શુખ નથીપુત્રો તપતી માટે લોકો ભારે ભારે કષ્ટ શકત કરે છે દેવતાઓની માનતા કરે છે જગલમાં યોગીઓને તપન કરી વંદાન માગે છે. પરંતુ લોખા દિલના લોકો એટલું શમઝતા નથી કે આપણે જેટલો બમાપાર કરી શકીએ તેજ પ્રમાણે નફા મેળવશે પરંતુ શો રૂપિયાના વેપારમાં લાભ રૂપિયાનો નફો મે-

જાગવાની આશા રાખીશું તે ક્યાંથી મળશે તે લાખના વ્યા-
પારથી ચક્રવર્તીનું રાજ્ય ભોગવવાની આશા રાખીશું તે
પણ વૃથા છે, આપણે કંઈગીમાં દશ રૂપિયા નાંખી મુક્યા હોય
તે બીજે દહાડે સો કહાડાની આશ્યા રાખીશું તે ક્યાંથી
આવશે, અથવા રૂપિયા નાંખી મુક્યા હોય અને સોનામોહરની
આશ્યા રાખવી એ પણ ફાગટ શંકા મારવાં છે.

પુર્વ ભવે આપણે પુત્રોત્પાદક પુન્ય બાંધેલું હોય તોજ
પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે ને તેવું પુન્ય ન કરેલું હોય તો તેવા
પુત્રની આશ્યાએ ભ્રમણામાં ભ્રમવુ તે મિથ્યા છે વ-
ળીજે વખતે જવે રશે પુન્ય બાંધ્યું હોય તેવે વખતે ને તેવે
આતરે જવને તેનું જગ મળે છે આપણે બાર માથની નોકરીના
એ હજાર રૂપિયા કરાવ્યા હોય તે એક માથની નોકરીથી
ક્યાંથી મળનાના હતા માટે શાફ અથવા ખોટું ને સુખ
દુઃખનું શંકાર ચક્ર છે બે કર્મને આધિન છે કહ્યું છે કે.

મનહર છંદ.

કુડી તે કમાઈ કરી, લુડી વાત ભાવી તને,
ફીડી જ્ઞાન મતિ ગતિ, રાખી નથી લક્ષમાં.
કુલ્યો તે કુલ્ય થઈ, ગાળ્યો અતિ ગરવમાં.
અન્મની ઉત્તરી દેખી દેપ ધર્યો ચક્ષમાં.
મિથ્યા કિરતીમાં મોહ્યો, ખોયો તે જન્મ એ
રોયો રાત દિન પછી, પડ્યો પાપ પક્ષમાં.
દેખવાની દોઢ ઘડી, ઉઘાડી ન આખ ત્યારે
મોતી શું વિચારે આહિ, પડ્યો પાપ પક્ષમાં.

આટલું ખેલવા પછી તે નાટકનો પ્રિન્ટર પેતાનું ખેલવું
બાંધ કરી અંદર જવાનો વિચાર કરતો હતો. ત્યારે મારા મનને
એમ થયું કે આ પુરૂષ મહાત્મા જેના જણાય છે તો તેને માન
દુઃખની વાત કહું તો કાંઈક ખુલાશો મળશે એમ વિચારી
તેને પૂછ્યું.

સાહેબ મારે છત્રાણીઓ છતાં પુત્રોત્પત્તિ નથી. તેનું કારણ
શું ? ત્યારે તે દેવાંશિ પુરૂષ ખોલ્યો—હમુમુક્ષુ તે પુર્વે પુત્રોત્પાદક

પુન્ય બાંધેલું છે. પણ તેનું શું મહત્વાને હજી થોડો વખત બાકી છે માટે હવે થોડા વખતમાં તારે એક રાણી (સાતમી) પરણવી પડશે તે વધી તારા પરિશ્રમ વડે નહિ પણ શહેજ આવી મહારાજા તે જિંદગી પ્રકારની કેળવણી પામેલી અને હિલમ કુળની તેમજ સત્યમાં નિશ્ચય મહારાજા અને તે સ્ત્રીથી પુત્ર રાતની પ્રાપ્તિ થશે ને તારું દુઃખ ટળશે આગળ ઉપર જેવા તારા નશીબ ?

આટલું બોલવા પછી તેને વધારે પુછવાની અભિલાષ હતી. તેટલામાં તો રાત્રીના દસ બજ્યાની તોપ પડી તેથી તે રાજા એકદમ જાગી ઉઠ્યોને જ્યાં જુએ ત્યાં તો એ વિમાને નહીને એ રાણનીએ નહીને એ દેવાંશી પુરૂષે નહિ ફક્ત તેમની મ્હોલાતની રાણની બળતી હતી અને તે પોતાના પક્ષગ પર આઘાત હતા આ વખતની તેની મ્હોલાત અને રાણની તેને કાનચરાની કોટડા જેવી સ્થામરગની જણાતી હતી.

રાજા પુરુષસેને વિચાર કર્યો કે આતો સ્વપનું ! પણ જે કદાપી શાસ્ત્રુ કરે તો મારા ભાગ્યોદય થયાં છે. એમ તર્ક વિતર્ક કરતાં તેની રાત્રી પથાર થઈ ગઈ.

વક્તાઓ ખ્યાલ કરે તો એ સ્વપનું નહિ પણ સતીના શત્રુના કિરણોથી જાગ્રત થઈ આવેલો દેવતા હોતો.

સવારના પાંચ બજે રાજા પુરુષસેન સ્નાન કરી વસ્ત્રધાર

પહેરી પોતે તથા એક હજીરી બંને જણ કોઈ કરણ શરૂ થોડે સવાર થઈ બહાર ફરવા જતા હતા. ચાલતા ચાલતા એ ત્રણ ગાઉ દુર નિકલી ગયા, જ્યાં જવું હતું ત્યાંને રસ્તો ઝાડીમાં ધુમ થઈ ગયો. ને બીજે રસ્તે ચડી ગયા થોડી વાર પછી તે રસ્તો પણ અણગમ થવાથી આમ તેમ તે ભટકવા લાગ્યા ત્યારે એકજામુવટ તે જગલની અંદર દીકું ત્યાં આ આગળ આવી થોડા ઉભા રાખી ત્યાં વિશ્રામ લેવા માટે ઉતરી પડ્યા.

આ વખતે સવારના સાત બજેલા હતા. અને પ્રતાપી સુ. મંદેવ પોતાના શોનેરી કિરણોને આ સાતે જુમિને વિષે વિસ્તાર આપી રહ્યા હતાં. રાજા અને હજીરી ને વૃક્ષ નીચે બેઠેલા

હતા તેની સામી બાજુના એક આમ (આખો) વૃક્ષ થયે છે. દેખાતું હતું અને તે વૃક્ષ પાસે એક બાજુ પર એક બરોડાનું કુમારીકા કુરુણામય શબ્દોથી જીણા સ્વરે રૂદન કરતી હોય એમ જણાતું હતું.

આ બનાવ જોઈ પ્રથમ તો તેઓ જરા ખીના પણ પાછળ જરા હિંમતથી રામજી પોતાના હજુરીને બોલાવીને કહ્યું કે તું તેણી ને પુછી લે કે તે કાણ છે, હું આહિ શમશેર હાથનાં લઘુ શાવધ થઈ ઉભો છું કારણ કે આ વિકટ જંગલમાં કંઈ કાવતરા જેવું હોય ? ભાટે તું નિશ્ચય થઈ પુછી લેજે.

આમ રામના કહેવાથી હજુરી શંકાસીત્ર ચહેરે હાથમાં લાકડી લઈ લટકતો લટકતો ત્યાં ગયો અને કુમારીકા પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો. હે સ્ત્રી તું કાણ છે ભુત છે ? પશિત છે ? પિશાચિણી છે ? હાકેણ છે ? દેરી છે ? કે અનુષ્ણી છે, આ વખતે આ વિકટ જંગલમાં આંહી આવવાનું તારું શું પ્રયોજન છે, તું એકલી છે કે તારી શાયે અન્ય કોઈ માણસ છે ? આમ તેણે સ્વાલ કરવાથી તે કુમારીકા બોલી.

ભાઈ વીરા હું બૂને નથી પ્રેતે નથી. તેમજ હાકીણી પિશાચિણીએ નથી પણ દુખી અને કર્મથી શંકાગ્રસ્ત કુમારીકા છું ? મારા પિતાજી ને ન જાણ તેવી રીતે મારા પર દેવ આવવાથી દુષ્ટ બુદ્ધિ ઉપજી તેથી આજે ગાંધ રાત્રીમાંજ અધોર જંગલમાં તે સુકી ગયા છે હું શુરીપુરના ગુણચંદ્ર શેઠનો પુત્રી છું ?

વકતાઓ આ પ્રમાણે આજની રાત્રીમાં શતીને જોઈ કદ અતે દુખ વેઠવું પડ્યું હશે તેનો ખ્યાલ આવવો કશો કઠીન છે હવે શતીતું દુઃખ ટળી સુખ મળવાનો વખત આવ્યો જણાય છે પરંતુ આટલેયાંજ શતીનું ચરીત્ર પૂરું થતું નથી હજુ તો તેના પર અશંક્ય દુઃખનો બોજો રહી ગયો છે તે ભોગવવાનો વખત આગળ આવે છે આ વખતે તો તેને શુભ આપવું અને ધર્મસૂરની એક માનિતી રાણી બનાવવી પડશે.

ગાંધર્વ લજ્જા અને ગ્રહશંશારનું શિક્ષણ.

સંકાસિલ ચંદેરામાં ગંગેલા હળુરીને શતોષ દારક જવાબ મળવાથી તેણે સર્વ હઠીકત રાજા પાસે વિદિત કરી વળતી રાજાએ હળુરી મારખત તેણીને જણાવ્યું કે માહારાજા તને પરણવાની ઇચ્છા કરે છે મારે તારા શું વિચાર છે, આ વાત હળુરીએ તે કુમારીકા પાસે અર્પી વિદિત કરી. ત્યારે તે વિચારમાં પડી “સતી સ્ત્રીએ દરેક ક્ષણે વિચાર કરવો જોઈએ શાહશયી ખોલવું નહિ વગર વિચાર્યું ખોલવાથી પ્રાણને પરતાવે કરવો પડે છે” “સતી ચંદ્રકલાએ વિચાર્યું કે મારા પિતાએ મને તણ દીધી છે, માર લગ્ન હજી થયું નથી અર્થાત્ ગ્રહમી પર્યંત જોડાતાર પુરુષની ગાળ લાગેલી નથી, મારી અવસ્થા ખરી પુણ્ય થયેલા છે ને હવે કુળનો ક્ષત્રી વશી રાજા મારી માગણી કરે છે, તેનો પ્રત્યુત્તર આપવા માટે મારા શિવાય કોઈ કોઈ નથી માટે મારે હવે હુઝનતા દીવશી આંહી જંગલમાં રહી સ્ત્રીરીતે કહાડના, વળી આ જંગલમાં નિરાધાર પછે હું કયાં સુત્રી રહી શકું, આંહી બીન આશ્રય રહેવાથી ધણું કષ્ટ સહન કરવું પડે ને વખતે મરણ ને શરણ પળ થવું પડે માટે આ શ્રમયે આ રાજાએ મારી ઇચ્છા કરી છે તો હવે મારે શા માટે આના કાની કરવી જોઈએ એ રાજાને જ વડે અને પૃથ્વી નાથ મણી તેની કાયા તણે રહી મોડે સત્યનુપ્રતી આવત કરે” આમ વિચારી હળુરીને કહ્યું

ચંદ્રકલા—મામ વીરા તારા રાજાને કહે કે તે સ્ત્રી તંમને લેવાની ઇચ્છા કરે છે જા કે તમારી જગ્યાએ તેને લેવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારથીજ તે વરી સુકી છે પરંતુ તમારા શકેરમાં જઈ રૂઢ અને સારા આલસને ખેડાવી લાવી માત્ર ન લગ્નથી પરણે એટલે હું પ્રાણી અકબ કરું, કારણ કે “સતી સ્ત્રીને

યને આપેલા પત્ની શિવરાય અન્ય પુરુષ બંધવ અને પિતા કુ
હય હોય છે ” આ સ્થળે પંચ પુરુષની ભોમજ મારા માવિત્રોની
ભોમજાઈ ન હોવાથી કૃષ્ણ આહવાને પિતા તુલ્ય ગણો ને તેના
હાથથી શોષાતી હુ પ્રાણી ગ્રહણ કરીશ.

આવી રીતેનો કુમારીકાનો જવાબ મલવાથી હજુરીનું
હૃદય પ્રકુલીત થવા લાગ્યું, હર્ષનો પાર રહેવા નહિ હર્ષાતો
કુલાતો ને કુદકા મારતો હજુરી (જાણે પેલી કુમારીએ વશ
કરણથી ગાંડો ખતાવી દીધો હોય તેમ) રાખે પાશે ગયો, રા-
જગજ આવો અમ્મનંક દેખાવ જોઈ ગભરાવા લાગ્યા, પરંતુ
જ્યારે હજુરી આવીને “ વધાઈ સાહેબ વધાઈ ” આમ બોલ્યો
ત્યારે રાજ ગભરાઈ દુર કરી પુછવા લાગ્યા, શું વધાઈ હજુરી.

હજુરી—સાહેબ ? તે ત્રિ તમને વરવાની છંદો કરે છે
અને કે મેનથી તે વરી પણ ચુકી છે ધન્ય ઘડી ધન ભાગ કે
જંગલમાં મંગળ અને અણપાર્યુ રત્ન હાથ આવ્યું છે પણ
એક અહવાણને બોલાવી તેના હાથેથી આણી ગહણ કરવા તે
જણાવે છે.

માહારાજ ને પેલા રાત્રીના દૈવિ સ્વપ્નામાં આવેલા દૈવિ
પુરુષના ભાષનનું શાકૃત્ય થવાનાં ચિન્હો જણાયા લાગ્યા તેથી
તેને પુરુષની ચિન્મા ઘોડેઘણે અશે અહિથીજ કમી થવા લાગી

“ જ્યારે પોતાને કચ્છિત પદાર્થ મળે છે ત્યારે તેને હર્ષ
નો પાર રહેતો નથી ” એવી રીતે રાજ પુરુષશેતન આ વ-
ખતે હર્ષનો પાર રહેલો નહિ.

રાજાએ તરત પોતાનો હજુરીને ઘોડેસ્વારથી ગામમાં
જઈ વૃષ આહવાણને બોલાવવા અને મંધવ લગ્નની શાંભળી લઈ
આવવા હુકમ કર્યો.

રાજા પુરુષસેન પોતાનો ઘોડો પાશે બાંધી અસનનાંખી
તે પર બેઠા પોતાની પાસેનું નિતીનું પુસ્તક લઈ ત્રાંચવા લાગ્યા
સામી બાજુમાં કુમારીકા પણ પોતાના ખ્યાનમાં ખેડેલી છે દરે-
કનાં અરસપન્સ લગ્ન હાલેજ થવાનાં છે એમ તેઓ જાણે છે.

અંતઃકરણમાં રહેલ ગાંઠ જોડાઈ ગયેલી છે. છતાં પણ આવા એનાં સ્થાનમાં પોત પોતાનું મન કબજે રાખી શાંત મિત્રે વિર્યતા શુદ્ધ કરી શકે શકેને સ્થળે બેઠેલા છે. " મોઢાંના મન પણ મોઢાંજ હોય છે " કહ્યું છે કે.

ભર્યું શેઠ જલકે નહિ જલકે શેઠ આધી,

ધોડા શેઠ જુકે નહીં જુકે શેઠ ગધા.

(એવી રીતે સત્યવાદી માણસ કદી પણ અધીરે બનતો નથી)

આકર પુરૂષ તરત રાજના પ્રમાણ સુગ્ધ ધર્મપુરને વિષે ગયો અને ત્યાંથી એકવિદ્યાન અને વૃદ્ધ એવા અંગાશ કર નામના પ્રહારને બેઠાવી સોના રૂપાના કલશ અને પગોતરના લુગડાં તથા હાનાદિક સામાન લઈ દીવાન અને અંતરે રહેતો રાત્રી પાસે કરી સામેવાડીકનું આમંત્રણ આપી અને જણ જંગલ તરફ રવાના થઈ ઘોડીના વારમાં રાજ પુરપશેન પાસે આવી પુગ્યા.

ચંદ્રકળા પણ પોતાનું જંગલનું દુષ્ણ વિશરી નહીં આનંદમાં જલકાતી તે હજુરી અને વૃદ્ધ આમણની રાહ જોવા લાગી આ વખતે એક શુ શિશીત ક્ષત્રીવર રાજનું પાણી ગ્રહણ કર્યું છે જોયું. દુષ્ણમય સ્તંભ અને રોમાંચ તથા અશુભાદિક આવેલાને હર્ષથી ઉત્પત્ત થયેલા બોલોથી પુનરુક્ત કરવા લાગી. વિલસ પુર્વક પોતના અંગોપાંગને જોવા લાગી નરકમાંથી નીકળીને એકદમ રાજી લોકમાં પોહોઓ હોય એમ જણાવા લાગી.

હજુરી તથા પ્રહાર આવી રાજને નમસ્કાર કરી પાસે બેઠા. વૃદ્ધ પ્રહાર ઉઠી દેવપુજન કરી સ્મિધ પુરૂષ તથા ક્ષત્રીક વ્યવહારીક સામગ્રી અને રેશમી વસ્ત્રાભુષણો લઈ કુમારીકા પાસે ગયો. ચંદ્રકળા પણ પોતાના સદ્માગ્યના જન્મદાતાને જણી તરત ઉઠી વૃદ્ધ પ્રહારને પંગે લાગી હર્ષના આંસુઓથી પુનરુક્ત થવા લાગી. વૃદ્ધ પ્રહારે સન્તે કરી લાવેલા ઉજ્જાદિકથી નવાની પુરપોદક અંતર શુદ્ધાનુ વિલેપન કરી વસ્ત્રાભુષણ મુગવી તૈયાર કરીને રાજ પુરપશેન પાસે ગયા.

લસદીકતી શર્વ ગોઠાણુ થઈ રહેતાં અંગાશ કર માહારાજે રાજ પુરપશેનને વસ્ત્રાભુષણ પહેરાવી રાજવર શુભારથી સજ્જ

કરી તેનો હસ્ત પકડી સામે આવેલાં આમૃતકૂશ પાશે મધિરવલ્લ
માટે તેડી ગયા.

સંન્ય નીતી પ્રમાણે તે આમૃતકૂશ નીચે સુદર મંડપની
ચૂના કરેલી હતી તે તેની અંદર ખાશ ઓઝર રાખેલી હતી
ત્યાં આગળ આવી સંજને તે મંડપની અંદર બેસાડ્યા.

પેલી બાબુથી તે બહાર શણગારેલી અંદકળાને તેડી લા-
વતાં તે ઝંઝરના ઝમકારથી થા અંગેણા અને ઓઢણી
ની પ્રમાથી કેશ તથાની સુગંધથી મિશ્રીત થઈ આનંદ
પામવા લાગી.

લગ્નની દરખાતી અંગેપાગને હાંકવાને વિશેષ પ્રયત્ન
કરતી નિત્ય પરના ઓઢણીના બાંગને તાણી શંપુટ કરતી અ-
ંદકળાને વૃથા બહાર પુરુષસેવના સામા આશનપર બેસાડી શારત્રો
કતસંકલ્પ કરી મત્રોપચાર કરી કરાડી પુરુષસેવ અને અંદ-
કળાનું પાણી બ્રહ્મ કરાઉં અને તેની શયે રહેલા અગ્ની
હોત્રથી હવનાદીક ક્રિયાઓ કરી લગ્નનું કામ તરત આટોપી લીધું.

ધારેલું કામ પાર પડ્યાથી નિશ્ચીત થવાને લીધે અને
જવાને માટે તૈયાર થઈ રહેલા વર બાહ્યે સ્નેહને લીધે વર
કન્યાને નીચે પ્રમાણે કહ્યું.

અખાશકર—માહરાજા પુરુષસેવ, પ્રીય બાળા અંદકળા
“ક્ષત્રીઓને માટે ગાંધ્રા લગ્ન કૃત્યમ છે, આ વિવાહ માટે
શુભ લગ્ન અને શુભ મહુરત જોવાની પણ જરૂર નથી એવો
ધર્મ સાસ્ત્રી આજ્ઞા છે” તેથી તમારો આ વિવાહ યથા વિધી
થયો છે.

દેવતીને લગ્ન ક્રિયા કરવા પછી અસ્પર્શ કેમ વરતવું
તે આપ વિદ્વાન હોઈ સર્વ જાણો છો તો પણ હું મારા બાધુ
ધર્મ અને ગુરુ ધર્મ પ્રમાણે બે બોલ કહું છું તે સાંભળો.

“સ્ત્રી ધર્મ અર્થે કામ એ ત્રણે કૃત્યમાં સદા સ્થાય હુત
હોય છે માટે તેનું પોષણ તથા રક્ષણ કરવું, દેવતી અસ્પર્શ
ગ્રામ અને સ્વ વશ હોય તોજ ત્રણે પુરુષાર્થ સાધી શકે છે.

પુરુષ અસ્ત્રી વગર પર્વે અર્થે અને કામ લોભ લોભની શક્તિ નથી માટે જ્યેષ્ઠતા શ્રમમાં સ્ત્રી અને પુરુષનો અધિકાર તુલ્ય હોય છે. પતિ સ્ત્રીને જો પોતાથી હલકી સમજે તો ધર્મદીક પુરુષ પર્વેનું જોવાનું જોઈએ તેવું. પતીપ્રાદન થયું નથી માટે સ્ત્રીએ સદા સ્વરૂપ જ દેહી છે."

"જો સ્ત્રી મન વચન કાયાથી નિયમીત રહી પ્રતિ શાશ્વતા થયેલા કરારથી કદી અલિપ્ત થતી નથી તે પ્રતીવૃત્તા ગણાય છે. પતી તથા પત્નીનો અધિકાર તુલ્ય છે તો પણ બાળા યુવાન અને વૃદ્ધ સ્ત્રીએ પતિની શુભર્તી વિન્યા કશું કામ કરવું નહિ."

"સ્ત્રીએ બાળા વરતામાં માળ્ય પોતા કહ્યામાં વરતવું અને યૌવનાવસ્થામાં પતીના નવમાં અને પતી ન હોય તો પોતાના યુવન્ય કહ્યામાં વરતવું પણ સ્વતંત્ર કદી રહેવું જ નહીં."

"સ્ત્રીએ સદા પ્રશન્ન રહેવું. રશોષ વિષેરે ધરના કામમાં અતી અતુર થવું. ધરના ઉપસ્કરોને સ્વચ્છ રાખવા છુટ હાથ-થી ખર્ચ કરવું નહીં. પતિની શેવામાં તત્પર રહેવું. પતી કૃપાત્ન નિવડે તો પણ તે મહાપાતકી ન થયે હોય ત્યાં લગી તેની દેવની પેઠે પુજા કરવી. આગશ્ચ રાખવી નહીં પતિને વખતશર-ભોજન દેવું. ઘણું હસવું નહીં. બારણા કે મહીઓમાં વારંવાર હાથ રહેવું નહિ. સત્ય ઉપર પ્રીતી રાખવી. પતીના કહ્યા પ્રક્રિયાએ વરતવું. પતી પરદેશ હોય તો સેવન નિયમ ધારણ કરવા. કુંદળીએ તો માથે સાંભુતી અજ્ઞા પ્રમાણે અને શાશુ ન હોય તો પતીની અજ્ઞા પ્રમાણે વરતવું સાશુ અને નણંદ સાથે કદી વાદ વિવાદ કરવો નહિ. કુલની મર્યાદા લોપવી નહીં નોકર આકરના કામોપર દેખરેખ રાખવી. પતી શુભ પછી શુભ. પતી ઉઠવા પહેલાં ઉઠવું. દાસીઓ હાજર છતાં પતીનું દાન જામ કરવું. પતીવૃતાનો સંભાગમ રાખવો. નિયમ સ્ત્રીઓથી સં-બંધ રાખવો નહિ જે વાત પતીને અપ્રિય હોય તે કદી કરવી નહિ. કશું બોલવું નહિ વસ્ત્ર તથા અન્ન મારની ધણી લલચ રાખવી નહિ અને શુભ ભોગવવાથી શુભ મળતું નથી પણ દુઃખ ભોગવવાથી શુભ મળે છે" એ વાત હમેશા ધ્યાન રા-

રાખવી. એમાંજ સ્ત્રિઓનું કાલ્યાણ છે. મોહારાજ પુરુષસેનને
શણી ચંદ્રકા ? માટે, જે કહેવાનું હતું તે અને આજે કાંઈ
મલામણુ આપવાની હતી તે આપી ચુક્યો છું માટે દવે હું
રજા લઉં છું તમે દપતી સુખી રહેજો. અને ધન્યવંત અને
સાંખ્યા આમુખ્ય વાણી થજો.

આ પ્રમાણે વૃત્ત અઢણુ (જંગલમાંજ) ભાષણ કરી
હજુરીના ઘોડાપર સ્વાર થઈ તરત રાજધાની સામઘવામાં શામે
લથવા પ્રયાણ કરી ગયા.

રાજા અને શણી પણ ચાકર પુરે આવેલા રથમાં મેશી
ધર્મપુર નગરને વિધિ જવાને તૈયાર થયાં. નગરમાં વખામણી
દેવા તે સાંમઘડે કરવાનો હુકમ થયો તે મુજબ ચાકર પુરે
સાંમમાં જઈ સાંમઘવાની સામઘી થવા હતું.

સ્વારીની તમામ ચીજો લઈકર હાથી, ઘોડા, રથ, પાવદળ
તમામ સજામરી ગાળત વાળાનો કાઠ લઈ તરત કબાચી શુ-
દ્ધી મિત સાંમઘડે કરી દીક્ષીત શક્તિ અમલદારો નગર બા-
હાર આજ્યા.

મોહારાજ પુરુષસેનનો રથ સાંમે આવેલો બાળી થવે
જાય તેની સાંખ્યા ગયા, ગાળતે વાળતે પુરુષો અને સોના મહેલ
સેના અરસાદ વચ્ચે રાજા પુરુષસેન તેજા રાથી ચંદ્રકાને કુના-
રીકાના હરત વડે વધાવી લાંબાં અને ખડી ધામધુમથી સુવે
સેનાએ નગર પ્રવેશ કર્યો.

કરણ ૧૫ મું.

ચંદ્રકળાનો ઘર સંસાર અને પછીથી દુઃખનું
રોપાયનું બી.

હજારો લોકોના એકી વખતે પ્રણામ કરીશરણને વંમરે
બોલ્યે ઇશારો કરતાં પુરુષશેને શહેરમાં સ્વારી સંહિત પ્રવેશ
કર્યો. માંમલીક વાગ વાગવા લગ્યાં, સન્યા ઘણી ધામ ધુમધામ
ખુલ્લરના મધ્ય ભાગમાં થઇ દરબાર મઠ તન્ક ચલે, જોવા
મળેલા લોકોની ભીડ અદ્ભુત જામી રહેલી હતી, સ્ત્રીઓ મહાપર
ચડી પુરુષની ઘેરી કરતાં પુરુષશેને અને ચંદ્રકળાની પ્રશંસા
કરવા લાગ્યાં, માંમલીની સ્વારી દરબાર મઠમાં પ્રવેશ કરતાં
રાજા પુરુષશેની છાએ રાણીઓ સામી આવી પતીત દર્શન
કર્યા. આતપુરનો દરબાર આવતાં સર્વ લોકો રાજાછાની સન્માન
કરી શકુ સહુને સ્કરજો ગયા. ચંદ્રકળાને પોતાની છ રાણીઓ
સાથે તેઓના આવશમાં રાણી.

રાજા પુરુષશેને પહેલી છ રાણીઓને સતી ચંદ્રકળા વિષે
અન્નમણ કરવા લાગ્યા કે હે સ્ત્રીઓ ! આ તમાની બેન હો
મારી સાતમી રાણી છે તે આદા બાગ્ય રાણી શુચિત્વ આ
ઉત્તમ સંસારવાળી છે. તેમજ માગ મનની માનિતી છે. માટે
તમારે સર્વને આ રાણીથી મન્ની આવ રાખવો. કદી એની તજ
રથી જોવું નહિ. આ ઉત્તમ સ્ત્રીથી આપણે શારા લભની
પ્રાપ્તિ થશે. માટે તેના વચનનું કલ્પન કરવું નહ. ખરેખર
એક સામણીથી તમારે વરતવું આ પ્રમાણે. અન્નમણ આપી
પોતાના ક્ષયન મૃદમાં બને દંપતી ક્ષયન કરવા ગયા.

રાજા પુરુષશેને પેલી છ રાણીઓ હતી તે પછી કયા
સ્વભાવની અને સ્વભાવવાળી હતી પોતાના ચતુર વચન કિતર
કદી કરતી નહીં પોતાનો પતિ જો સ્ત્રી પરણી આવેલા તેમાં સાથે
તે પ્રેમની નખરયા જેવી પણ કદી કંઠેશ બંધ કિતર કરતી નહીં

જેમ જેમ દિવસો વધતા ગયા તેમ તેમ પુસ્પશેન અને ચંદ્રકળાનો પરસ્પર પ્રેમ વૃદ્ધી પામવા લાગ્યો તેમજ તેની કિર્તી પણ પ્રેમની પેઠે વૃદ્ધી પામવા લાગી વળી તેની છબી બહેનો સાથે ચંદ્રકળાને પુરેપુરો પ્રેમ બાવ જાગ્રત થયો જાણે કે પોતે એક અંગજ હોય તેમ તેઓ શંપોને રહેવા લાગી.

દંપતી શંશાર સુખ ભોગવતાં થકાં એ વરસ વ્યતિત થયાં ત્યારે રાણી ચંદ્રકળાને ગર્ભ રહ્યો સત્તા નવમાસ પ્રતી પુરું થયાં ત્યારે શુભ દિવસે દિવ્ય અને કાન્તિવાન એવા કુમરનો જન્મ થયો લાગણીજ દાસી ગજ પાશે વધામણી દેવા મહા, ધણા દીવસોથી પુત્ર રૂપી વળણથી વ્યથિત થયેલો રાજ દાસીના મુખથી દિવ્ય કુમારનું મંગળીક વૃતાંત સંભળી બહુ આનંદ થયો દાસીને પોતાનો મુગટ વરજીને પહેરેલો સર્વ શંગાર આપી દીધો તથા કેટલીક સોના મોહરો આપી વિદાય કરી.

ગોળના ઘેર આજે પહેલાં વહેલો કુરર આવવાની વધામણી પડવાથી ધર્મપુર નગરને ત્રિષે ઘેર ઘેર ધવલ મગલ મવાઈ રહેલા હતાં અને મંગલીક સાજાંઓ વાગી રહેલાં હતાં ત્યારે ગામના સર્વ લોકો શાસ શોસ પડવાનો કરી ઓછાકાદિક થી આનંદ પામવા લાગ્યા રાજાએ નિમત્તીઆને બેઠાંની કુમારના જન્મક્ષર લઈ નિમીત્ત જોયરાવ્યું અને ત્યારબાદ નિમત્તીઆનાં કહેવાથી અને દેવદાસનાથી પુત્રનો જન્મ થયો તેથી ને કુવરનું “સુસેત” એવું નામ ધોરણ કર્યું પણ ધાવ માતા થી સેવાનો સુરસેત કુમાર અનુક્રમે વૃદ્ધી પામવા લાગ્યો એ વંશનો કુમાર થયો ત્યારે વહી રાણી ચંદ્રકળાને પુનઃ ગર્ભ રહ્યો અને પુરું માસ થયે બીજા કુરરનો જન્મ થયો.

રાજા પુસ્પશેનના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ એ પોતાને પાંચ વર્ષ પહેલાં ધિકારે આપી કેલપાંત કરાવતા હતા તેમ આજે અનંદનો લેડેરીઓમાં ગરકાવ થવો લાગ્યા દાસી તરફથી પુત્ર પુત્ર વધામણી મંગલાથી તેને વજ્ર મુગટથી વ્યથ કરી અરાયર અર દિવસે નિમત્તીઆને બેઠાંની જન્મક્ષર જોવાની તેનું પદમશેન એવું નામ આપ્યું.

રાજ લક્ષ્મી અને રાજ્ય વૈભવ તથા શંત રણીઓ થી સુખ ભોગવતો રાજા પુરુષસેન પોતાને અહો ભાગ્ય માનવા લાગ્યો. “ દુઃખના દીવશોમાં પુર્વે ભોગવેલાં શુભ યાદ આવી કંતડગત કરે છે ત્યારે સુખના દીવશોમાં પુર્વે ભોગવેલાં દુઃખ સ્વપ્ને પણ યાદ આવતાં નથી એવો આ શંકાર સંમુદ્રનો મહિમા છે. સુખ ભોગવવું યા. લક્ષ્મી કે રાજ્ય પ્રાપ્ત થવું, એ પુર્વોક્ત પુન્યનું ફલ છે. ”

“ આપણે કોઈ કોઈ વખતે પુન્ય કે ધર્મ ખાતે પાંચ રૂપીયા આપવા પડે ત્યારે આપણું મન કેવું અકલાય છે. જાણીએકે આપણી પુંજીમાંથી પાંચ રૂપીયા ઓછા થઈ જાય છે પણ કોઈ પેણુ કોઈ વ્યાજે રૂપીઆ લેવા આવે ત્યારે રોકડા રૂપિયા ફક્ત અરધા કે એક રૂપીયાનાં વ્યાજની લાવચે આપી દેવામાં જરા પણ અચકાતા નથી જ્યારે વ્યાજ સુદ્ધાં સુલભા રૂપીયા પણ હમેશની પથારીએ પડવાની તો કોઈ દરકારજ રહતી નથી. ” પરંતુ પુન્ય કે ધર્મ ખાતામાં પછશે વાપરવા માટે કહલુ છેકે

ઓપાઈ.

વ્યાજે દીધા જમણા થાય ચાર ગણા વેપારી અહાય
શાત ગુણા વાવેલો ગૃહે પુન્યે પ્રભવ અનતા લહ

એવી રીતે પુન્ય ખાતે વાપરેલો પછો અનતગણો થઈ આવે છે અત આપણને શુખ આપ છે. માટે યથા શક્તિ પુન્ય અત મન ખાતામાં પેશે વાપરતા જરા પણ અચકાવું નહિ.

રાજા પુરુષસેનને પુત્રોત્પત્તિને લાંધે પુર્વે જે દુખો સહન કરેલાં હતાં તે આ વખતે નિષ્ઠ થઈ ગયા. અત અનંદના દીવશો પશાર થવા લાગ્યા.

રાણી ચંદ્રકળાને પોતાની ગભીરતા અને પ્રેમાળ દ્રષ્ટીથી તેની હૃદય એનો શાયે ગાઢ પ્રેમ બધાઈ ગયો ધડભર પણ જુદું થડવું તેઓને ગમતું નહિ. ચંદ્રકળાના બને દિવ્ય ક્રમોને ક્રિયા વિનાઈ કરાવતી ચક્રી તે રાણીઓ પોતાને અહોભાગ્ય માનતી હતી.

જવાની તજની જરી મુજી તમે તમારો જીવન દિવસ રીધિ ગિતો
 સાતી વને એટલે અત્રે આવજો તેમજ તમારો માતૃપિતાને કૃમ
 આશ્રય આપવા માટે પૈસાની મદદ જોઈતી હોય તે આપણો
 રાજમાંથી લઈ જવા જરા પણ અચકાશો નહિ.

રાણીઓ—મહુ સાર પ્રાણ નીચ ! અપના પ્રતાપે અમારે
 સર્વ પ્રકારે આનંદ છે તથા પા આપના ચર્ચાને ક્રમાં કાળ રાહી
 આપણી ચેત્તા ભક્તિ કરવાનો અમને હમેશા સામ મળે એજ
 અમારો પ્રાર્થના છે.

જરા વાર પછી રાજની તજર પ્રડીયાળ પર જવાથી એક
 વાગ્યાનો શુભાર થયા અગ્યા એટલે તે તરત હડી સમામાં
 જવા માટે તૈયાર થયા.

રાજ પુરપોત સમામાં જઈ હજુરીઓને બોલાવી એક
 સુંદર રથ તૈયાર કરાવ્યો અને તેને સગતા સુંદર ઘોડાઓ સજ
 કરાવી આપ્યા. રાણી ચક્રાળને પહેરવા માટે સારાં સારાં વસ્ત્રા
 શુભ્ર અને કટલોક હીમતી સામાન અને શોભા મહોરો ત્યાં
 જઈ જવા માટે બોલ્યા.

હતાજાનો વખત એટલે રાણીને ત્રિપે પ્રયાણ કરવાનું શુ-
 કરર થતાં રાણીના આઠ વાગ્યાને શુભારે રથ જોડાવ્યો અને
 ચાર હજુરીઓને ઘોડા પહેરા માટે ઘોડે સ્થારથી સાથે મોકલવા

સતી ચંદ્રકાના સુખનો આંકડો વઢવ્ય ગયો. અને દુઃખનો
 હુંગર પશાર કરવાનો છે. માટે તેનો બનાવ આત્મનો
 આગળ જુઓ.

રાત્રીના પ્રથમ ભાગમાં જ ચંદ્રકાનો રથ ચાર હજુરી પ-
 હેરગીરો સાથે તેણીના પિયર જવા માટે નીકળ્યો રસ્તો. પણ
 વિકટ છે સુરીપુર અને ધર્મપુર વચ્ચે વીશ પચીશ માઈલનો
 છેડું છે ત્યાં અગળ તે વખતે મડક કે સિધ્ધે રસ્તો છે મહિ.
 પણ ઘણી ભયંકર ઝાડી ત્યાં આવેલી છે.

ચંદ્રકા પોતાની દારીઓની સાથે દારૂ વિનોદ કરી
 પિયર જવાના ઉમંગથી આનંદના ઉમરાઓ ફાડતી હતી.
 બંને કુમારો ને એકેક દારી પોતાના પોળામાં લપ બેઠી આ-
 વતી હતી. દીવસ ઉજ્યે સુરીપુર રથ પહોચવાનો છે એવી
 લાલચથી તે શુર્યોદય ધર્માનીજ રાહ જોઈ રહી હતી પરંતુ
 આનંદને વિધન કરતાં કાંઈ દેવને વાર લાગતી નથી, જેમ
 સુર્ય ને રાહુના ધેવાથી ઓચિંતો અંધકાર છવાઈ રહે છે તેમ
 મનુષ્યને પણ કર્મ રૂપી રાહુ ઓચિંતો ધેરા નાંખે છે ત્યારે દુઃખ
 રૂપ અંધકાર ધવાથી સુખ રૂપ અન્વાણુ નિષ્ઠ થઈ જાય છે.

જ્યારે ચંદ્રકા આજે સુખતા સાગરમાં ઝૂકી રહી હતી
 ત્યારે આંતુમાં ચાલ્યા આવતા હજુરી પહેરગીરોના મનમાં એક
 એક દુષ્ટ મુદ્દિ ઉપજી.

રામલો—અર્યા કાનીઆ ! રાજ તો અકલના મારદાત્મ
 છે, આ જંગલનું છુત ક્યાંથી પકડી લાગ્યા છે, અને ઘરમાં
 રાહ્યું છે, સહ્યું તો રાહ્યું પણ જોની રાજ્યમાંથી કેટલો બધો
 પૈસો અને માલ આપીને તેને પિયર મોકલે છે.

કાનીઓ—જોની સમલા ? હવે કાણ જાણે છે કે કાની દહ-
 ચરી છે. નાહક અમથી રાજ્યની દોલત ઓસી કરે છે. અર્યા
 ચેમલા આતો છે બધું કપટ; આવણા રાજને તો એ રાંડ લુંટી
 જાય છે; ત્યારે આપણે રાજના હજુરી કેવાઈએ, રાજ ને માત્ર
 લુટી જાય તે આપણે જોઈને બેસી રહીએ ? ના ના એમ તો ના બેસે

સંજુની અંદર મધ્ય ભાગમાં રાણી સંદ્રજાના અને બે
કુમારો સુનેલા હતા, તે વખતે આવેલા હજુ રાણી પેલા બે
કુમારોને તેની આગસેથી ઉભાડી લઈ તેની બિંદી તરતામાં જોઈ
આતા ગરદન પર સપાઈથી લગવાર અર્ધમાઢી લીધી. “અચ્છા...
હાથ ધાતકી નિમકહરામ હજુરી લાઈ સત્યાનાથ જાએ?” અને
કુમારોના અપના કહ્યા કરી તેની માતૃથી અંદરમાં પાસે સુઈ
કેમંચ હાથ હજુરી તુલ્ય બહાર નીકળી ગયો.

આ હજુરીએ કુટ્ટ દુલ પથુ એવી ચાલાકીથી કરી લીધું
કે તે સંજુની અંદર રાણી કે દાસી કાઢી જણી સૂઈ નહીં.

જેરા પછી રાણી સંદ્રજા બાગી અને પોતાના કુમાર
પોતા પાસે ન હોવાથી આમતેમ શંકા મારવા લાગી ત્યારે આડો
અવળો લગ્ય કરતાં તેને હાથ કુમારોના અપના કહેવા પર
પંડથો ને કોલેથી ખરડાઈ ગયો, કુમારો પર હાથ પડતાં જ રા-
ણીના તેજ હોસ કાઢી બેઠા અને તપાસ કરતા પોતાના જ
કુમારોને કપાયેલા જણી તેથી એકદમ ચોંકાઈ અને બુમેબુન
પાડવા લાગી.

રાણીની બુમેથી પાસે સુનેલા દાસીએ એકદમ જામી ઉઠી
અને બહારથી એકદમ કુટ્ટ હજુરીએ પથુ તંજુની અંદર કા-
પડ્યો મથા.

શું છે? શું છે? એમ કરતા હજુરીએ ત્યાં આવી
અમારું હોવાથી તેના કુટ્ટ કત્યને સજડ દેખાવ જણાવો ન
કરે. રાણીએ કળકલાઈ સજડે હજુ કે મારા અને કુમારોને
કોઈ કુટ્ટો મારી મથા અરે? મારું તો સર્વસ્વ હુઝામ મથુ
આટલું ઠહેલામાં તે તરત હજુરીએ અંદરના પર તુડી પડ્યા
સંકેત અપણી કે કાંડેણ? અંદાજ? બુનતી બોળાઈ? તું પોતે જ
કુમારોનું બંધ કરી મથા શું ને વળી? કોઈ કુટ્ટ મારી ગયો?”
હુતારી અમે તંજુની આસ પાથ કરીએ છીએ ને વળી તંજુમાં
કોઈ આવીને મારી ગયો ઠહે છે, તેના મારા રાજાનું સત્યા
નાથ વાળી તાંપુ નિકળ તંજુની બહાર? રોડ રાજા સત્યા
નાથ તાળી પડેલા પેલા સજડ તું ખિયેર જવા મારે છે? તિઅર

ચંદ્રકાળે આશ્રમમાં આવી યોગીરજના દરેન કરમથી
તેણીને કંઈક માંતિ વળી. યોગીસ્વરે જરા પછી ધ્યાન માળી
ઉઠી નજર કરી તેણીના શામું બેયું એટલે તરત તેણી ત્યાં
આમળ જઈને માહાત્માના પગમાં પડી.

દુષ્ટાથી ત્રાસ પામેલી વિયોગથી પીડાતી અને જંગલમાં
અભરાતી આ બાળાને દેખી યોગીરજને બહુ ખેદ થયો. યજ્ઞે,
ચંદ્રકાળે પગમાં પડી નમસ્કાર કરતાં “શુભી રહેા બેટી”
એવા કબજાથી તેણીના પ્રસાદને તે મહાત્માએ વચ્ચરી લીધા.

ચંદ્રકાળ—મહારાજ ! આપનું વચન સાંભળ્ય હોત્તે. આ
આપના મુખમાંથી પડેલા વચને હું મારે ચાલી લઉં છું. મા-
હારાજ માતાપર હું ખ પડવામાં કોઈ માંડી રહેતી નથી માં.
મને પુત્રને દુષ્ટ પહેરગીરોએ આ જંગલને વિધિ આજ રીતી-
માં કાપી નાંખ્યા છે. અને મારું સર્વસ્વ હુગ્રી તેઓ ત્યાં જવા
છે. પુત્રોત્તી દહન ક્રિયા માટે જંગલમાં કોઈ જવા માટે ફરક
હતી ત્યાં આપ મહાત્માનું પરિત્ર આશ્રમ તિહાણી મારું દુઃખી
અત લાવવા માટે હું આપને અરજી. આ કિંમત આપ પિતાએ
હું આપની પુત્રી છું આપના આશ્રય તમે આ આશ્રમમાં પડી
રહેવા મારી ઇચ્છા છે તે આપ કૃપા કરી પુરી કરશે. અન્ન
રહેવાથી.

રુપિયર—હા બચા ! શુભી રહેા. કૃપા આપના બી. તુમેરા
હાં આર તુમ બી હમેરી પુત્રી હે, કુચ્છ હંતાં નહાં નિશ્ચયી
રહેના. આર તુમેરા દુઃખકા તિહાંક કરના. આર તરે સહ-
કી દહન ક્રિયા કરને કે ખારતે દેખ લે સામનેરી કોટલી મેં કાઢ
પણ હે. તુમેરો માંકયે સો લેખે આર દહન ક્રિયા કર કંચર
આ જગ્યા.

યોગીનાં આવાં મધુર બંધનથી તેણીને જરા દિનમાં
આવવાથી કોટલીમાંથી કાઢના બારે બાધી કદી ન ક્યાઈસ તે
તેણી પોતાને મારે લક જ્યાં પુત્રનાં સખ પડેલાં હતાં ત્યાં
લક મળી ત્યાં તેની ચિત્તા ખડકી પોતાની સાડીનો કાંઈ બાજ
કાઢી તેમાં કુઆરને લપેટી તેની અંદર ગોળી દીધાં અને

આશ્રમમાંથી અડતી લાગીને તેણીએ ચિત્તાને સજાવી રીધી
 “અરે દુઃખ ઉપર દુઃખ માથે તુડી પડે છે ત્યારે માણસની
 જાતી વળતે જેવી થઈ જાય છે, હાડ લેહી જેવા થઈ જાય છે.
 બાહી પાણી જેવું થઈ જાય છે. તેમાં સરીર કાષ્ટભય થઈ
 જાય છે. કલ્પે છે કે જહુ રણીયાને રણ નહોતો અને જહુ દુઃખી-
 માને દુઃખ નહોતું.” અંદરના પશુ તેની જ રીતે પુત્રોની કબજ
 કિસા કરી સ્નાન કરતા માટે રૂપિયા આશ્રમે મોકલે ત્યાં રૂપીએ
 જાલ કંડ બતાવવાથી ત્યાં જઈ સ્નાન કરી વસ્ત્રો પહેરી તર-
 તને રૂપી મહાત્મા પાસે બેઠી

“દુઃખના દીવસોમાં પણ ભુખ મટી જતી નથી.” ત્યારે
 અંદરના પશુ એકાદ દીવસ રહી અનાજ ખાસતી પાણી પેટે
 ૧-૨ પાડી ત્યારે રૂપિએ ચહેરામાંથી માગી લાવેલા આટમાંથી
 એકાદ રોટલો કરી ખાઈ લેતી, જે કાલે સાંકર ચોખામાં મૂર-
 કાવ થયેલી હતી તેને આજે પેટપુર રોટલો પણ પોતાના કો-
 ટને મળવાના સાંસા પડ્યાં જેને હુકમ કરતાં હજારો હાજર
 જતાં તેને આજે ચોખાના સરળાંગત થવું પડ્યું જે કાલે પુરપતી
 રોષમાં પોદતી તે આજે અણી સુધ કાકરામાં આળોડે છે. જે
 કાલે લાખે રૂપિયાના દાગીનામાં મરકાવ થયેલી હતી તેને આજે
 નરીપર પહેળ્યા લુગડું પણ રહેલું નથી અહા ? “કહેતી વિ-
 ચિત્ર ગતી છે એક ઘડીમાં ફેટલી જિન બિન અવરતામાં મુકી
 દીએ છે ત્યારે કમ રૂપી મનુનો ધેરાવો થાય છે ત્યારે રજત
 ગજ થઈ વમર રહેતું નથી પણ ખરો સત્યવાદી મનુષ્ય
 આના ચક્રે સમય પોતાનું સત્ય ચુકતો નથી”

અંદરના પેલા પ્રેર આને દુઃખ કરીને તુડી પડવાથી પણ
 આડગ રહી પોતાના જ કર્મનો વાંક કહાડી આ રૂપિયા આશ્રમે જ
 દિવસો કહાડવા બાપી પણ રૂપિએ માગી લાવેલા આટમાંથી
 પોતાના સરીરને બહુ આપણ બાજબી લાગ્યું નહોતું ત્યારે
 તેણીએ યોગીરાજને કહ્યું.

અંદરના—મહારાજ હું આદિ પડી રહી આપના પવિત્ર
 આત્માને જોડનમાં નાખવાથી મારું મન અંદરના છે મારું હું

મામડામાં જઈ ભિક્ષાવતી કરી. ઉદર પોષણ કરે. એવો કામ ઉપામ બતાવો !

યોગીરાજ—ફિકર નહીં બન્યા ! તું જાણી મેની બડકી છે આર મેરા મંગલકા આટામે કુચ્છ રોટી કરલેવે ધરમે કયા મેરે મોખી રૂપ દેતી હકીકત.

ચંદ્રકાન્તા—નહી માહારાજ ! મને કામ રસ્તો બતાવો તે તે પ્રમાણે હું વર્તિ ઉદર પોષણ કરું.

યોગી—સુન બન્યા ! તેરે કુચ્છ એસી ઇચ્છા દેવે તો મુન થુ તેરા રચામી કપડા દેતાર કર ભિક્ષુકકા વેશ ધારન કર આર પાસકા ગાવમે બાકર ભિક્ષા પૂતી કરેગી તો તુજે કુચ્છ હરકત નહીં દેખેગી. આર એકરો હીરતન પડકર મમડીકા લોકકુ મુના ને શે તેરા અંત સમ્પદશે લોક બહોત રંજન હોનમમા આર અચ્છા તરેહશે ભિક્ષા મોલેગી.

યોગીરાજના આ વચન શ્રાવેગી ચંદ્રકાન્તા પોતાના રસમ કપડા ઉતારી પોટકો આંધી યોગીના આશ્રમે મુકી, ભિક્ષુકના વેશ ધારણ કરી હાથમાં તંબુરો કાંચી લઈ યોગી પાસેયા ને આર ફિરતને યોગી લઈ ગોળડામાં જઈ ભિક્ષા પૂતી કરકા સામા તેણીના અધુર સ્વરચો ધણા લોકો રંજન ધણ અકેક દીવધને. આરાક અકેક જણ આપી દીએછે એટલે તેણી યોગ પરીશ્રમે પોતાના આત્માનુ પોષણ કરે છે દીસે મામડા કરી રાત્રીએ યોગીના આશ્રમે જઈ પડી રહે છે.

પ્રકરણ ૧૭ મું

હનુરીઓનો પ્રપંચ અને રાજ્યશોક અને બોધ
વચન.

સંભગવતાં કમકમી છુટે છે બોલતાં જીમ અટકી પડે છે. એવું કુર અને ધાતકી કામ કરનાર દુષ્ટ હનુરીઓ અને કુમારોનો વધ હરી શત્રીને લુટી લઈ કાચીયોને શમજીતી આપી ધર્મપુરનગરને વિષે દાખલ થયા. મહારાજ પુરપશેનને મળવા જતાં તેઓએ સતી ચંદ્રકળા વિષે કથન શમાયાર પૂછ્યા ત્યારે તેઓ (દયામણુ મુખ કરી) મહારાજ ? કહેતાં જીમ તુટી પડે છે રૂદન કરતાં આખો કુટી પડે છે, સંભગવતા હૃદય ચીરાઈ જાય છે, સાહેબ... સત્યાનાથ વંજી મધુ ? હાય.

રાજા—(બહુ અધીરા થઈ) શું છે હનુરી જાલદી કહો. તમારા વાક્યો મારા હૃદયને વિષે શું શર આલ્યા જાય છે જે હોય તો જાલદી કહો શું ? ચંદ્રકળા. “અટલું બોલતાં.”

હનુરીઓ—(શુરાતન ચડાવી) બશ બશ ? દોઢી અને બાણી તમારી ચંદ્રકળા એતો રાએ માની તે રાણી “પણ મોહારાજ, આ જગતનું ભૂત અને ડાકેલુની ડાડી કયાંથી લાવ્યા હતા અમે તો હનુ કેતારો હરી રસ્તામાં પડાવ નાંખ્યો અને તંબુની અંદર બને કુમારો સહિત ચંદ્રકળા અરે તામ લેતાં દોષીત થઈએ છીએ તેને ખેસાડી બહાર અમે ચોકી કરતાં હતાં એટલામાં તો એ અંખણીએ બને કુમારોનો વધ કરી બધું હરી ગઈ હાય..... કન્યાનો કયાં કાળ પડયો હતો કે આવી રાક્ષસીને ધરે રાખી સત્યા નાથ વાળયુ અરે કુમારોને મારી નાંખ્યા પણ સાચેતો સામાન પણ બાળા નાંખી જ્યારે થઈ હશે મધ,

સ્થાય પાંખ્યાં અને શોકાતુર થવા લાગ્યા. વિષ પુત્રો અને પ્રેમ પતિની આ દશા સાંભળી તેમને ધણો ખેદ થયો. વળી આ હકીકત ખરી હશે ? કે ખોટી હશે ? આવી રીતે મનને વિષે શ્રીતી પામવાની સાથે ખેદ કરવા લાગ્યા, ઉદાસી ચહેરે લાગ-લાજ સભાગાંથી ઉઠી રાજ્ય દરબારમાં દાખલ થયાં.

શહેરમાં પુત્ર વધતી વાત ફેલાયાથી આખું નગર સોક થયેલું થવા લાગ્યું. સર્વનો આનંદ એકદમ નિષ્ઠ થઈ ગયો, બનરના રસ્તાઓ શુન્યકાર જેવા દેખાવા લાગ્યા અને માણસો સર્વ રાજ્ય દરબારમાં ભરાવા લાગ્યાં ત્યારે દેવળો અને મહાનો જંગલમાંની શુન્યકાર ચેર પહાડી જેવાં જથ્થાતાં હતાં રાજા પુરુષસેનનો આ વળતનો દેખાવ એક લયંકર જથ્થાતો હતો. તેઓ રૂદન કરી પછાડા મારતા અને આકુંદ શબ્દોથી ખુભો ખાડતા હતાં.

રાજ્યમાં અકસ્માત ડોળાહળ થયેલો જોઈ અધીરી બનેલી રાણીઓ પણ રૂદન અને આકુંદ કરવા લાગી અને પુત્ર વધતી વાત સાંભળી ત્યારે તો તેઓ પણ વધારેને વધારે રડવા લાગી એકંદર સર્વ નગરમાં અને રાજ્યમાં શોક છવાઈ ગયેલો હતો.

રાજા પુરુષસેનને પુત્રોનો શોક અને ચંદ્રકળાની હકીકત વધારેને વધારે ચતાવવા લાગી શું કરવું ? કેમ ચયું હશે ? વિગેરે વિગેરે વિચારોથી તેમનું મન મુઝાવા લાગ્યું. ચિત્ત ડાંભા-ડોળ થવા લાગ્યું. રાજ્ય લક્ષ્મી અને રાજ્ય વૈભવ ક્ષાર જેવા જથ્થાવા લાગ્યા સભાઓ સમસાનવત જથ્થાવા લાગી ભોજન વિષ જેવું અને સૈયાઓ અંગારે રૂપ ભાષવા લાગી.

પ્રધાન સહીત ઘણા માણસોના સમુદાય વચે મહારાજા સોક અસ્ત બેઠેલા છે ત્યાં એક વિદ્વાન સાધુ પુરુષ અકસ્માત આવી ઉભા રહ્યા અને સર્વદા સોક પ્રચરી રહેલો નિદાણી સર્વજ્ઞ મહાત્માએ રાજાનો શોક સમાવવા માટે નિતીનો વાગ્ય વાહ સાધુ કર્યો.

મહારાજા તમે પોતેજ સોકનું સ્થાન છતાં સ્થાને શોક કરો છો કાનલુ કે જોમ હાલે તમે પુત્ર પતિનો શોક કરો છો તેમ

ખીજી લોકો એક વખતે તમારા પણ શોક કરશે અને તેનો વળી
ત્રીજી લોકો શોક કરશે સંસારમાં કિત્યમ મધ્યમ અને અધમ
કાંઈ પ્રાણી દુખ રહીત છેજ નહિ, જેમ સમુદ્રમાં વહાણો અને
પરખમાં મનુષ્યો એકલા થાય છે ને જરાવાર પછી તે વિખરાઈ જાય
છે તેમજ પુત્ર પૌત્ર અધવ પતિ વિગેરે સહુ એક વખત ભેલા
થઈને પાછળ હમેશને માટે જુદાં પડી જાય છે માટે એવા જુદાં
મડતાર, ઉપર રાગ યા દ્વેષ રાખવો એ એક અજ્ઞાનતા છે. જેમ
સ્વપ્નામાં દેખાયલાં માણસો કલ્પના માત્ર હોવાથી વાસ્તવિક
રીત પરસ્પર તે ઓળખતી સત્તાં નથી તેમ આ માણસો પણ
કલ્પના માત્ર હોવાથી એક બીજાને ઓળખી શકતાં નથી.

વસ્ત્રાથી દુખ થાય છે. દુખ જવાથી સુખ મળે છે અને
સુખ જવાથી વળી વસ્ત્રા ઉત્પન્ન થાય છે તે વળી દુઃખનેજ
ઉત્પન્ન કરે છે જેમ ચાલતી ગાડીના ચારા એક પછી બીજા
અને વળી પેલો એમ હમેશાં આવ્યાજ કરે છે તેમ પ્રાણીઓને
સુખ પછી દુઃખ અને દુઃખ પછી સુખ એમ હમેશાં આવ્યાજ
કરે છે માણસો દુઃખને ટાળવા અને સુખ મેળવવા હજારો પ્રય
ત્ન કરે છે પણ સમજતાં નથી કે સુખ દુઃખ પ્રયત્નથી મળતા
નથી અને ટાળતાએ નથી પણ દૈવથીજ મળે છે ને ટળે છે. જુ-
ધીવાળો માણસ દુઃખી થાય છે ત્યારે મુરખ શુખી થાય છે
ધણા મિત્રવાળો દુઃખી થાય છે ત્યારે સતરવાળો સુખી થાય છે.
જેમ દુઃખ માગ્યા વગર આવે છે તેમ સુખ પણ માગ્યા વગર
આવે છે માટે સુખ કે દુઃખ પ્રિય કે અપ્રિય જે કાંઈ પ્રારબ્ધની
ગતિથી આવી મટે તે સહન કરી લેવું પણ હર્ષ કે સોક
કરવો નહિ.

વિવેચી પુરૂષે શુખ દુઃખ હાની લાભ યશ અને અપ
યશ વિગેરેને કાળને આધિન થયેલા જાણી તેમજ બુદ્ધી પ્રાક્રમ
ધન કે મિત્રાથી પણ કાળનું પારલ મિથ્યા થઈ શકેલું
નથી. એવો નિશ્ચય રાખી હર્ષ કે સોક કરવો નહિ.
હે રાજન આ સંસારમાં સ્ત્રી, પુત્ર, ધર, ધન, શંપતિ, ના-
દર, મિત્ર, સંબંધી, સંન્ય, અને રાજ્ય એ અધુઃગાંધવે તમારની
મટે આ સ્વપ્નની પેઠે વાસ્તવિક નહિ છતાં પણ દેખાય છે.

અને થોડાજ વખતમાં નિષ્ઠ થઈ જાય છે, જેમ જળ પ્રવાહથી રેતી ભરી થાય છે ને જુદી પણ પડે છે તેમ કાળના પ્રવાહથી પ્રાણીઓ ભેળાં પણ થાય છે અને જુદા પણ પડે છે, માટે તેને સત્ય કે મારો કરો. માનવાથી શોક, મોહ, ભય, અને ધોડા શીવાય બીજું કશું ફળ પ્રાપ્ત થતું નથી.

કર્મોથી અનેક થોતીઓમાં ભળતા જીવોને માતા, પિતા, બધું સ્ત્રીઓ, અને મિત્રો વિગેરે અનેક ઉત્પન્ન થાય છે ને અનેક નિષ્ઠ થઈ જાય છે માટે એમાં કેનો હર્ષ કરવો અને કેનો શોક કરવો. શશારમાં રહેલા એક જીવને જટલા સળધીઓ થઈ ગયા છે તેનો મુકાબલો કરીશું તો આપણા શમુદ્ર કિનારાનાં રજકણો પણ પુરા નહિ પડે માટે આત્મા એક છે અને દેહ અનેક છે દેહ જન્મે છે આત્મા જન્મમતો નથી દેહ વૃદ્ધી પામે છે. પણ આત્મા વૃદ્ધી પામતો નથી દેહ ક્ષિયુ થાય છે પણ આત્મા ક્ષિયુ થતો નથી દેહ નિષ્ઠ થાય છે. પણ આત્મા નિષ્ઠ થયો નથી માટે હે! પુસ્પસેન રાજન તમે શયળા શોક અને સંતાપને છોડી દીઓ આ સ્ત્રી પુત્ર અને રાજા જે કાંઈ દેહ ખાય છે તે સાથે તમારે કશો પણ સંબંધ નથી સર્વ ઝાઝવા માફક છે જેમ બાળકો અંગુઠાને ધાવવાથી ધાવણ મળતું માની લેયે છે તેમ અમાની મનુષ્યો સ્ત્રી પુત્રાદીકથી મુખ મળતું માની લીએ છે પણ પ્રાય સર્વ દુઃખજ હાય છે.

આવી રીતે માહાત્માના પર્માથિક અને વ્યવહારિક બોધથી શાન્ત થયેલા રાજાએ ત્યાં પધારેલા મુનીને નમસ્કાર કરી કહ્યું કે જેમ ગરમીથી તમે થયેલા મનુષ્ય મિત્ર જળ મગવાથી શાન્ત થાય તેમ હું મારી સ્ત્રી અને પુત્રોના દુખથી ઘેરાયેલા આપના સુખેષ વચનોથી શાંતિ પ્રાપ્તો છું અને આપને અભિનંદન કરું છું.

રાજાએ નમસ્કાર કરવાથી મહાત્મા શ્રી તેમને યોગ સન્ધાર આપી પોતાના સ્થળે ગયા અને દરબારમાં ભરાયલા લોકો પણ રાજાને પ્રણામ કરી સહુ સહુને સ્થળે ગયા પરંતુ રાજાને અદ્રકગાની સહા સિદ્ધ વાતનો નિરણય કરવા પર બહુ લલ્લ હતું છ રાણીઓને તેણીનો છ છ વરસનો સહવાસ હોવાથી તેને કાંઈક માહેતી હોવી જોઈએ આમ વિચારી તે રાણીવાસમાં ગયા.

ચંદ્રકાના વિયોગથી બપોત થયેલી રાણીઓ રાજાના પધારવાથી તેમને ચંદ્રકાના ખબર પુછતાં રાજાએ હજુરીના કહેવા પ્રમાણે સર્વ હકીકત કહી વળી કહ્યું કે એ હજુરીઓના કહેવાથી મને શક પેદા થાય છે તેઓનું કહેવું કે તેણી તો ડા-કેણુ હતી તે પુતરોનો બક્ષ કરી શામાનને બાળી નાંખી બપોતરી થઇ હતી મધ.

રાણીઓ—હાય હાય ? દુષ્ટ, પ્રપંચી અને લુચા હજુરીઓ એજ શયાનાશ વળ્યું. મહારાજ તમને કાંઈ વિચાર થયે નહિ ? કે તેનું બોલવું શાય માની બેઠા. એ ચંદ્રકાએ પ-છશની લાલચથી પુત્ર વધ કરી સતીને લુટી કહાડી મુકી હશે. અરે એ તો મંદા સતી છે તેના પર ખોટા કલંક લગાવી એ દુષ્ટોએ કેવો પ્રપંચ રચ્યો છે. માટે જલદી તેનો તપાસ કરાવી અમોને એ સતીના દરશન કરાવો ત્યાં લગી અમારે અનાજ ખાવાની પ્રતીતિ છે, અમો પણ શાયે ચાલીશું અને જ્યારે એ સતીના દરશન કરીશું ત્યારેજ અમોને સુખ વળશે.

રાજા—(સ્વગત) રાણીઓ ખરું કહેછે દુષ્ટ હજુરીઓને શર્વ પ્રપંચ છે માટે સત્વર તપાસ કરેવો બેઠાએ (આસન) પ્રિયો તમારું કહેવું સ્વાર્થ છે હવે આપણે ત્યાં જઈ તપાસ કરીએ એટલે શર્વ માલમ પડશે હિમણું તૈયારી કરવું છું. (સભામાં બાય છે.)

રાજા સભામાં જઈ પ્રધાનને બોલાવી સરવ વાતથી વાકેફ કરી સાંથી રાણીઓ પાસે આવ્યા ને છ રાણીઓને સાથે બધા બે ચાર સિપાઇઓ પગી વિખેરે તથા પેલા દુષ્ટ હજુરીઓ સંહિત સતીની શોધ કરવા જંગલમાં ગયા.

પ્રકરણ ૩૮ મું

સતીના શોધ.

શેઠ—મુનિમજી ? (ગુણચંદ્રને પેલા શેઠ પાસે કાયમ રહેવાથી મુનિમની જગ્યા મળી છે) દેશાવરની ટપાલ આવી મધ ?

ગુણચંદ્ર—હા શેઠ ? બંગાલ દેશમાં આપણી માતની ખરીદ તથા લાખ હરવેટની થયેલી છે. ને ત્યાર બાદ તેનો ખાવ આશપાશના દેશોમાં વરસાત નહીં થવાથી સખત વધી ગયેલો છે માટે થયેલો ખરીદનો વિક્રય કરવાનું જવાબમાં આપણે જણાવવું જોઈએ

શેઠ—હાજી નફો મળે ત્યારે તો વિક્રય કરવોજ માટે લાખી લાગાને,

ગુણચંદ્ર—શેઠજી મારા દેશથી પત્ર આવેલો છે ત્યાંથી લાખી છે કે તમારે હવે તરત નોકરી છોડી ઘેર આવવું માટે હવે આપની પાંચેથી રજા માગવા વિનંતી કરું છું.

શેઠ—ખડુ શાર તમારી મજા હોય તો મારીક પગાર બશે રૂપીયાનો છે. તો કાંઈક વધારી આપું માટે દેશ જવાનું મું પ્રયોજત છે.

ગુણચંદ્ર—તહી શેઠજી હું હવે નોકરી કરવા ખુશી તથી. માટે રજા આપો.

શેઠ—ખડુ શાર. જેવી મજા. મુનિમજી ? તમેજો મારી ૧૭ શાત વર્ષની નોકરી ખરા અંતઃકરણથી ખજાવી મને શારી પ્રાપ્તી કરી આપી છે માટે તમારા પગાર હપ્તોત એક હજારની નોટ બહિશ કરું છું ?

ગુણચંદ્ર જે રૂપીયાના પગારથી પણ એકજ રથજે પાંચ ૭ વર્ષ સ્થિર રહેવાથી આ પાંચરીએ ચઢ્યા અને મુનિમની પદવી મલી માટે નોકરી કરવામાં અમણીકપણ સખવું દગ-લખાઈ અને કુબંધનનો લ્યાગ કરવો. મન સ્થિર રાખવું આ-

પણ હહેવાથી પગાર વધતો નથી પણ આપણા ગુણિનેજ ને-
કરને પગાર વધે છે માટે આપણામાં સદ્ગુણ અને પ્રમાણિકપણું
કેમ વધે એ લક્ષમાં રાખવું અને મોકરી કામમનીજ કરવી”

શુભચંદ્ર ધણા આતની સાથે મોકરી છોડી પોતાના વ-
તન તરફ ચાલ્યા ગયા અને શૌરીપુરને વિષે ઘણા થયા.

શુભચંદ્ર ખાંચ પૈશા સારી રીતે મેળવી ઘરે આવવાથી
ગામમાંથી શારા શારા માણસો મળવા આવ્યા અને જે મણ
અનાજ આપવાનો વિચાર થતો હતો તે મેઘચંદ્ર મોટામઠને
મળવા આવ્યા “શંશરમાં પૈશાનીજ સગાઈ છે” શુભચંદ્ર
મળવા આવેલા માણસોને ચા નાસ્તો આપી સર્વને ખુશી કર્યા.

શુભચંદ્રના ઘરે આવવાથી તેની સ્ત્રી પણ સંતોષ પામી.
શુભચંદ્રે પોતાની ઘરેણે આપેલી દુકાનો પૈશા આપી છોડાવી
સ્ત્રીને તે ત્યાં દુકાન કરી પહેલાની રીતે ધોરણુશર કામ ચલાવી
પોતાની શેઠ પદવીને પુનઃ પ્રદીપ્ત કરી.

હવે ચંદ્રકળા તરફ જરા ધ્યાન ખેંચીને એક દીકરા
તેણી ગામડામાં ફરતાં ફરતાં છેડે નીકળી ગઈ અને એક સહેરની
પાદરમાં આવી ચડી સહેરના માણસો જાણીતા લામચાથી તે-
ણીએ એક જણને શેહેરનું નામ પુછ્યું ત્યારે જવાબમાં “શૌ-
રીપુર” છે એમ તેણે કહ્યું ત્યારે તેણી કીચાર કરવા લાગી કે
આતો મારા પિયરનું જ ગામ છે, પરંતુ મારો ભિક્ષક વેષ છે
એટલે મને કોઈ આજખતું નથી, ખેર મારે પણ હાલે અ. લિ.
ક્ષુક વેષે પ્રસિદ્ધ થવાનું કાંઈ કારણ નથી એમ વિચારી તેજ
નગરમાં બિલાવટી કરેછે અને ત્યાંની ધર્મશાળામાં રહે છે એક
વખત ભોજન કરવાનો તેણીએ નિયમ કરેલો છે “આવા શ-
કટ સમય કિયે ધરતાર સતી ચંદ્રકળા ઉપર શકટ પડવામાં
કાંઈ બાકી રહિ નથો હવેતો તેણીના કર્મનો સત્યાનાશ વળી
સર્વથા સંનિત થતી જોઈએ? પણ શમ્પુર? વાંચતાર આમ
છેક અધિરા બનશે નહિ સર્વ શાંત થશે. “ધર્મોન્નય અને
માયની ક્ષય”

હવે રાજા પુરુષશેન તથા રાણીઓ તથા હળુરીઓ અને
શિપાઈઓ ધર્મપુરથી નીકળી જંગલમાં આવ્યા અને છેક જ્યાં

સૌથીએ પકાવ નાખ્યો હતો ત્યાં આલ્યા અને સ્થાનિક તપાસ કરતાં જ્યાં કુમારેનો વધ થયેલો ત્યાં લોહી લોહાણું પડેલું હતું અને ખાસે એક રાખનો ઢગલો પણ પડેલો હતો.

તે હતોને રાખનો ઢગલો થઈ જવાથી હજુરીઓ પોતાની વાતને પુષ્ટી મળવાથી આનંદથી ઉમરાઈ કહેવા લાગ્યા. જુઓ શાહેવા! આ રાખનો ઢગલાને સ્થાને તેણીએ શામાત્ર ખાણી નાખ્યો છે ને લોહી લોહાણું પડેલું ત્યાં તેણી કુમારેનો વધ કરી બક્ષ કરી ગઈ છે ?

આ શાંભળી રાણીઓ એકદમ બોલી ઉઠી ? નાંજો લુચાઓ તમેજ કુમારેનો વધ કર્યો છે ને ત્યાં તેણીએ કુમારેની દહન ક્રિયા કરેલી છે.

આમ કહેવાથી રાખને વધારે સકપકવાથી વધારે તપાસ કરવાને આગળ ચાલ્યા. થોડે છોટે જગ્યાથી ત્યાં એક મોટા દીંદી, લામલાજ આવી જુઓ છેતો ત્યાં કોઈક યોગીરવર તપાસ કરતા દીંદા. ત્યારે તેને રાખ પુછવા લાગ્યા.

રાખ—યોગીરાજ ? આપના આશ્રમ આગળ કોઈ સ્ત્રીને તમે જતાં આવતાં નિહાળી છે.

યોગી—હા, ખરું ? ધધર એક ખાણ આપથી ઓર દો તિન રોજ થયા ધધરશે કુચ કર ગઈ હે ઓર પાશકે માવમે ભિક્ષા મંગતેકું ગઈ હે ? અહા દેખનેમે તો પહેલ તેજસ્વી લગતી હે કુચ્છ ગમગીનમે હુઇથી.

યોગીરાજના આ વચને રાણીની વાતને પુરો ટેક આપ્યો. આથી તેઓ કહેવા લાગી કે જુઓ માહારાજ એજ સતી ચંદ્ર-કળા હોવી જોઇએ, પરન્તુ આપણે તેની તપાસ માટે શૌરીપુર જઇએ કારણકે ત્યાં તેમનું પિયર છે એમ તે કહેવાં હતાં.

આમ વિચારી સર્વ ત્યાંથી રવાના થઈ શૌરીપુરને વિષે દાખલ થયાં અને પાહરની એક ધર્મશાળામાં કિતારો કર્યો.

રાખ પુરપશેને શૌરીપુરની અંદર એક સિપાઇને બુલચંદ્રને લેડવાં મોકલ્યો. સિપાઇ પુછતો પુછતો બુલચંદ્રને ઘેર ગયો.

ત્યાં સુમંગલાએ જોડેલા હતો, સિપાઈએ કહ્યું કે. ગુણુચંદ્ર શહેને હમારા રાજ્ય બોલાવે છે અને તમોને તેમની રાણીઓ બોલાવે છે તેમને મળવું છે ?

આમ કહેવાથી સુમંગલાએ શેઠને તેડવા કુમારને માણસ મોકલ્યું. થોડી વારે શેઠ ઘરે આવ્યા ત્યારે સિપાઈએ કહ્યું કે શેઠ તમને હમારા રાજ્ય બોલાવે છે તેમને મળવું છે.

શેઠ વિચારમાં પડ્યા કે આ વખતે કુલ્ય રાજ્ય પધાર્યા છે કે મનેજ મળવા તેડે છે ત્યારે સુમંગલાએ શેઠને કહ્યું કે ત્યાં રાણીઓ તેમની સાથે છે તે મને મળવા તેડે છે ગાદે તમે ત્યાં જઈ તેમને આંહિ બોલાવી આવજો. હું રસોઈ ત્યાર કરે છી.

જેઠજી સિપાઈની સાથે રાજ્ય પુરુષશેવ. પાશે ગયા તે પહેલાં સલામ કરી મળ્યા ત્યારે રાણીઓ શાદા પોશાકથી અને શાદા આડમથી શેઠને પાશે બોલાવી કહ્યું કે શેઠજી અમારે તમરી પત્નિ સુમંગલાને મળવું છે માટે તેમને તમે આંહિ મોકલો ત્યારે શેઠે કહ્યું ના બાઈ સાહેબ આમ ત્યાં પધારો. બે થી આરામ લઈ હાથી મળી જાઓ.

રાણીઓને જવાનું નો હતું પરંતુ આમનથી થયું જોડે જોડે સીપાઈને સાથે લઈ રાજ્યની આજ્ઞાથી તેઓ ગુણુચંદ્રને ઘેર ગયા.

સુમંગલાએ તેઓને આદર સત્કાર કરી વિજાના આપ્યાં ત્યાં તેઓ બેસી કુશળ સમાચાર પૂછતાં આમ તેમ જોડે લાગતાં થયું ચંદ્રકાના ત દેમાયાથી (સુમંગલા તે કાંઈ પૂછાના વિચાર કરે છે તે પહેલાં) તે પૂછા લાગ્યાં બાઈ તમારી ચંદ્રકાના ક્યાં ગયા છે.

સુમંગલા આ સ્વાગતથી ભરખિત થવાની સાથે વિરમીત થઈ ગઈ, કમ જવાબ આપવાનું શુભચિન્તન પરંતુ થોડી વારે બાંન આવ્યું કે જો મારી દીકરી ચંદ્રકાનાના સમાચાર પૂછે છે ત્યારે તેણીએ જવાબમાં કહ્યું (સંકારીત ચક્રે) બાઈજો તેણીને તો તેમની પિત્યા જ ચત્ત વરસ પહેલાં વનમાં મુકી આવ્યા છે અને તે પછી તેની અગ્નિને કમ જળર નથો આવે તમોને જળર હોય નો ક્રિયા કરી કહો ત્યારે ગુણુચંદ્ર

બોલી ઉઠ્યા કે હુંનો તેણીને ઘાતક વનને વિશે મુકી આવેલને
તે દહાડેજ ઘાતકી બનવરોને ભોગ થયેલી હશે. એમને શું
ખબર હોય જે કહે !

રાણીઓ—અરે શેઠજી ? બિચારી નિર્દોષ બાળાને સ્વા
માટે જંગલમાં મુકી ? એવો તમારો શું અગાડ કર્યો હતો.

શેઠજી—કાંઈ નહિ. પણ તેણીની ચાલ ચક્રવર્તી નહોતી
માલમ પડવાથી મને શક પડ્યો એટલે તેને વનમાં મુકી આવ્યો.

સુમંગલા—બાપજી રસોઈ તૈયાર થઈ છે મા. ઉઠો
આપણે જમી લઈએ પછે એ વાત પુરી કરીશું ?

રાણીઓ—અરે તમારે તો વાત પુરી કરવી છે પણ અ-
મારે તો એ સતીનું દર્શન કરવા વિન્યા અનાજ ખાવાના પણ
નિયમ છે (પછી તેઓએ ચંદ્રકાંતની મુળથી લકીકન માંડીને
શેઠને કહિ) અને છેવટે કહ્યું કે તે બધા ત્યાંથી પિયર જવાનું
કહીને હાલેજ ગયેલ છે અને અમે પણ મળવાની ઇચ્છાથી
આહી આવ્યા તો આંહી તો તમે વીવાની વરસી કરી દીધી
હવે અમે તેની ક્યાં ખોળ કરીએ એનો મક્કા સતી છે. એમના
મત્ય અને શિયળની શું વાત કરવી એમાં તમારું તો શું પણ
અન્યતું પણ અનાજ એ સતીના દર્શન કરવા પહેલા ખાવાનું
નિયમ છે. આલો હવે સત્વર તેનો તપાશ કરીએ.

ગુણચંદ્રને આ વાત સાંભળવાથી પોતાની મુખખાંતનું અને
સાહસનું બાન થયું. ચંદ્રકાંત પરનો વિંમસી અધેરો રેમ આવ-
ખતે બમ્બૂ થયો અને મેઘચંદ્રની કાગળ ઉપર સફ પેદા થયો.
અને રાણીઓ એ બોજન ન કરવાથી સર્વ જાણ ત્યાં રાજ
પસે મયા ગુણચંદ્રને રાજ પાશે જવાની વાત સાંભલી. મેઘચંદ્ર
પણ હાલેજ ત્યાં મયો ચંદ્રકાંતની આગતનું તેને કંઈ બન
હતું નહી. આંહી રાત વાસેરોઈ સ્વારમાં ને સતીની શોધ કરવા
ઉપડી જવાનો હસાવ આમળથીજ કરેલો હતો એટલે સર્વે ત્યાં
રાત પાશે રહ્યા.

રાજ પુરપરીન બધાં ઉતર્યા છે તેની શમી નાણુમાં એક
ધર્મશાળા હતી તે પણ મુસાફરો ને ઉતારા માટે રાખવામાં
આવેલ હતી.

પ્રકરણ ૧૯ મું

સતિનો મેળાપ

અંદ્રકળા થે ગીનું આશ્રમ દુર હોવાથી તે દરરોજ ત્યાં પહોંચી શકતી નહીં એટલે જે ચાર રોજે ત્યાં જવાનું થતું ત્યાં લગી તેણી ધર્મસાળાની છાપરીએ રાત્રી રહેતી અને તેના સુંદર રાગેથી ઘણા શ્રોતાઓ ત્યાં હાજર થઈ તેણીનાં ગાયનો સાંભળતાં અને વખતે વારતાઓ કરાવાનો આગ્રહ થતો ત્યારે તેણી સારી શરીર વાતો કરી તેઓને રંજન કરતી.

આજે તેણી ગામગાથી આવી ને છાપરીએ બેઠી ત્યારે સામી બાજુમાં પોતાના રાજ્યના માણસો સામી બાજુમાં જણાયાં લાગ્યાં તેમજ તેમની મનુષી પોતાની છ બહેનો સાથે કંઈ વાત ચીત કરતાં જોયાં. જરાવાર થઈ તો દુષ્ટ હનુરીએ પણ દીઠા ત્યારે તેણીને એમ જણાયું કે એ લોકો મારી શોધ કરવા આવેલા જણાય છે પણ અરે ! એવાં માનો મદ્દમાય ક્યાંથી હોય કે આવાં શશકારમાંથી હું રાણી પદ ધારણ કરું.

આવાં તર્ક વિતર્કમાં તે છાપરીએ બેઠેલી હતી ત્યાં રાજનક નિયમ પ્રમાણે શ્રોતાઓ ગાયન સાંભળવા આવતાં તેણીએ ગાયનો શરૂ કર્યાં.

આ તમારો સામી બાજુમાં આવેલા રાજા પુરુષોત્તમ સિપાઇઓએ જોયો ત્યારે તે રાજા પાસે જઈ કહેવા લાગ્યા કે માહારાજ સામી બાજુમાં એક સ્ત્રી ગાયનો કરે છે ને ત્યાં જિવર્ગ અને પુરુષ વર્ગ સાંભળવા આવેલા છે માટે આપ સાહેબ મહારાણીએ સહીત ત્યાં જરા પધારશો તો જરા આનંદ થશે.

આવું સિપાઇઓનું વાક્ય સાંભળી રાજા રાણીઓ, હનુરીઓ તેમજ સુમંગલા, ગુણચંદ્ર અને મેઘચંદ્ર સર્વ સાંભળવાની ઇચ્છાથી ત્યાં આવ્યાં.

આ વખતે રાત્રીના આઠ વાગ્યા હતાં સુકલપક્ષે તો એક-
દસીનો ચંદ્રમા કાંઈક પ્રકાશ મારી રહેલો હતો તથા સતી
ચંદ્રકળા આવેલા મિજબાનો ને તે પુરે પુરી ઓળખી ચક્રી
હતી ત્યારે તેઓ તેણીને કાંઈ ઓળખતા ન હતા.

ગાયત્રી પુરા થયા બાદ શ્રોતામાંથી એક જણ પોહ્યો? માત્ર ૭
આજ સારી શારી વાર્તા કરો કે જેથી સમાજન ખુરી થાય.

ચંદ્રકળાએ વિચાર કર્યો કે આ વખતે મારા સર્વ સંબંધી
ઓ હાજર છે. મારે આહિં માફ વૃતાંત વારતા રૂપે પ્રગટ
કરવાથી સારી અશર થશે એમ ધારી તેણીએ જવાબ આપ્યો.

ભાઈઓ હમેશા તો પુરાણી કે કલ્પીત વાર્તા કરી તમેને
રંજન કરે છે પણ આજે તો તત્કાલિક બનેલી વાર્તા કહેવાની
મારી મછા થઈ છે. તે સોમગવાથી શ્રોતાઓને જુદીજ પ્રકારનો
પ્રેમ ઉત્પન્ન થશે. (શરૂ કરે છે.)

થોડા વખત પહેલા એક શહેરની અંદર એક શેઠ રહેતો
હતો તેને બે દીકરા અને એક દીકરી હતી દીકરીને તો તેજ
ગામમાં એક શેઠના પુત્રને પરણાવી દીધી તેમજ બંને પુત્રાને
પણ પરણાવી તેની દોલત અને જલ્લુને સરખે હિસે વેહેઓ આપી
તે શેઠ દીક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યા.

બે ભાઈમાં એક મોટા ભાઈને પુત્ર પ્રાપ્તી નહીં પણ એક
પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ થોડાં વરસ પછી તેની દશાકલિન થવાથી તેની
સરવ દોલત નિષ્ઠ થઈ ગઈ પહેડીઓ તુટી ગઈ દેવાદારો માગ-
વા આવ્યા ત્યારે તેણે પોતાનું દેવું મુશીબતે પતાવી પોતાને પણ
પહેડી ઉપાડી લેવી પડી ઘરે અનાજ મળવાના શાશાં છતાં તેણે
પરદેશ જવાનો વિચાર કર્યો, બે ચાર માસનું અનાજ ઘેર રાખી
છેવટ ખપે તો તેના નાના ભાઈ પાસેથી લઈ આવવાનું સ્ત્રી તથા
પુત્રીને કહી તે દેશાટન કરવા આપ્યો ગયો.

અનાજ થઈ રહેવા છતાં તેણે કાંઈ પૈસા મોકલ્યા નહીં
એટલે તેણીઓને દાણા લેવા માટે તેના નાના ભાઈની દુકાને
વાની ફરજ પડી ત્યારે તેની દીકરીને દાણા લેવા માટે તે
દુકાને ત્યાં મોકલી.

જ્યારે તે જાણા દાણા લેવા મંડ ત્યારે તેને કાંઈ તેણીને દાણા આપવાની હા કહી પણ તેણીની સુદંતા ઉપર મોહાત થવાથી તે દુષ્ટ વિચાર તેણીના ઉપર ચિતવવા લાગ્યો અને પરિણામે દાણા લેવાને બાને તે બીચારીને પોતાની મેડી પર સ્થાયી

(મેઘચંદ્ર તો આ વાત સાંભળી ચક્રિસ્ત થઈ ગયા ગુણચંદ્ર અને સુમંગળા પણ અંગે પોતાનીજ વાત થતી હોય તેમ એકીજ દેશે સાંભળવા લાગ્યા ત્યારે) " ચંદ્રકાળે આ વાત આટલેથી બંધ રાખવા જણાયું ત્યારે શ્રોતાઓએ કહ્યું કે બધા આ વાત પુરી થવા સિવાય અમો કદી ઉઠવાના નથી " (ચંદ્રકાળનાતો વિચારજ હતો અને વળી અગ્રક થવાથી આગળ ચલાવ્યું) તેણીના દુષ્ટ કાકાએ પોતાના દુષ્ટ વિચાર પાર પાડવાને કાલાવાલા કર્યા પણ સમય મુચકતા વાપરી તેણીએ કહ્યું કે તમો આજણુને બોલાવી મારી શકો છો પણ એટલે હું તમારે ત્યાંજ રહિશ, એવું સાંભળી તે પોતાની ઇચ્છા પાર પડવાના હેતુથી મેડીના બાકાર બંધ કરી આજણુને તેડવા ગયો ત્યાર બાદ તેણી આપવાત કરવા માટે રાંઠવાનો કટકો ખોળવા જતાં એક બારીનું બારણું ખુલ્લું રહી ગયેલ એટલે તરત ઉઘાડીને પોતાના આંગણમાં પડતું મુક્યું.

(ખોળા ખુલ્લું થશે અમ બારી મેઘચંદ્ર ત્યાંથી ઉઠવા જાય છે ત્યાં ગુણચંદ્રને આ વાતમાં વહેમ જણાવાથી તેને હાથ પકડી ખેસારી રાખ્યો સુમંગળા પણ પોતાનીજ વાત થાય છે એમ જાણી ધ્યાન દઈ સાંભળતી હતી.)

" આટલો બળભગાટ મયા પછી ચંદ્રકાળે આગળ ચલાવ્યું " આ હકીકત તેણીએ તેની મા પાસે કહેવાતું પણ માડી વાળ્યું પણ તેણીના દુષ્ટ કાકાનો પ્રપંચ નિષ્ફળ જવાથી શતોપ નહિ વળતાં તેણીને ખોટી હકીકતનો વહેમ ભરેલો પત્ર તેના પિતાને મોકલ્યો ત્યારે તે કાગળ પર તેને વહેમ પડવાથી લાગેલો તે નોકરી છોડી ઘેર આવી બીચારી નિર્દોષ બાળાને મોસાળ મોકલવાનું બાનું દઈ જંગલમાં મુકી આવ્યો.

" આટલેથી બંધ રાખવાનું ચંદ્રકાળે જણાવતાં વળી રાગ અને બીજા શ્રોતાઓ મળી આગળ ચલાવવાનું કહેતાં

તેણીએ આગળ ચલાવ્યું. (ગુસ્સા-દે પોતાની પુત્રીને વિન્યા
અપરાધે જંગલમાં મુકેલ તેને આ વાત પણ મલતી આવવાથી
તેનું ચિત્ત હંમાડેળ થવા લાગ્યું.)

ભાઈઓ તે બિચારી નિર્દોષ બાળાને જંગલમાં મુકી પણ
તેના સત્યના પ્રતાપે તેજ દિવસે ધર્મપુરના મહારાજ ત્યાં આવી
મડ્યાને તેણીને નવયોવના બાણી તેણે વરવાની ઇચ્છા જણાવી.
તેણી પણ કુમારીકા હોવાથી તે રાજાને વરવા બુશી બતાવી
ત્યારે રાજાએ ગામમાંથી શારા અને વૃધ બ્રાહ્મણને બોલાવી તે-
ની સુમતીથી તેણીનું પાણી ગ્રહણ કર્યું ધામધુમની સાથે સરવે
નગરમાં ગયાને પોતાની છ રાણીઓની સાથે તેને રાખી થોડા
વખતમાં તેણીને છએ બહેનોથી ગાઢ પ્રેમ બંધાઈ ગયો. એ
સતીને રાજા સાથે શંશાર સુખ ભોગવતા બંને વર્ષને આતરે બે
પુત્રો ઉત્પન્ન થયા.

(રાજા તથા રાણીઓ વિગેરે ને પોતાનીજ વાત થાય છે. એવો
ભાસ થયો) પાંચ છ વર્ષ વ્યતીત થવા પછી તેણીને પોતાના
માવિત્રાને મળવાની ઇચ્છા થઈ ત્યારે રાજાએ કેટલોક કિંમતી શા-
માન અને સોના મહોરો આપી પોતાના ખાંતંગી હજુરીઓને
ચોકી માટે સાથે મોકલ્યા, રસ્તામાં જતા દુષ્ટ હજુરીઓની
અદ્ધાનત યત્રાથી અરધે રસ્તે જંગલમાં તેણે યડાવ નાંખ્યો.

(રાજા પુરુષરોન પણ પોતાનીજ બનેલી વાત છે એમ જણી
ધ્યાન દઈ શાંખતા હતા.) મધ્ય રાત્રીને વિષે ધાતકી જાનવરનો
ભય બતાવી દુષ્ટ હજુરીઓએ તંબુમાં સર્વ દાસીઓને નોખી
નોખી સુવાડી થોડી વાર પછે તેઓની નિંદ્રાવસ્તામાં બિચારી
બાળાને સુતી મુકી તેના બંને કુમારોનો કતલ કરી તેનો દોષ
બિચારી બાળા પર મુકી તેને મારથી બેભાન કરી દાગીના અને
સામાન સરવે લૂટી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

આ ચમતકારી વારતા રાજના હૃદયમાં સુસરી ચાલી ગઇ રાણી ચંદ્રકાની ખૂબર પુછવાનો આતુર રાજ તે બિશુક સ્ત્રીને પુછવા લાગ્યો,

રાજ—દેવાશી બાળા ? તમે જે વાત કરી તે તાતકાળીક બનેલી વાત કરવાનું આગે કહેલ માટે તે બાળાનું નામ કામ મેહેરબાનીથી જણાવશો.

ચંદ્ર—હે રાજન્ એમની શાયે મારે થોડો સહવાસ છે પરંતુ તેણીનું નામ “ ચંદ્રકળા ” છે એમતે કહેલી હતી.

રાજ—દેવ પુત્રી ? એમને તો મેળવવા માટે અમે મુસાફરી વેઠીએ છીએ માટે તેણીને તમે જોયેલી હોયનો કહેશોતો આપનો ઉપકાર થશે.

ચંદ્ર—(સમય શુચકતા વાપરી) એ બાળા મને જે ત્રણ દીવશે મળે છે આવતી કાલે આ નગરના પુર્વ દરવાજા બાહાર ધર્મશાળાએ મળવાનો અમારો ફરાવ છે માટે ત્યાં તમે આવતી કાલે સવારના દસ બજે જશો તો મળી શકશો.

આવા મધુર વાક્યો સાંભળી તે હર્ષ સહિત મોડી રાત્રે સર્વ પોતાને સ્થળે ગયા.

ચંદ્રકળા સવારના પાંચ બજે તે ધર્મશાળાથી ઉઠીને પેલા યોગીરાજના આશ્રમ તરફ ચાલી ગઇ, આજે તેનો ચહેરો જુદાજ પ્રકારનું તેજ મારી રહ્યો હતો તે જોઇ તેણીને યોગીરાજે પુછ્યું.

યોગી—કયા બચા ? અબતો જહોત આનંદન્યા હે.

ચંદ્ર—માહારાજ ? આપના પ્રતાપથી આજે દુઃખના દીવશે પલાયન થઇ ગયા અને સુખ રૂપી સૂર્યનો પ્રકાશ થવાથી મને અસાધીક આનંદ થાય છે.

યોગી—અરે બચા—એશા કેશા આનંદ ?

ચંદ્રકળા—માહાતમા શ્રી ? આપના પ્રતાપે માહારા સહન શોધક પુરુષોને માહારાજ સૌરીપુરને વિષે પધાર્યા છે પરંતુ મેં તેમને જોજખાણું નહિ આપતા પુર્વ તરફના દરવાજાની ધર્મશાળાએ મળવા તેઓને સૂચવ્યું છે.

યોગી—અહોત આજા ? શુખી રહો ? જ્યાં હોજો બચા કંટયાણુ હોજો, યુ તમેરા રાજ્યક્રિય રેશમી કપડા પેહેરકર ત-
મારા શકેત મુજબ રાજકુ મીસો એર દુઃખકા વાદલ દુર કરો.

આ રીતે માહાત્માના આશિ વચનો મમતા સાથ વધારી
લઇ ત્યાંથી પોતે પોતાનો મુજ પોશાક ધારણુ કરી ધર્મશાળાની
એક બાજુ બેઠી.

રાજા પુરુષશેન સર્વ કખીલા સહિત પુર્વ દીસાની ધર્મશાળા
એ ગયા ત્યાં એક બાજુ નીરધાર અને દયામણુ ચહેરામાં
ચંદ્રકળાને જોઇ રાજાએ પોતાની રાણીઓને ઇશારો કરતાં
તરત તેઓ ધર્મશાળા પર ચડી બેઠેલી બાજાને મહયાં ત્યારે તેણી
તું -હદય ભરાઇ જવાથી તેણીની છાતીમાં ભરાઇ -હદય ફાટ
કદન કરવા લાગી. થોડીવાર પછી તેણી પોતાની બહેનોથી છુટી
થઇ માતૃશ્રી વિગેરે સર્વ કુટુંબને મળી કેટલીક વખતપછી સર્વ
શાન્ત થયાં.

ઝાહેર રસ્તાપર આ અવનવો બનાવ જોઇ ધણા લોકો
ત્યાં ભેસા મયા અને કેટલીક વારે સરવે શખી મંડળ રવાના
થઇ ઉતારે દાખલ થઇ ગયા, ગુણચંદ્ર પોતાની મુખાંધ અને
મેધચંદ્રના દુષ્ટ આચરણથી ધણો ખેદ પામ્યા ત્યારે તેને ચં-
દ્રકળાએ યોગ વચનોથી શાન્ત કર્યા તેમજ મેધચંદ્ર પણ પોતાના
દુષ્ટ કૃત્યને માટે ખેદ પામી સતી ચંદ્રકળા પાસે માફી માગવા
લાગ્યો ત્યારે તેને પણ યોગ વચનોથી શાન્ત કરી પોતાનાજ
કર્મનો વાંક કહાડવા લાગી.

આટલું થયા બાદ ગુણચંદ્રના આગૃહથી તેઓ સર્વ એક
દીવસ તેમને ઘેર રહ્યા ને ત્યાર બાદ ગુણચંદ્રની રાજ માગી
સર્વ ધર્મપુર જવાને રવાના થયાં.

રાજા પુરુષશેને હજુરીઓને કેદ કરી સર્વ કખીલા સહિત
ત્યાંથી ઉપડીને ધર્મપુરને વિષે દાખલથયા.

રાણી ચંદ્રકળા સહિત રાજા ઘેર આવવાથી આજે ધર્મ-
પુરને વિષે આનંદોત્સવ વરતાઇ રહ્યો મગનીક વાજ વાગી
રહ્યાં અને દીપોત્સવ ઘેર ઘેર થઇ રહ્યો હતો આંવા ઠાઠથી
મહારાજાની રવારી દરબાર મદમાં દાખલ થઇ.

રાજા પુરુષસેને સતી ચંદ્રકળાની હકીકત તેણીને પુછવાથી તેણે સર્વ બિના અથથી ઈતી સુધી રાજા ને કહી ત્યારે તેણીની બહેર હીમત અને સત્ય માટે રાજા વણી પ્રસન્ન કરવા લાગ્યા.

બીજે દીવસે રાજાએ પોતાના રાજ્ય મહેલમાં શભા કરી ત્યારે રાજા સર્વની શમક્ષ બાપણુ કરે છે.

પુરુષસેન—સમાજનો, અમલદારો અને સદ્ગૃહસ્થો તમે સર્વ દરેક વખતે મારા ઉત્સાહિક કાર્યમાં ભાગ આપો તેથી હું સંતોષ માનું છું. મહારાણી ચંદ્રકળાએ કુબ્ધ હજુરીઓના પ્રપંચથી જે દુઃખો સહન કર્યાં છે તે માદ કરતાં કેમકે મી છુટે છે પરંતુ તેમના સત્યના પ્રતાપે તેમને દરેક સહાય મળી ચુકી છે અને તેણીની શોધ કરવામાં આપણે જે ફતેહ પામ્યા છીએ તે કેવળ યોગી મહાત્માનોજ પ્રતાપ છે માટે આ સ્થળે હું તેમનો અત્યંત આભાર માનું છું.

કુબ્ધ હજુરીએ મારી માનીતી પ્રિયા ને કુબ્ધ આપ્યું છે અને મારા જને પુત્રાનો વધ કર્યો છે તેને આજે હું દેહાત દંડની શબ્દ કરે પરંતુ ક્યાણું રાણીના આગ્રહથી તેઓને તેમજ મજુરી સાથે જન્મ કેદની શિક્ષા કરે છું. અને સતીનો આત્મા ઘણું કુબ્ધ સહન કરી પણ આ વખતે સુખ્ય સુખ ભોગવવાને ભાગ્યશાળી થયો તેમજ આપણને પણ તે કાર્યમાં ફતેહ મળી તે માટે આ વખતે હું દક્ષ લાખ રૂપિયા પુન્યાર્થે વાપરવા આજ્ઞાર કાઢાડું છું જેમાંથી ગોર્ડીંગ, સ્કુયો, કન્યાશાળા અને અનાથાશ્રમ એ ૪ ખાતાઓમાં યોગ રકમ આપી અનેક જીવોને ઉદ્ધાર કરવામાં આવશે.

ત્યાર બાદ યાચક લોકોને દાન આપી વખત થવાથી સભ્ય વિશર્જન થઈ સહુ સહુને સ્થાને મયાં.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

સસાર ત્યાગ.

એક દીવસ સતી ચંદ્રકળા સ્વારમાં જળની ઝારી લઈ અગાશીમાં બેઠાં હતાં ત્યારે સહેરતી અંદર ચાલુશોનો કોળાહળ સખ્દ સાંભળી દાશીને કહે છે.

ચંદ્રકળા—દાશી ? આને સહેરમાં બહુ કોળાહળ મચી રહ્યો છે. દેખીતો તો આનંદ જણાય છે માટે તપાસ કર, સ્થાનો ઉછરંગ છે,

દાશી (બહાનથી તપાસ કરી) બાપ સહેબ ? આ સહેર તો હિતર ભાગના દેવરમણ ઉધાનમાં મહાત્માશ્રી મુદર્સનાચાર્ય પધાર્યા છે જેમના દર્શનાર્થે સર્વ લોકો જાય છે.

ચંદ્રકળા આ વાત સાંભળી પણ હર્ષિત થઈ પોતાના જિતાના વડીલ અને ધર્મધોરી મહાત્મા પધાર્યા તો તેના દરસન કરવાનો પોતાનો વિચાર દાશી મારફતે તેણીની બહેનોને જણાવ્યો. આદરોળ શૃંગાર ધારણ કરી સારથીને બોલાવી રથ જોતરાવી તેની અંદર દાશી સહીત સાતે રાણીઓ બેસી દેવરમણ ઉદ્યાનને વિષે ગયાં હર્ષ ભેર એ મહાત્માના દરસન કરી ત્યાંના સ્ત્રીઓના સમુદાયમાં તેઓ અગૃભાજે જગ્યા લઈ બેસી ગયાં ત્યારે મહાત્માશ્રી સમય જાણી દેશના આપવી સર કરે છે.

મહાત્માશ્રી—સુશ્રાવકો બહેનો ? આ દુનિયામાં વસ્તા સર્વ પ્રાણીઓ શંકારને વિષે અનેક વિટંબતાઓ છતાં કર્મને આધિન થઈ તેમાંજ સુખ માની રહ્યા છે પણ બાપ્તો શંકારમાં કોઈ કોઈનું શુભ નથી કેવળ સ્વાર્થને લીધેજ માર તારું કરે છે પણ પોતાના આત્માનું બહુ ખીજ કાઢી થઈ શકતું નથી આપણા ઉપર જ્યાં લગી કર્મ રૂપ બોલે રહ્યો છે ત્યાં લગી તે બોલના ભારથી ચંગદાઈ આપણે અધોમતી બોમવીએ છીએ પરંતુ જ્યારે કર્મનો ભાર ઓછો થશે ત્યારેજ આપણે અનંતશક્તિ

પાર્તીમાં શાર એ લેવાનો કે આ શંશારમાં દરેક મનુષ્યને
 ધોતાની ઉત્તતી થાય એવો અને આત્માનુ સાર્થક થવાની શાથે
 ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ ચારે પુરુષાર્થ જાળવી શકાય એવો અનુ-
 ભવ અવશ્ય મળવો જોઈએ એ બાબતનો શર્વ બોધ આ નોવે-
 લની અંદર શમાયલો છે તે દરેક આત્માએ વાંચી તેનું મન
 ન કરશે અને તે પ્રમાણે વરતવા કાળજી રાખશે તો આ શંશા-
 રમાં રહી સુખે શુખે ચારે પુરુષાર્થ શાધી શકશે અને આ મારે
 પ્રયાશ પણ શરૂ થશે.

બાઈઓ આ નોવેલ લખવાનો મારો પ્રશ્નનોજ પ્રયાશ
 હોય તેમજ સ્ત્રી વર્ગને પણ ઉપયોગી હોવાથી શરણ માધામાં
 લેવાઈ રૂપક ફેર થઈ હોય યા સખદ દોષકે ભૂલ ચૂકે રહી ગયે-
 લી હોયતો વકતાઓ દરગુર્જર કરી શુચતા આપશે. તો ક્ષીતિ-
 આવૃત્તીમાં શુધારો કરવા ચૂકીશ નહીં.

23940

 * સમાપ્ત *

આ નોવેલના ગ્રાહકો થઈ આશ્રય આપનારના

મુખ્યારક નામ.

—:૦:—

શ્રી રંગુન અલ્લદેશ ૧૯૭

૧૦૧૫ટેલ પોપટભાઈ ડાયાભાઈ

૨૫ મુરખી સામજીભાઈ મુલચંદ

૧૦ શ્રી. કેસવજી કાલીદાસ રાજકોટ

૧૦ શ્રી. ખેતસી ભુદર લીંમડી

૧૦ મેતા પોપટલાલ ચલુકચંદ

૫ શ્રી. મોહનલાલ નાગરદાસ

૫ શ્રી છોટાલાલ સાલચંદ

૫ દેશાઈ દલપતરામ અલ્લેચંદ

૫ દેશાઈ મુલેશંકર જગજીવન

૫ મેતા વીરપાલ દેવચંદ

૫ સેઠ જગનલાલ ચતુર

૫ શ્રી સુખલાલ પિતામર

૫ શ્રી ખાતાચંદ બહેચરદાસ

૪ જશાણી શીવલાલ દેવચંદ

૨ ગાંધી મોતીચંદ જસરાજ

૧૦ ચીતોડ.

૧૦ મેતા ભગવાનજી રણછોડ

૨ ખીરણ

૨ દોશી અમૃત મેરાજ

૨ રાપર.

૨ મોરખીયા જીવરાજ કરમચંદ

૨ અદરમદ.

૧ દોશી નાનચંદ જવેર

૧ દોશી વાઘજી લાલજી

૨ પાલુસીયા

૧ શ્રી જીવજી શંખજી

૧ રાધવજી કરતુર.

૧ ક્ષેત્રેગદ.

૧ ખંડોલ શામચંદ નાનચંદ

૧૧ લાલપર જી જનનગર

મા શુદરજી આણંદજી માકંડ

૧ મા કાળા બાણજી

૧ મા દેવચંદ બાણજી

૧ મા માણુકચંદ લાધા

૧ મા સવજી રત્નનશી

૧ મેતા પોપટ વલમજી

૧ મા કચરા લધા.

૧ મા હીરાચંદ બાણજી

૧ મા નાનજી પતજી

૧ મોડીદાસ ડાયા

૧ મા મુલચંદ લીલાધર

૧ રા. રા. ત્રીકમજી હરીમાઈ

૭ લીંમડી

૧ સેઠ જાદવજી મગનલાલ

૧ શ્રી પ્રશેતમ ત્રીભુવન

૫ શ્રી પોપટ ડાયાભાઈ

૫ જેતપર

૧ રા વ રાધવજી પ્રેમચંદ

૧ શ્રી કાલીદાસ નેમચંદ

૧ અંબાણી દેમચંદ હંશરાજ

૧ શ્રી. ગલાખચંદ લલચંદ

૧ કામદર જેરાજ કાલીદાસ

૧૦ જુનાગઢ

૧૦ ચોકસી કપુરચંદ નાયાભાઈ

૧૦ સુદામડા

૧૦ શ્રી. મગનલાલ ઓધવજી

૨ વઢવાણ કમ્પ.

૧ વોરા રતીલાલ અમરશી

૧ મોહનલાલ ચલુભાઈ.

વિજ્ઞાપતી.

મહેરખાન સાહેબો.

આ ખુદના દશ શર્મ થવાનો, મારો અંગાઉથી ઓડર હતો પણ લખાણનો રશિક ભાગ તેટલામાં નહિ શમાયાથી જે શર્મ લખાણ વધારી બાર શર્મની ખુક કરેલી છે એટલે બાર પેછ બાર શર્મની ખુક થયેલી છતાં કિંમત પ્રથમ હિન્દુમિલમાં જણાવ્યા પ્રમાણે લેવામાં અ.વી છે જે ખરેખર અમોને તુક-શન કારક છે વળી “જૈન પુસ્તકાલય” જેને અંગે આ શા-હશ ઉપડવામાં આવેલ તેને પણ ઘણું તુકશાન વેઠવું પડ્યું છે માટે મહેરખાનો આ ખુદના પરીણામની કદર જાણી દરેક આ-મંતા વિપયોનું મનન કરવું અને જે ઉપદેશી વાક્યો લાભકારક જણાય તે ગ્રહણ કરવા અને આપણી જૈન કોમમાં આ ખુદનો વધારે ઉપયોગ થવાને માટે યથાબંધ નકલો હમારે ત્યાંથી મંગાવી ખતનો ઉત્તેજનાથે મદત વહેચવી.

દીલગીરી સાથે જણાવવું પડે છે. કે આ ખુકમાં દરેક ઉપદેશી વાક્યો મોટા ટાઇપમાં આપી તેને શૃંગારવા વિચાર હતો પરંતુ કેટલાક સંયોગો નહી મળવાથી તેમ બની શક્યું નથી. માટે સદ્ગ્રંથકર્યો તેમની કદર જાણી ગ્રાહક થઈ ઉત્તેજન આપશેતો દ્વીતીય આવૃત્તી શુંદર ટાઇપ અને ઉંચા કાગળથી છપાવી ખુદાર પાડવામાં આવશે. અને તેનો નફો પણ ઉપર કમિટીના જન ખાતાનેજ અર્પણ કરવામાં આવશે. એજ વિનંતી.

લી. શઘનો શેવક.

 શીરનામું—પટેલ માતીચંદ લક્ષ્મીચંદ

કચ્છ વાગડ સહ.

ગોપ્ર ર.પર.

સર્વ સદ્ગૃહસ્થોને નમ્રતા સાથે વિનંતી કરવામાં આવેછે કે કમ્બુ દેશના પુર્વ ભાગમાં વાગડ મુલક આવેલો છે. જેમાં આપણી જૈન કોમમાં જ્ઞાનાદક ઉપાસ્કરોની ઘણી ત્યુતતા રહેલી છે, હાલ સુધી વાગડ જેવડા મુલકમાં એક પણ જૈન શાળા કે જૈન પુસ્તકાલય પ્રસિદ્ધીમાં હયાતી ભોગવતું નથી આવા રાખળ કારણોને લઈ હાલે અમોએ અત્રે એક જૈન પુસ્તકાલય ખુલ્લુ મુકવાની ગોઠવણ કરેલી છે તેમાં હાલ સુધી રૂ. ૧૦૦ થી ૧૨૫ ના પુસ્તકો ખરીદ કરેલાં છે પરંતુ તે પુસ્તકાલયને ખાસ વૃદ્ધી થવાની જરૂર છે કારણ કે આ રથળ વાગડના મધ્ય ભાગમાં આવેલું એટલે ત્યાંના પુસ્તકાલયનો લાભ ચતુર્વિધ રાંધને અવાર નવાર મળી શકશે, માટે આપ સાહેબો સ્વધર્માભિમાનની ખાતર આ પુસ્તકાલયને અવાર નવાર મદદ આપી પુષ્ટી કરશો.

પુસ્તકો રાખવા માટે બે કપાટ, એક ઘડીઆળની ઘણી જરૂર છે માટે જે કોઈ સદ્ગૃહસ્થને એ

ચીજો માંની એક પણ ચીજ આ રથને અર્પણ કર-
 વના વીચાર થશે તો તેમના કાયમ નામની સાથે
 તે ચીજનો સ્વીકાર કરી તેની અંદર દાખલ કર-
 વામાં આવશે તથા આહરમાં મુકવાની સાથે આ-
 ભાર માનવામાં આવશે એજ વિનંતી.

લી૦ શેષક.

ચોતીચંદ દક્ષીચંદ પટેલ.

૬૨૭-વાયડ સર્ક પોસ્ટ રાપર